

Sodobni vojaški izzivi

Contemporary Military Challenges

Znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske

ISSN 2232-2825
Maj 2012 – 14/št. 1

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
GENERALŠTAB SLOVENSKE VOJSKE

W
L
U
G
A
B
Z

W
L
U
G
A
B
Z

Sodobni vojaški izzivi

Contemporary Military Challenges

Znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske

ISSN 2232-2825
UDK 355.5(479.4)(055)

Maj 2012 – 14/št. 1

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
GENERALŠTAB SLOVENSKE VOJSKE

Izdajatelj
Publisher Generalštab Slovenske vojske
General Staff of Slovenian Armed Forces

Glavni urednik
Executive Editor brigadir Branimir Furlan

Odgovorni urednik
Managing Editor dr. Liliana Brožič

Uredniški odbor
Editorial Board VVU XIII. razreda dr. Valerija Bernik
VVU XIV. razreda dr. Denis Čaleta
polkovnik dr. Tomaž Kladnik
brigadir dr. Andrej Osterman
dr. Rado Pišot
dr. Jože Plut
dr. Uroš Svete

Sekretarka
Secretary Iris Žnidarič

Uredniški svet
Editorial Council dr. Andrej Anžič
dr. Anton Bebler
dr. Sabine Collmer
dr. Damir Črnčec
generalmajor Ladislav Lipič
dr. Thomas Mockaitis
generalpodpolkovnik dr. Iztok Podbregar
dr. Tibor Szvircev Tresh

Prevajanje
Translation Iris Žnidarič

Lektoriranje slov. besedila
Proofreading Tina Pečovnik Žakelj
Milena Sevšek Potočnik
Vesna Vrabič

Oblikovanje
Design & Graphic Skupina Opus Design

Tisk
Print Reklamna agencija Vizija Karmen Klar, s. p.

Naklada
Edition 500 izvodov/copies

Revija je dostopna
na spletni strani
Publication web page <http://www.slovenskavojska.si/publikacije/sodobni-vojaski-izzivi/>
<http://www.slovenskavojska.si/en/publications/contemporary-military-challenges/>

E-naslov urednice
Managing Editor
e-mail address liliana.brozic@mors.si

Prispevki, objavljeni v Sodobnih vojaških izzivih, niso uradno stališče Slovenske vojske niti organov, iz katerih so avtorji prispevkov.
Publikacija je uvrščena v bibliografski zbirki podatkov COBISS.SI in PAIS International.

Articles, published in the Contemporary Military Challenges do not reflect the official viewpoint of the Slovenian Armed Forces nor the bodies in which the authors of articles are employed.
The publication is indexed in bibliography databases COBISS.SI and PAIS International.

Profesionalizacija Slovenske vojske

*»Vojaška profesija je več kot poklic.
Je način življenja.«*

*Morris Janowitz:
The professional soldier, ix, 1960*

Professionalization of the Slovenian Armed Forces

*»The military profession is more than
an occupation; it is a style of life.«*

*Morris Janowitz:
The professional soldier, ix, 1960*

RECENZENTI/REFEREES

Mag. Maj Fritz

Mag. Branimir Furlan

Mag. Gregor Garb

Mag. David Humar

Mag. Vladimira Violeta Mesarič Jazbinšek

Mag. Vojko Obrulj

Jože Poje

Dr. Uroš Svete

Miha Škerbinc

Dr. Blaž Torkar

Dr. Vinko Vegič

VSEBINA

CONTENTS

	7	
Branimir Furlan	UVODNIK EDITORIAL	
	11	
Igor Kotnik	PROFESIONALIZACIJA SLOVENSKE VOJSKE – CILJ ALI POT PROFESSIONALIZATION OF THE SLOVENIAN ARMED FORCES – A GOAL OR A PATH	
	27	
Viktor Potočnik	VOJAŠKA PROFESIJA IN PROFESIONALNI ČASTNIK VČERAJ, DANES IN JUTRI MILITARY PROFESSION AND A PROFESSIONAL OFFICER YESTERDAY, TODAY AND TOMORROW	
	41	
Mojca Pešec Uroš Krek	ALI LAHKO PROCES PROFESIONALNEGA VOJAŠKEGA IZOBRAŽEVANJA USTVARI VOJAŠKE STRATEGE CAN THE PROCESS OF PROFESSIONAL MILITARY EDUCATION CREATE MILITARY STRATEGISTS	
	55	
Vladimir Prebilič Jelena Juvan	(NE)OBSTOJ SLOVENSKE VOJAŠKE IDENTITETE (NON)EXISTENCE OF SLOVENIAN MILITARY IDENTITY	
	69	
Žarko Henigman Anže Rode	SMERNICE RAZVOJA OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNE DEJAVNOSTI 21. STOLETJA GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF 21 ST CENTURY INTELLIGENCE AND SECURITY ACTIVITIES	

Jurij Jurtela

89

SISTEMI UPRAVLJANJA OGNJENE PODPORE V SODOBNIH OBOROŽENIH SILAH
FIRE SUPPORT MANAGEMENT SYSTEMS IN MODERN ARMED FORCES

109

AVTORJI
AUTHORS

115

NAVODILA AVTORJEM ZA OBLIKOVANJE PRISPEVKOV
INSTRUCTIONS FOR THE AUTHORS OF PAPERS

UVODNIK

Spoštovani bralke in bralci!

Deset let po odločitvi o postopni prekinitvi služenja obveznega vojaškega roka in oblikovanju poklicne vojske, dopolnjene s prostovoljno rezervo, se postavljajo vprašanja o tem, kako uspešna je profesionalizacija Slovenske vojske. Ali je cilj, ki je bil zastavljen s projektom profesionalne vojske (PROVOJ) dosežen, ali pa je, kot piše eden od avtorjev v tej številki, profesionalizacija le pot in nikoli končno stanje. Pot k vzpostavitvi vojaške profesije.

Danes je Slovenska vojska tisto, kar je bilo načrtovano – pretežno poklicna. Kako blizu ali kako daleč smo v Slovenski vojski od vojaške profesije in katere so njene značilnosti in izzivi, so bila nekatera vprašanja, na katera smo iskali odgovore v tej številki. Vprašanja, na katera bosta morala odgovoriti častniški in podčastniški zbor. Tista, ki sta morda zadovoljna s tem, da smo le še ena od skupin državnih uradnikov v javni upravi, ali pa imata morda željo po izgradnji vojaške profesije. Takšne s prepoznavnimi odnosi, značilnimi za vojaško organizacijo, organizacijsko kulturo ter predvsem z izraženo skrbjo in odgovornostjo za strokovno avtoriteto. Profesiji s prepoznavno vojaško inteligenco. Takšno, kot jo imajo nekatere druge družbene dejavnosti, na primer zdravstvo, ki mu je poleg nedvomne strokovne avtoritete uspelo vzpostaviti tudi veliko stopnjo odpornosti pred politiko.

Kako blizu smo odgovorom na vprašanja o današnjem vojaškem profesionalizmu in profesiji, lahko bralec razbere tudi iz sporočil avtorjev člankov v tej številki. V uredništvu priznamo, da smo imeli večje ambicije in pričakovanja glede odzivnosti pripadnikov Slovenske vojske. Vsekakor pa je odziv lahko eden od pokazateljev, ki pokaže položaj po desetih letih.

Tako **Igor Kotnik** v svojem članku *Profesionalizacija Slovenske vojske – cilj ali pot* izhaja iz projekta, ki se je začel leta 2003 in se imenuje Prehod na poklicno vojsko, dopolnjeno s pogodbeno rezervo ali kratko PROVOJ, ter ugotavlja današnje razmere in se sprašuje, kako naprej v danih okoliščinah in ob omejitvah, ki jih strne v devet tematskih izzivov.

V članku z naslovom *Vojaška profesija in profesionalni častnik včeraj, danes in jutri* poskuša **Viktor Potočnik** odgovoriti na vprašanje, kaj danes pomenita pojma vojaška profesija in profesionalni častnik ter kako bi vprašanja razvoja vojaške profesije in profesionalnega častnika morala reševati Slovenska vojska.

Mojca Pešec in **Uroš Krek** v članku *Ali lahko proces profesionalnega vojaškega izobraževanja ustvari vojaške stratege* predstavljata poglede na programe izobraževanja vojaških strategov v Sloveniji s teoretičnega in praktičnega vidika ter utemeljmeta potrebo po intenzivnejšem in kakovostnejšem študiju strateške teorije.

Slovenski vojaški zgodovinski tradiciji in vojaškemu zgodovinskemu spominu sta se posvetila **Vladimir Prebilič** in **Jelena Juvan** v članku *(Ne)obstoj slovenske vojaške identitete*, v katerem ugotavljata, kdo pravzaprav sploh lahko opredeli slovensko vojaško tradicijo in kako se bo ta utrjevala v prihodnje.

Žarko Henigman in **Anže Rode** pravita, da je temeljni namen njunega članka z naslovom *Smernice razvoja obveščevalno-varnostne dejavnosti 21. stoletja* analizirati delovanje obveščevalno-varnostne dejavnosti v Republiki Sloveniji na obrambnem področju in predlagati nekaj rešitev za racionalnejše in kakovostnejše opravljanje poslanstva, prilagojenega novim izzivom.

V *Sistemih upravljanja ognjene podpore v sodobnih oboroženih silah* **Jurij Jurtela** poudarja pomen razvoja teh sistemov na nacionalni ravni in njihove povezljivosti s sistemi ognjene podpore drugih držav zaradi skupnega učinkovitega delovanja v mednarodnem okolju.

Bralke in bralce Sodobnih vojaških izzivov želimo s tokratno tematsko številko ponovno spodbuditi k razmišljanju in sodelovanju pri nastajanju novih prispevkov z aktualnimi vojaškoobrambnimi vsebinami.

EDITORIAL

Dear readers,

Ten years after the decision has been made on a gradual cancellation of conscription and the formation of professional armed forces complemented by voluntary reserve, questions occurred how successful the professionalization of the Slovenian Armed Forces had been. Has the objective set with the professional armed forces project (PROVOJ) been attained or is the professionalization, as one of the authors in this issue claims, only a path and never the end state – a path to the establishment of the profession of arms.

Today, the Slovenian Armed Forces became what it has been planned to become – predominantly professional armed forces. How close or how far is the Slovenian Armed Forces from the profession of arms and what are its characteristics and challenges? These are only a few of the questions we attempted to answer in the present issue – the questions which will have to be answered by the officer and NCO corps. Those two groups of people which are perhaps satisfied with the fact that we constitute nothing but one more group of state officials in public administration, or maybe wish to build the profession of arms – such with identifiable relations, characteristic of a military organisation, and organisational culture, but mainly with explicit care and responsibility towards expert authority. A profession with identifiable military intelligentsia – such possessed by other social spheres, such as health care, which, in addition to undeniable expert authority, has also managed to establish a large degree of immunity against politics.

How close we are to finding the answers to the questions about today's military professionalism and profession is also evident from the messages the authors have provided in this issue's articles. We in the editorial board admit to have had greater

ambitions and expectations regarding the responsiveness of Slovenian Armed Forces members. Indeed, the response can be one of the indicators showing the situation after ten years.

Igor Kotnik based his article *Professionalization of the Slovenian Armed Forces – a goal or a path* on the project Transition to Professional Armed Forces Complemented with Contractual Reserve (PROVOJ) which started in 2003. The author defines today's situation and wonders how we should continue in the given circumstances and with the restrictions he divides into nine thematic challenges.

In his article *Military profession and a professional officer yesterday, today and tomorrow* **Viktor Potočnik** tries to answer the questions how the terms profession of arms and professional officer are defined today and how the Slovenian Armed Forces should tackle the question of profession of arms and professional officer development.

The article by **Mojca Pešec** and **Uroš Krek** *Can the process of professional military education create military strategists* presents the authors' views of the education programmes for military strategists in Slovenia from the theoretical and practical point of view. The authors also substantiate the need for more intensive and better quality strategic theory study programmes.

Slovenian military history tradition and military history memory were discussed by **Vladimir Prebilič** and **Jelena Juvan** in their article *(Non)existence of Slovenian military identity*, where they established who in fact was fit to define Slovenian military tradition and how it would be strengthened in the future.

Žarko Henigman and **Anže Rode** claim that the main purpose of their article entitled *Guidelines for the development of 21st century intelligence and security activities* was to analyse the functioning of intelligence and security sector in the Republic of Slovenia in the field of defence and to propose several solutions for a more rational and better quality performing of the mission, adapted to new challenges.

In the article *Fire support management systems in modern armed forces* **Jurij Jurtela** highlights the importance of the development of such systems at a national level and their interoperability with fire support management systems of other countries to provide an effective joint effort in the international environment.

Dear readers of Contemporary Military Challenges, the aim of this thematic issue is to once again motivate you to think about and take part in the development of new contributions with topical military and defence subjects.

PROFESIONALIZACIJA SLOVENSKE VOJSKE – CILJ ALI POT

PROFESSIONALIZATION OF THE SLOVENIAN ARMED FORCES – A GOAL OR A PATH

**Kdor išče cilj, bo ostal prazen, ko ga bo našel,
kdor pa najde pot, bo cilj vedno nosil v sebi.**

**Those who look for a goal will remain empty once they find it,
but those who find a path will carry the goal inside themselves forever.**

Nejc Zaplotnik, Pot

Povzetek Projekt Prehod na poklicno vojsko, dopolnjeno s prostovoljno rezervo, s kratico PROVOJ, je bil začet leta 2003 in predčasno končan leta 2007. Ali je bila naloga profesionalizacije SV torej že opravljena? Ocenjujemo, da proces profesionalizacije SV še zdaleč ni končan. Pot od poklicne proti k zares profesionalni SV nikakor ne bo kratka in lahka, prej dolgotrajna, zavita, strma in spolzka ter polna pasti in izzivov. V prispevku namenjamo posebno pozornost pravilnemu dojetanju temeljnega poslanstva SV, premagovanju zapuščine obvezniške vojske, razumevanju omejitev poklicne vojske, profesionalizaciji v pogojih finančnih omejitev, profesionalni integriteti pripadnikov SV, profesionalizaciji in obvladovanju interesnih nasprotij, zunanjemu in notranjemu nadzoru vojaške profesije, profesionalizaciji prek stalnega izobraževanja ter profesionalizaciji kot nikoli zares končanem procesu. V tem kontekstu moramo na področju profesionalizacije poklicne SV ohraniti ustrezno čuječnost in zavzetost, preden se na nekatere nedoslednosti in nepravilnosti, na katere opozarja prispevek, dokončno navadimo oziroma ohranimo nadzor nad nekaterimi do zdaj manj uspešnimi vidiki tega procesa in njihovimi posledicami.

Ključne besede *Poklicna vojska, obvezniška vojska, profesionalizacija, PROVOJ, profesionalna integriteta, interesna nasprotja, nadzor vojaške profesije.*

Abstract The project »Transition to Professional Armed Forces Complemented with Contractual Reserve« (PROVOJ) was launched in 2003 and concluded prematurely in 2007. Has thus the mission of Slovenian Armed Forces (SAF) professionalization been completed? We estimate that SAF professionalization is far from being complete. The path from career to truly professional Slovenian Armed Forces will certainly not be short and easy, but rather time consuming, winding, steep, slippery and full of traps and challenges. In the article, special attention is devoted to a proper understanding of the basic SAF mission, the overcoming of the conscription system heritage, understanding of professional armed forces restrictions, professionalization in austerity conditions, professional integrity of SAF members, professionalization and management of conflicts of interests, internal and external control of the profession of arms, professionalization through continuous training and professionalization as a never-really-completed process. In this context, a proper amount of vigilance and commitment should be preserved in the professionalization of career armed forces, before we completely adapt to certain inconsistencies and irregularities underscored in this article and not to preserve the same level of control over some hitherto less successful aspects of this process and their consequences.

Key words *Professional armed forces, conscription armed forces, professionalization, PROVOJ, professional integrity, conflicts of interest, control of the profession of arms.*

Uvod Republika Slovenija se je po letu 2000 srečevala z resnimi težavami pri izvajanju obveznega služenja vojaškega roka, ki so spodbudili razmišljanja o prehodu z obvezniške na poklicno vojsko. V tem kontekstu je bil leta 2003 začel projekt Prehod na poklicno vojsko, dopolnjeno s prostovoljno rezervo, s kratico PROVOJ.

Projekt je bil sestavljen iz več podprojektov, med katerimi so predvsem nekateri uspešno blažili težave zaradi sorazmerno hitrega prehoda z obvezniške na poklicno vojsko. Po petih letih je bilo odločeno, da je projekt dosegel svoj namen in da je proces profesionalizacije končan. Taka odločitev je bila utemeljena na prepričanju, da je poklicna vojska tudi že profesionalna in da je profesionalizacija cilj in ne pot oziroma proces, ki nikoli nima jasno določljivega konca.

Ali je bila naloga profesionalizacije SV torej že opravljena ali bi bilo smiselno, da bi bili manj samovšečni in bi poskušali na področju profesionalizacije poklicne SV še kaj narediti?

1 PROFESIONALIZACIJA (POD)ČASTNIKOV ALI CELOTNE VOJSKE?

Še nedavno je veljalo prepričanje, da je razmerje med poklici in profesijami dihotomno, da oboje opredeljujejo nasprotujoče si lastnosti. Svetlik (1999) pa opozarja, da vendarle ne gre za tako izključujoča pojava, kot se morda zdi na prvi pogled. Zato predlaga, da je treba poklice in profesije obravnavati na kontinuumu. Na

eni strani kontinuuma so šibko izraženi poklici, na drugi pa idealnotipske profesije z vsemi pripisanimi lastnostmi. V tem smislu je profesionalizacija proces, v katerem določen poklic postopno pridobiva vse več lastnosti profesij.

Profesionalnost je torej želeno idealnotipsko ciljno stanje razvoja poklica na opisanem kontinuumu, profesionalizacija pa je nikoli zares končan proces oziroma pot proti temu cilju. Proces profesionalizacije SV zato ni končan, posebej v kontekstu razlikovanja med posameznimi kategorijami vojaškega kadra – častniki, podčastniki in vojaki. Častniki, kot ena od klasičnih profesij, poleg duhovnikov, zdravnikov in pravnikov, so nedvomno najbolj profesionaliziran del sodobnih vojaških organizacij, vendar profesionalizacija ni več omejena samo na to kategorijo vojaškega osebja.

Zaradi zmanjševanja razlik v odnosu častnik-podčastnik, vse bolj pa tudi častnik-vojak, je ne samo dopustno, ampak vse bolj nujno, da koncept profesionalizacije s častniškega zbora postopno širimo na celotne vojaške organizacije razvitih industrijskih družb. To je zelo jasno razvidno tudi iz naslednje preglednice, po kateri lahko ocenimo, da se ne samo poklic podčastnika, temveč tudi poklic vojaka vse bolj nagiba k lastnostim profesije.

Preglednica 1:
Lastnosti
poklicev in
profesij
Vir: Svetlik,
1999.

POKLICI	PROFESIJE
– zavzemajo obrobno mesto v družbeni delitvi dela	– zavzemajo centralna mesta v družbeni delitvi dela
– pripadniki so neorganizirani	– pripadniki imajo svojo organizacijo
– so nizko kvalificirani, njihovo usposabljanje je kratkotrajno	– obvladujejo visoko zahtevna znanja, se dolgo usposabljujejo
– dejavnost temelji na izkustvu	– dejavnost temelji na sistematični teoriji
– potrošniki izbirajo in ocenjujejo njihove izdelke in storitve	– klienti sprejemajo njihovo ekspertizo in storitve kot nevprašljive
– njihov položaj uravnava trg	– njihov položaj uravnava država
– njihovo delovanje poteka po tehničnih navodilih	– njihovo delovanje poteka skladno s kodeksom profesionalne etike
– nimajo posebne poklicne kulture	– oblikujejo posebno profesionalno kulturo
– vstop v poklicno dejavnost je prost	– obstaja mehanizem kontrole vstopa v profesijo
– imajo nizko avtonomijo	– imajo visoko avtonomijo
– se slabo identificirajo s poklicem	– se močno identificirajo s profesijo

Mogoče je nekoč še veljalo, da vojaki brez (pod)častniškega čina zavzemajo obrobno mesto v družbeni delitvi dela, da zunaj službe niso posebej organizirani, da so nizkokvalificirani, njihovo usposabljanje pa je kratkotrajno, da nimajo posebne poklicne kulture, da njihovo delovanje ne poteka skladno s kodeksom profesionalne etike in se slabo identificirajo s poklicem, vendar danes vsekakor ni

več tako. Premiki so očitni, vendar pot od poklicne proti zares profesionalni SV nikakor ne bo kratka in lahka, prej dolgotrajna, zavita, strma in spolzka ter polna pasti in izzivov. Na nekatere pomembnejše ali bolj zanimive želim opozoriti v nadaljevanju prispevka.

2 PRVI IZZIV – PRAVILNO DOJEMANJE TEMELJNEGA POSLANSTVA SV

Poklicna Slovenska vojska v celoti gledano ni dovolj bojno usmerjena vojaška organizacija¹, ki bi bila primarno usmerjena v razvoj vojskovalne moči in bojnega etosa, ob katerem bi zgolj kot nadgradnjo razvijali tudi njene stabilizacijske in humanitarne potencialne, ampak je prej obratno. To lahko dolgoročno zelo slabo vpliva na samopodobo SV in njenih pripadnikov ter na obrambno sposobnost države. Ob tem niso zanemarljivi posamični pojavi marginalizacije in negativne selekcije bolj bojno usmerjenih pripadnikov poklicne vojske ter celo njihovega samoizločanja iz vojaške organizacije² zaradi frustracij, ki izhajajo iz zdaj že dve desetletji trajajoče ne vključenosti sestavov SV v resnične bojne operacije. Temeljno poslanstvo vsake vojske je namreč zagotavljanje realne vojaške sile, s katero lahko država takrat, ko uporaba drugih instrumentov moči države ne daje ustreznih rezultatov, ščiti, uveljavlja in brani njene nacionalne interese.

Slovenska politika in javnost se morata zavedati, da z dalj časa trajajočim preprečevanjem preverjanja izurjenosti in pripravljenosti poklicne vojske v realnih bojnih razmerah onemogočamo njen normalen razvoj in krnimo njeno institucionalno integriteto. S tem se tudi izpostavljamu kritikam, da RS ne sprejema enakovredno delitve bremen in tveganj pri zagotavljanju miru, varnosti in stabilnosti v mednarodni skupnosti, ter povečujemo možnost, da ob morebitnem izvajanju nacionalne ali kolektivne obrambe delovanje SV ne bo dovolj učinkovito.

3 DRUGI IZZIV – PREMAGOVANJE ZAPUŠČINE OBVEZNIŠKE VOJSKE

Poklicna SV je nastala v sorazmerno kratkotrajni in mehki transformaciji iz obvezniške vojske, zaradi česar doslej še vedno ni bila odpravljena vsa zapuščina prejšnjega organizacijskega formata.

Zadržanost slovenske politike in javnosti glede uporabe poklicne vojske v bolj tveganih mednarodnih operacijah in misijah je izrazita. Predvsem slovenska javnost se vede, kot da v RS ne bi prešli iz obvezniške vojske, ki je razumljivo skrajno občutljiva za morebitne žrtve, na povsem drugačen format poklicne vojske. Ker je vstop

¹ Čepprav za posamezne enote SV, ki se usposablja skladno z navodilom in priročnikom za bojno usposabljanje ter gredo skozi sistem doseganja končnih operativnih zmogljivosti in ustrezno verifikacijo, tega ni več mogoče trditi, smo še daleč od točke, na kateri bo to mogoče posplošiti na celotno STAS, kaj šele PPRS.

² Pojav prekinitve delovnega razmerja v SV zaradi zaposlitve v zasebnih varnostnih in vojaških podjetjih, ki opravljajo naloge na svetovnih kriznih žariščih, zaenkrat ni množičen. Kljub temu lahko ob morebitnem koncentriranju v posameznih vojaških enotah zelo moteče vpliva na njihovo stabilnost in skladnost razvoja.

v poklicno vojsko prostovoljen, po svoji naravi pa ni teritorialna, temveč predvsem ekspedicijska, je višja stopnja tveganja za pripadnike poklicne vojske značilna že v izhodišču. Ne želim, da bi bil narobe razumljen, nihče si ne želi žrtev. Vendar strah politike in javnosti pred žrtvami ne sme negativno vplivati na uresničevanje nacionalnih interesov ali vojaškostrokovno ustreznost delovanja sestav SV v mednarodnih operacijah in na misijah.

V poklicni SV količinska razmerja med posameznimi kategorijami vojaškega kadra še močno kažejo zapuščino obvezniške vojske, prav tako še nismo dosegli ciljnega razmerja 1 : 2 : 5 med častniki, podčastniki in vojaki, ki ga določajo planski dokumenti. Doseganje ustrežnejšega razmerja je zelo zahtevna in dolgoročna naloga, vendar jo moramo prav zaradi njene pomembnosti ohranjati in si zanjo prizadevati.

S prehodom z obvezniške na poklicno vojsko se je sorazmerno hitro zmanjšal obseg operativnih in z organizacijsko-mobilizacijskim razvojem načrtovanih vojaških zmogljivosti. Ob tem je, kljub ukinitvi nekaterih poveljstev, na primer vojaškoteritorialnih³, poveljstvena struktura SV preobsežna, vendar ne z vidika števila poveljstev, temveč glede njihove popolnjenosti in procesne podvojenosti. Operativne bojne zmogljivosti poklicne SV pa so primerjalno preskromne.

S koncem obvezniške vojske je bilo tudi konec dotoka precej cenene delovne sile obveznikov na služenju vojaškega roka. Zato je nesprejemljivo, da drage poklicne vojake, na primer vojaške policiste, ne le zaradi plače, temveč tudi zaradi vložka v njihovo usposabljanje in urjenje, še vedno prepogosto uporabljamo za nezahtevna opravila, kot je prijavna služba, ki bi jo lahko opravljali cenejši zunanji pogodbeni izvajalci.

Lojalnost v sodobni poklicni vojski ne pomeni več absolutne podredljivosti nepri-zivnim avtoritetam. Skladno z novimi načeli iz Vojaške doktrine (2006) so podrejeni do nadrejenih lojalni, tako da izvajajo povelja, ki uresničujejo poslanstvo Slovenske vojske, in podpirajo interese Republike Slovenije ter krepijo njen ugled v svetu. Lojalnost se izraža z medsebojnim zaupanjem in spoštovanjem ter discipliniranim in odgovornim opravljanjem dolžnosti, ne pa s slepo poslušnostjo in uslužnostjo, kar pa v poklicni SV še vedno ni splošno uveljavljena praksa.

Pomemben problem poklicne SV je tudi neustrezna organiziranost dnevnega delovnega časa. Ta deloma izhaja iz prakse obvezniške vojske, deloma iz statusa javnih uslužbencev, deloma pa iz nepripravljenosti SV, da se kot institucija preoblikuje v smeri običajne poklicne vojske z bolj funkcionalnim delovnim ritmom, ki ne bo tako nefleksibilno vezan na delovnopravno zakonodajo, ki ureja javno upravo. Nenehni izziv poklicnih vojsk je tudi status poklicnih vojakov po prenehanju pogodbenega razmerja za določen čas oziroma ob izpolnitvi starostne meje za opravljanje službe poklicnega vojaka, ki je v RS postavljena pri 45. letu. Pri reševanju tega izziva

³ Vse bolj se kaže, da njihova ukinitve ni bila samo protizakonita, temveč je imela tudi dejanske negativne posledice za ohranjanje vpetosti SV v civilno okolje, na kar smo nekateri opozarjali pred takšno odločitvijo.

je treba iskati ustrezno ravnotežje med interesi posameznika, vojaške organizacije, države in družbe. Iskanje ustreznega konsenza je v prehodnem obdobju oteženo zaradi preteklih izkušenj iz obvezniške vojske, ko je bila pogodba za opravljanje poklicne vojaške službe (pod)častnikov praviloma sklenjena za nedoločen čas, zato se na polovici delovne dobe niso srečevali z izzivom druge kariere in iskanja nove službe na civilnem trgu delovne sile. Ta nekdanjim poklicnim vojakom (še) ni tako naklonjen kot v nekaterih državah z daljšo izkušnjo s poklicno vojsko. Ker je za uravnotežen in trajnostni razvoj poklicnih vojsk pogodbeno razmerje za določen čas neizogibna nujnost, je treba temu izzivu namenjati več pozornosti in iskati ustrežnejše družbene mehanizme za zmanjševanje negotovosti in morebitnega nezadovoljstva poklicnih vojakov.

4 TRETJI IZZIV – RAZUMEVANJE OMEJITEV POKLICNE VOJSKE

Neizpodbitno dejstvo je, da je poklicna vojska zadostna zgolj kot mirnodobni vojaški instrument RS. To pa ne pomeni, da bi jo bilo smiselno dopolnjevati s konceptualnimi ali celo strukturnimi rešitvami po vzoru nekdanje Teritorialne obrambe. Živimo namreč v novi vojaško-strateški stvarnosti, ki dopušča zgolj smiselno uporabo preteklih izkušenj, ne pa tudi njihove preslikave.

To pa po drugi strani seveda ne pomeni, da neprizivno in nekritično verjamemo v vsemogočnost koncepta kolektivne obrambe. Treba je razumeti, da je kolektivna obramba po definiciji zgolj sinergični skupek nacionalnih obramb. Vsaka država mora zato biti sposobna zagotavljati svojo osnovno vojaško varnost in hkrati prispevati k vojaški varnosti zavezniških in partnerskih držav. Ker v primeru izrednega poslabšanja varnostnih razmer v mednarodni skupnosti tega cilja nobena država ne more izpolniti le s poklicno vojsko, morajo države poiskati ustrezne sistemske in organizacijske rešitve, prek katerih je mogoče vzpostaviti obsežnejše vojaške zmogljivosti za spopadanje z morebitnimi večjimi, intenzivnejšimi in dolgotrajnejšimi vojaškimi grožnjami, če se pojavijo.

V Sloveniji zato razvijamo koncept vojaške strateške rezerve, ki mora omogočiti preoblikovanje in rast mirnodobnih obrambnih in vojaških zmogljivosti v ustrezne vojne obrambne in vojaške zmogljivosti. Pri tem je zelo pomembna celovitost družbenih prizadevanj, ki jim je zaradi specifičnega odnosa med poklicno vojsko in civilno družbo treba namenjati še posebno pozornost. SV je sicer še vedno visoko na javnomnenjskih lestvicah zaupanja, čeprav je proces odmikanja poklicne vojske od civilne družbe nedvomno zaznaven.⁴ Zaenkrat negativni učinki še niso očitni, vendar obstaja možnost, da ob preveliki lagodnosti in samovšečnosti ter zanemarjanju tega

⁴ Indikatorji tega procesa so: s prehodom iz obvezniške na poklicno vojsko je bil ustavljen sistemsko zagotovljen vstop dela populacije v vojsko prek služenja vojaškega roka in udeležbe na vojaških vajah, zmanjševalo se je število vojašnic, iz posameznih predelov države so bili umaknjeni vsi vojaški potenciali (Bela krajina, Koroška, Posočje), ukinjena so bila vojaška teritorialna poveljstva (VTP), obrambnemu sistemu in SV ter aktivnostim civilne družbe (društva posebnega pomena za obrambo, logistična podpora prireditvam ...) pa se je zmanjšala podpora.

izziva pride do nenadnega tektonskega zdrsa družbene sprejemljivosti in priljubljenosti poklicne vojske, ki ga bo pozneje zelo težko popraviti.

5 ČETRTI IZZIV – PROFESIONALIZACIJA KLJUB FINANČNIM OMEJITVAM⁵

Namen obrambe ter poslanstvo in naloge SV, torej cilji (angl. ends) obrambnega sistema in SV, so jasni. Ker pa so razpoložljivi viri (angl. means) vse bolj omejeni, nekateri že nekaj let opozarjamo na to, da je treba zelo poglobljeno premisliti o dosežanih načinih (angl. ways) uresničevanja nacionalnovarnostnih in obrambnih ciljev države in poiskati nove.

Zaradi dinamičnega spreminjanja strateškega okolja so reforme obrambnega sektorja ciklična nujnost, ki je tokrat dodatno spodbujena in hkrati otežena z zmanjšano razpoložljivostjo finančnih virov. V prihodnjih nekaj letih najverjetneje ne bomo dosegali načrtovane ravni obrambnih izdatkov ter njihove ustrezne strukture.

Zaradi nedavnega prehoda na poklicno vojsko je to v RS še večja težava, saj smo z delovno intenzivne obvezniške vojske prešli na finančno intenziven obrambni koncept. To ne pomeni, da je poklicni nominalno dražji od obvezniškega, utemeljenega na količini, je pa njegova učinkovitost precej bolj odvisna od kakovosti oborožitve in opreme oziroma razpoložljivosti finančnih sredstev za razvoj in investicije (modernizacijo). Brez ustreznih finančnih sredstev se zato že srednjeročno razblinja večina pozitivnih učinkov prehoda na poklicno vojsko, dolgoročno pa lahko finančna podhranjenost poklicno SV spremeni v karikaturu.

Zato je nujen odločen odmik od napačne predstave, da imajo lahko tudi majhne države vse, kar imajo velike, tako glede vrste kot strukture obrambnih zmogljivosti. Če je bila takšna logika deloma sprejemljiva med konjunkturo, je v obdobju finančne krize in gospodarske recesije v celoti nesprejemljiva in neodgovorna. Tudi v RS bi morali, podobno kot v Natu, na podlagi strateških političnih in razvojno-usmerjenih dokumentov ter verodostojnih analiz dolgoročnih zunanjih varnostnih groženj RS pripraviti generične planske varnostno-obrambne scenarije ter iz njih izhajajoče zahteve po količinski in kakovostno ustreznih obrambnih zmogljivostih za uresničevanje ter obrambo nacionalnih interesov in ambicij v miru, izrednih razmerah in vojni. V naslednjem koraku je treba s primerjanjem potrebnih in razpoložljivih obrambnih zmogljivosti ugotoviti njihove presežke in primanjkljaje, določiti prednosti in se končno odreči neperspektivnim zmogljivostim, s čimer bomo lahko sprostili potrebne finančne vire za vzdrževanje sedanjih prednostnih vojaških zmogljivosti in oblikovanje nujno potrebnih manjkajočih nišnih.

⁵ Glej tudi Kotnik, Igor (2012). Zmanjševanje finančnih sredstev za obrambo – Naloge enake, denarja manj. *Revija Obramba*, februar 2012, 4–8.

Ob tem je treba razumeti, da je čas finančnih omejitev idealna priložnost za vlaganje v organizacijski *software*, pri čemer imamo ob različnih oblikah izobraževanja, usposabljanja in urjenja v mislih predvsem izboljšanje psihosocialne klime in voditeljstva ter iskanje inovativnih konceptualnih in doktrinarnih rešitev, ki lahko kljub omejenim možnostim za nakup naj sodobnejših oborožitvenih in tehničnih sistemov delujejo kot multiplikatorji za povečanje učinkovitosti delovanja vojaških zmogljivosti.⁶

6 PETI IZZIV – PROFESIONALNA INTEGRITETA PRIPADNIKOV SV

Profesionalizem pomeni tudi prevzemanje odgovornosti za svoje poklicno in družbeno ravnanje. Pri tem gre za profesionalno, v našem primeru vojaško, in splošno družbeno etiko in moralo. Kot zapiše Drinovec (2002), ne gre le za načela delati dobro in ne delati slabo, temveč tudi za dolžnost delati prav in se izogibati temu, da bi delali narobe.

Formalno imamo v RS področje profesionalne vojaške etike zadovoljivo urejeno, saj imamo Kodeks vojaške etike Slovenske vojske (2009). Vprašanje pa je, ali je taka etika že v celoti ponotranjena in ali posledično kot profesionalna morala poklicnih vojakov SV prek njihovega presojanja in delovanja že v celoti uresničuje zastavljene etične standarde. Menim, da je v RS funkcionalni vojaški profesionalizem dokaj dobro razvit, na področju etičnega in moralnega vojaškega profesionalizma pa je še bistveno več prostora za nadaljnji razvoj. Naj to mnenje podkrepim z dvema primeroma, profesionalnimi vrednotami in profesionalno integriteto.

Drenovec (2002) zelo pronicljivo opozori, da poslanstvo profesij ni le zaščita ranljivih ljudi, temveč tudi ranljivih družbenih vrednot. Po Vojaški doktrini (2006) vrednote Slovenske vojske izhajajo iz splošnih civilizacijskih vrednot, vrednot slovenske družbe in posebnosti narave delovanja vojske.

Temeljna skupna vrednota pripadnikov Slovenske vojske je domoljubje, na tej podlagi pa vojska razvija še vojaške vrednote, kot so čast, pogum, lojalnost, tovarišstvo in predanost. Najbrž se strinjamo, da so te vrednote tudi v naši družbi med bolj ranljivimi, zato je zgled vojaških profesionalcev pri njihovi zaščiti in krepitvi še toliko bolj pomemben.

Čeprav gre pri profesijah za nujnost kolektivnega prevzemanja odgovornosti, tudi pri uresničevanju ter zaščiti ranljivih institucionalnih in družbenih vrednot v vojaški organizaciji kolegialnost ne sme biti v službi prikrivanja in zaščite posameznikov, ki ne dosegajo njenih etičnih ter moralnih standardov. S tem pa že prehajamo na področje profesionalne integritete.

⁶ Kljub vsemu moramo zagotavljati vsaj minimalna finančna sredstva za nakup testnih primerkov ključnih naj sodobnejših oborožitvenih in tehničnih sistemov ter za usposabljanje naj nujnejšega kadra za njihovo analitično uporabo, saj ne smemo izgubiti stika z razvojem na vojaškem področju, če mu že ne moremo v celoti slediti.

Rutledge (2011) meni, da je ljudi glede na upoštevanje moralnih načel mogoče razdeliti zgolj na dve kategoriji – na tiste, ki jih upoštevajo, in tiste, ki jih ne. Pri prvih je oblikovano moralno jedro, ki ga sestavljajo temeljne vrednote. Če te pri posamezniku predstavljajo konsistentno celoto, lahko govorimo o njegovi integriteti. Tisti pa, ki nimajo tega moralnega jedra, nimajo osebne integritete in se vedejo skladno z moralnim relativizmom. Kot smo že pojasnili, se definicije profesionalizma navadno sklicujejo na nujnost obstoja etičnih kodeksov, vendar ne smemo zanemariti dejstva, da je vpliv etičnega kodeksa v praksi močan samo toliko, kot so močni posameznikovi moralni temelji.

7 ŠESTI IZZIV – PROFESIONALIZACIJA IN OBVLADOVANJE INTERESNIH NASPROTIJ

Pogosto se prevzema, da profesionalizem neprizivno vključuje kakovost, oziroma obratno, nekakovostne storitve so pogosto razumljene kot neprofesionalne. Profesionalizem je usmerjen v razvoj in zagotavljanje dobrin in storitev posebne kakovosti, ki zadovoljujejo ključne potrebe ljudi (Svetlik, 1999), v našem primeru (vojaške) varnosti. Ko zadovoljevanje ključnih potreb drugih zahteva podreditve lastnih potreb in interesov, vstopamo v polje altruizma, kar je tudi ena izmed značilnosti profesij.

Navedeno, čeprav v nekoliko blažji obliki, povzema tudi Kodeks vojaške etike SV (2009), kjer lahko preberemo, da pripadniki SV »/.../ osebne interese in cilje prilagajajo interesom svoje enote in Slovenske vojske.« Vsekakor gre na področju uveljavljanja interesov in ciljev posameznika v kontekstu profesionalizma za zelo zanimivo dinamiko, ki pa ne more biti enoznačno določena. V odvisnosti od narave posameznikovih interesov in ciljev gre lahko za njihovo podrejanje, prilagajanje ali zgolj usklajevanje, vsekakor pa ni sprejemljivo in ni prav, da bi imeli individualni in ozki skupinski interesi in cilji večjo prednost pred splošnimi kolektivnimi, institucionalnimi, državnimi in nacionalnimi interesi. Koliko je zadnje načelo že uveljavljeno v SV, je stvar subjektivne presoje, čeprav tudi nekateri objektivni kazalniki, na primer delež odsotnosti, predvsem med dolgotrajnejšimi terenskimi vajami, kažejo, da je tudi na tem področju še veliko razvojnega potenciala.

Skrb za obvladovanje interesnih nasprotij je eno zahtevnejših razvojnih področij vsake profesije. Posebej zato, ker s procesom profesionalizacije klienti vse bolj prepričano sprejemajo njihovo ekspertizo in storitve kot nevprašljive, iz česar tudi izhajajo pričakovanja in zahteve pripadnikov določene profesije po čim ugodnejšem družbenem položaju. Ravno na tej točki pa se izkaže, kako je določena profesija res zrela in družbeno odgovorna. Gre za vprašanje njene pripravljenosti, da se čim bolj pregledno in neprisiljeno izpostavlja različnim oblikam zunanega in notranjega nadzora.

8 SEDMI IZZIV – ZUNANJI IN NOTRANJI NADZOR VOJAŠKE PROFESIJE

Kot ugotavlja Drenovec (2002), so profesije čez meje nujnega nagnjene k izrabi monopola za maksimiranje ekonomskih in drugih interesov svojih članov. Zato lahko opuščanje nadzora v profesiji vodi k uničenju ali hudi slabitvi profesionalizma.

Za poklice je značilen predvsem zunanji, za profesije pa hkrati tudi notranji nadzor. V primeru vojaške profesije je zunanji nadzor dvojen – državni nadzor poteka prek različnih institucionaliziranih mehanizmov, družbeni nadzor pa prek javnega mnenja. Iz tega izhaja, da je za vojaško profesijo vzdrževanje ustreznih odnosov, tako s politično državo kot s civilno družbo, ena glavnih prednostnih nalog, pri čemer je seveda temeljno zaupanje države in družbe do vojaške profesije.

Takšno zaupanje pa je odvisno predvsem od ustreznosti delovanja vojaške profesije oziroma učinkovitosti izpolnjevanja funkcionalnega in socialnega imperativa, zato mora vojaška organizacija razviti ter uporabljati ustrezne samoregulacijske mehanizme notranjega nadzora. Ta mora vključevati tudi ustrezne mehanizme za discipliniranje in izpopolnjevanje, v skrajnem primeru pa tudi za izločitev tistih pripadnikov, ki niso dosegali ali ne spoštujejo profesionalnih standardov.

Ključni izziv je zagotavljanje ustrezne sinhroniziranosti zunanjih in notranjih mehanizmov za nadzor in usmerjanje poklicne vojske kot po naravi zelo zahtevne družbene strukture. Ob premočnem zunanjem nadzoru se lahko srečamo s težavami zaradi krnitve profesionalne avtonomije, v nasprotnem primeru pa lahko poklicna vojska postane težko predvidljiva in obvladljiva družbena struktura. Za notranji vojaškostrokovni nadzor in usmerjanje v SV lahko ugotovimo, da funkcionalno in strukturno nista v celoti razvita, hkrati pa poveljujoči še vedno niso opremljeni z ustreznim instrumentarijem pozitivnih in negativnih sankcij, s katerimi bi lahko zares učinkovito obvladovali poklicno vojsko.⁷

9 OSMI IZZIV – PROFESIONALIZACIJA PREK NENEHNEGA IZOBRAŽEVANJA

Vojaški poklic oziroma vse bolj vojaška profesija je izpostavljena nenehni potrebi po prilagajanju in spreminjanju, ki izhaja iz spreminjanja politično-varnostnih, tehnoloških, vojaškostrateških in doktrinarnih ter družbenih determinant sodobnega sveta. Svetlik (1999) meni, da morajo imeti profesije za odzivanje na spremembe v okolju izdelane ustrezne mehanizme notranje adaptacije, med katerimi so najpomembnejši izobraževalni.

⁷ *Edini disciplinski organ v SV je načelnik GŠSV, ki sicer lahko za izvajanje postopkov pooblasti poveljnike, ki pa izvirno nimajo te pristojnosti. V nasprotju s prakso večine poklicnih vojsk poveljniki v SV ne morejo odrediti pripora vojaka, tudi pri nagrajevanju so bolj omejeni kot njihovi kolegi v tujini.*

Zaradi hitrosti in obsežnosti sprememb, s katerimi se soočajo profesije, je po Svetlikovem (1999) mnenju vse manj mogoče in smiselno nove pripadnike usposablјati za opravljanje konkretnih profesionalnih nalog v njihovem začetnem izobraževanju. Namesto tega predlaga, naj bo izobraževanje začetnikov čim bolj usmerjeno v pridobivanje splošnih in široko uporabnih sposobnosti in znanja, ki bodo zagotavljali dobro podlago za poznejše sprotne prilagajanje spreminjajočemu se profesionalnemu delu.

Mogoče se nekateri ne bodo strinjali s takšnim gledanjem, vendar to ne spremeni dejstva, da sposobnost za učinkovito opravljanje profesionalnega dela vse bolj zahteva nenehno izobraževanje vsega vojaškega kadra. Pri tem je bistveno razumeti in sprejeti, da vseživljenjsko izobraževanje ni več prednost samo častnikov in podčastnikov, temveč postaja vse bolj nujnost tudi za vojake. Zgolj urjenje in usposabljanje, brez ustreznega izobraževanja, jih namreč dolgoročno gledano ne bosta več zadovoljivo opremili s potrebnimi kompetencami za izvedbo nalog v vse bolj zapletenem in za napake zelo občutljivem okolju. Preskok v filozofiji seveda ne more biti trenuten, temveč je nujen gradualistični in celostni pristop, v katerem bo osebni profesionalni zgled nadrejenih in sodelavcev ustrezno dopolnjen s formaliziranimi izobraževalnimi vsebinami.

10 DEVETI IZZIV – PROFESIONALIZACIJA KOT NIKOLI ZARES KONČANA POT

Projektna skupina za pripravo projekta *Prehod na poklicno vojsko, dopolnjeno s prostovoljno rezervo* (PROVOJ) je bila oblikovana maja 2002⁸, z nalogo začeti uresničevanje projekta najpozneje februarja 2003. Skladno z zaključnim poročilom projekta PROVOJ (2009: 15) naj bi profesionalizacija SV s sedemnajstimi področji oziroma podprojekti celovito reševala problematiko nastajanja poklicne vojske. Podprojekti so bili:

- PP 1 in 2: Projektno vodenje in management plan,
- PP 3: Ukrepi za pridobivanje ustreznega kadra,
- PP 4: Popolnjevanje Slovenske vojske,
- PP 5: Vojaška služba – zadrževanje in odhod,
- PP 6: Skrb za dobrobit pripadnikov SV,
- PP 7: Odhod pripadnikov SV iz službe,
- PP 8: Izobraževanje in usposabljanje,
- PP 9: Opremljanje z oborožitvijo in vojaško opremo,
- PP 10: Nadaljnja prilagoditev zakonodaje,
- PP 11: Prilagoditev infrastrukture,
- PP 12: Zagotavljanje finančnih sredstev,
- PP 13: Formalnopravna uveljavitev vojaških poklicev,
- PP 14: Sodelovanje z ostalimi ministrstvi,
- PP 15: Slovenska vojska in civilno okolje,
- PP 16: Voditeljstvo,
- PP 17: Sodelovanje z gospodarstvom.

⁸ Dokument številka 802-00-8/2002-1, z dne 28. 5. 2002.

Glede na predhodno utemeljeno prepričanje, da je profesionalizacija pot in ne cilj, se mogoče še lahko strinjamo z ugotovitvijo, da gre za enkratni projekt (Zaključno poročilo projekta, 2009: 18, 23), nikakor pa ne s trditvijo, da gre za časovno omejen proces. Ob tem se je zgodilo še to, da je bil projekt, prvotno načrtovan do konca leta 2010, predčasno formalno zaključen že konec leta 2007, ne da bi bili doseženi nekateri zelo pomembni projektni cilji. V Zaključnem poročilu projekta (2009: 42–90) so kot neizpolnjeni naštetih delovni paketi (ID) ter namenski (N) ali objektni (PR) cilji:

- PR 3.19: zadovoljni pripadniki SV⁹;
- N 4.2: novačenje in selekcijo kandidatov bomo izvajali tako, da bomo dosegli ciljna stanja popolnjenosti stalne in rezervne sestave SV;
- N 4.7: enote, ki se popolnjujejo s pogodbenimi rezervisti, bomo popolnjevali z nekdanjimi pripadniki stalne sestave;
- N 5.20, PR 5.19: sklenili bomo sporazume z drugimi ministrstvi in pomembnejšimi delodajalci o zaposlovanju nekdanjih pripadnikov SV;
- PR 5.6: zagotovili bomo razmere za dopolnjevanje enot in poveljstev SV z ustreznim manjkajočim kadrom;
- PR 5.18: ustanovljena bo stanovska organizacija nekdanjih pripadnikov SV;
- ID 651: poskrbeli bomo za zdravstveno oskrbo;
- N 6.3, PR 6.3: uveden bo sistem samopomoči družinskih članov;
- N 6.6, PR 6.5: skladno z možnostmi bo omogočena osnovna zdravstvena oskrba v vojaški zdravstveni službi tudi za člane družin pripadnikov SV;
- PR 8.5: pridobljene pravice izdajanja javnih listin, certifikatov za pridobljeno izobrazbo in usposobljenost bodo izenačene s sorodnimi civilnimi poklici;
- PR 8.6: izobrazba in usposobljenost, pridobljeni med izobraževanjem in usposabljanjem v SV, se lahko uveljavljata pri pridobivanju zaposlitve, ko preneha služba v SV;
- N 11.7: prednostno bomo prilagodili oziroma zgradili stanovanjske enote za samske pripadnike;
- ID 378: pripravili in verificirali bomo izobraževalne programe za doseganje standardnega strokovnega znanja in spretnosti za poklice;
- PR 13.5: zagotovljeno bo urejeno stanje – podeljeni certifikati in licence vsem zaposlenim v SV.

Ob tem je v Zaključnem poročilu projekta (2009: 47) navedeno, da tudi pri uresničenih namenskih in objektnih ciljnih projekta rezultati še niso bili uvedeni v življenje in delo OE MO ter SV ali vsaj ne dovolj.

⁹ Čepprav je Zakon o službi v SV popravil nekatere negativne trende, predvsem stagnacijo plač in CSP, so ostali naslednji izzivi: delovno razmerje za določen čas, velika oddaljenost od delovnega mesta, bonitete, razkorak med pričakovanji in stvarnostjo (npr. začetnega informiranja ter poznejših obremenitev, daljših odsotnosti itn.) ter negativni trendi trga delovne sile v smislu povečane konkurenčne ponudbe atraktivnejših ali varnejših delovnih mest (Zaključno poročilo PROVOJ, 2009: 43). Slednje je v časih finančne krize in ekonomske recesije manj izrazito, vsi drugi trendi pa so še vedno aktualni.

Navedeno – predčasen zaključek, neizpolnjenost precejšnjega števila pomembnih namenskih in objektnih ciljev ter ugotovitev o pomanjkljivi implementaciji nekaterih rezultatov PROVOJ v praksi – nas navajajo k misli o nujnosti nadaljevanja projekta, kar sicer zelo previdno in skrito, pa vendar nedvoumno nakazuje tudi Zaključno poročilo projekta na strani 27. V grafičnem prikazu zaključevanja projekta PROVOJ namreč fazi *Končno poročilo PROVOJ* sledita še dve, *Nadaljevanje programov profesionalizacije* in *PROVOJ II*. Kot posebna področja profesionalizacije, ki zahtevajo nadaljnjo oziroma kontinuirano pozornost, so eksplicitno navedeni plače, infrastruktura, družina, dobro počutje, voditeljstvo, odnosi, dopolnitev zakonodaje in promocija SV, k temu pa bi lahko na podlagi vsakodnevnih izkušenj dodali vsaj še področja, kot so karierna pot, celostna skrb za pripadnike, prilagoditev zakonodaje, sodelovanje z ministrstvi¹⁰, celovit sistem meril in programov za izbor in usposabljanje na področju vojaškega voditeljstva¹¹ ter odnosi s civilnim okoljem¹².

Zaključno poročilo projekta je o nujnosti nadaljevanja procesa profesionalizacije SV bolj eksplicitno na strani 97: »Ocenjujemo, da je profesionalizacija SV proces, ki zahteva nadaljnje ciljne usmeritve in izvedbo z vsemi potrebnimi projekti.« V nadaljevanju zaključnega poročila je pomembna predvsem utemeljitev, da miselni vzorci o profesionalizaciji še niso dovolj vpeljeni v delo ministrstva in generalštaba, zaradi česar je treba z nadaljevanjem projektne dela doseči ustrezno pojmovanje in razumevanje poklicne vojske ter vojaškega profesionalizma v vseh strukturah SV in drugih okoljih, ki vplivajo na položaj in delovanje vojaške organizacije.

Pri tem gre predvsem za vidik tako imenovane funkcionalne profesionalizacije¹³ oziroma razvijanje in uveljavljanje ustreznega načina razmišljanja, načrtovanja in delovanja, ki je zaradi inercije človeškega uma eden večjih izzivov pri kakršnih koli obsežnejših in poglobljenih sistemskih spremembah, kar prehod na poklicno vojsko in profesionalizacija nedvomno sta. Ta vidik profesionalizacije je še posebej pomemben v sedanjem obdobju omejenih finančnih sredstev za obrambo, saj sprememba načina razmišljanja navadno stane zelo malo glede na siceršnje pozitivne učinke, ki jih zagotavlja.

¹⁰ Po zgledu nekaterih drugih držav s poklicnimi vojskami bi bilo smiselno vsaj poskusiti doseči dogovor z drugimi ministrstvi in uveljaviti prakso, da je vsaj eno zaključeno pogodbeno obdobje v vlogi poklicnega vojaka nujna karierna stopnica za zaposlitev v nekaterih drugih državnih ustanovah oziroma poklicih.

¹¹ Primer: oblikovana je skupina-oddelek za razvoj vojaškega voditeljstva, ki pa ima sistemizacijo in število delavcev, s katerima ni sposobna v celoti uresničiti postavljenih nalog. (Zaključno poročilo projekta, 2009: 93).

¹² To je pomembno predvsem v kontekstu najprej omejevanja vloge VTP in pozneje njihove ukinitve ter družbenih pričakovanj in vse bolj pritiskov za zmanjševanje obrambnih izdatkov.

¹³ V projektu PROVOJ smo upoštevali in posebej izpostavili razločevanje med funkcionalno in strukturno profesionalizacijo, ki omogoča zagotavljanje ustrezne kadrovske, materialne in organizacijsko-strukturne baze vojaške organizacije.

Sklep Na dvajsetletni razvojni poti od Teritorialne obrambe prek obvezniške do poklicne SV in njene profesionalizacije je bilo veliko narejeno, vendar še nikakor ni čas, da bi lahko spali na lovorikah.

Kot vsak drug družbeni proces je tudi profesionalizacija vojaške organizacije nihanje. Zato ga je treba skrbno nadzorovati in usmerjati ter si prizadevati, da so oscilacije v njem čim manjše, glavno dogajanje pa kljub občasnim težavam in zastojem pretežno pozitivno.

Na začetku tretjega desetletja samostojne države je čas, da ponovno preverimo, ali smo pri razvoju obrambnih in vojaških zmogljivosti res tam, kjer bi morali biti glede na normativne, razvojno-usmerjevalne in planske dokumente ter vojaško-strateško in družbeno stvarnost. Iskreno moramo odgovoriti, zakaj smo mogoče drugje, ne zato, da bi sodili za nazaj, temveč da bi preprečili ponavljanje napak v prihodnje. Spodbujeni z negativnimi vplivi gospodarske recesije in finančne krize, ki se kažejo predvsem v zmanjšanju finančnih sredstev za obrambne potrebe države, moramo biti pripravljeni ukrepati odločno, vendar preudarno.

Zelo verjetno smo se znašli na točki, ko se je treba vsaj za nekaj časa sprijazniti z modernizacijsko in finančno manj ambiciozno vizijo prihodnjega razvoja SV. Hkrati pa moramo večje aktivirati ves njen pozitivni potencial, ki je bil v preteklosti preveč zapostavljen. Usmeriti ga moramo v pogumno in za morebitne manjše napake strpno iskanje času ter razmeram primernejših poti in načinov za izpolnjevanje poslanstev in nalog SV.

V tem kontekstu moramo na področju profesionalizacije poklicne vojske ohraniti ustrezno čuječnost in zavzetost, preden se na nekatere nedoslednosti in nepravilnosti, na katere opozarja prispevek, dokončno navadimo oziroma ohranimo nadzor nad nekaterimi doslej manj uspešnimi vidiki tega procesa in njihovimi posledicami.

Slovenska vojska je operativno jedro našega obrambnega sistema, zato je treba s celovitostjo družbenih prizadevanj omogočiti ustrezne razmere za nadaljnji razvoj vojaškega profesionalizma. V ospredju teh prizadevanj pa moramo biti vsi, ki se poklicno ukvarjamo z obrambnimi zadevami, predvsem pa sedanji in bodoči pripadniki SV, združeni in motivirani s sloganom: »SV in jaz – skupaj na poti k profesionalni odličnosti!«¹⁴

¹⁴ Gre za predelavo Korezovega (2012) sicer zelo všečnega predloga novega slogana SV: »SV s profesionalno odličnostjo in stabilnostjo v novo desetletje.« Izhodiščni predlog je nekoliko skrajšan in poenostavljen, saj je stabilnost nujna sestavina profesionalizma. Poleg tega je spremenjeni slogan zastavljen razvojno, kot pot k cilju, hkrati pa je prek »jaz« vanj vključena tudi ideja osebne vpletenosti in odgovornosti. Tak še bolj kot izhodiščni predlog sledi Korezovi (2012) utemeljitvi, da slogan deluje na dveh ravneh, in sicer po eni strani kot priznanje vsem, ki so v vojski že zaposleni in soustvarjajo profesionalno odličnost, po drugi pa kot spodbuda tistim, ki razmišljajo, da bi se šele pridružili SV na njeni poti k odličnosti.

Literatura

1. *Drinovec, Jože, 2002. Profesionalizem in zdravnik. Zdravniški vestnik, 71: 751–756.*
2. *Kodeks vojaške etike Slovenske vojske, 2009. Uradni list RS, št. 55/2009 z dne 17. 7. 2009.*
3. *Korez, Simon, 2012. SV s profesionalno odličnostjo in stabilnostjo v novo desetletje. Revija Slovenska vojska, št. 3, 9. 3. 2012, 18.*
4. *Kotnik, Igor, 2012. Zmanjševanje finančnih sredstev za obrambo – Naloge enake, denarja manj. Revija Obramba, februar 2012, 4–8.*
5. *Rutledge, Andy, 2011. Design Professionalism, Online Edition ISBN 978-0-9836578-2-8.*
6. *Svetlik, Ivan, 1999. Sodobni izzivi profesionalizmu. Knjižnica 43 (1999) 2/3, 7–18.*
7. *Vojaška doktrina, 2006. Furlan, Branimir (in drugi). Defensor, Ljubljana.*
8. *Zaključno poročilo projekta PROVOJ, Ministrstvo za obrambo – Generalštab SV, številka 802-00-4/2005-166, z dne 29. 5. 2009.*

VOJAŠKA PROFESIJA IN PROFESIONALNI ČASTNIK VČERAJ, DANES IN JUTRI

MILITARY PROFESSION AND A PROFESSIONAL OFFICER YESTERDAY, TODAY AND TOMORROW

Povzetek Civilna družba v demokratičnih državah zahteva, da so oborožene sile profesionalne. Torej morajo oborožene sile teh družb imeti jasno predstavo o tem, kaj vojaška profesija sploh je. Predvsem pa morajo imeti jasno izoblikovano predstavo o tem, kakšen je profesionalni častnik, saj je prav častniški zbor tisti, ki je odgovoren za vodenje oboroženih sil.

Znanstvene razprave o vojaški profesiji in profesionalnem častniku so se pojavile po koncu druge svetovne vojne z deli Samuela Huntingtona, Morissa Janowitza, Bengta Abrahamssona in drugih. Njihova razmišljanja so odsevala predvsem okoliščine v času hladne vojne, te pa so se s padcem berlinskega zidu v devetdesetih letih prejšnjega stoletja močno spremenile. Večina avtorjev tako ugotavlja, da je nujno preveriti in posodobiti koncepte vojaške profesije in vojaškega profesionalca.

V članku poskušam odgovoriti na to, kaj danes pomenita pojma vojaška profesija in profesionalni častnik ter kako bi k razvoju vojaške profesije in profesionalnega častnika morali pristopiti v Slovenski vojski (SV).

Ključne besede *Vojaška profesija, profesionalni častnik, izobraževanje, služba in zaupanje, avtonomija, kultura in etika.*

Abstract Civil society in democratic countries expects its armed forces to be professional. Therefore, the armed forces in those countries need to have a clear idea of what profession of arms is. They should especially have a clear idea of what a professional officer is, since the officer corps is responsible for leading the armed forces.

The subjects of profession of arms and professional officer were first scientifically discussed after the Second World War by authors such as Samuel Huntington, Morris Janowitz, Bengt Abrahamson and others. Their theories reflected the circumstances of

the Cold War, which, however, significantly changed with the fall of the Berlin Wall in the 1990's. Most of the authors today have thus identified the need for revising and updating the traditional concepts of the profession of arms and military professional.

The article attempts an answer to what the terms profession of arms and professional officer mean today, and how the SAF should approach the development of military profession and professional officers.

Key words *Profession of arms, professional officer, education, trust and service, autonomy, culture and ethics.*

Uvod »Oborožene sile so v največji meri produkt nedavnih izkušenj, še posebno, če te izkušnje vključujejo zmago.« (Britt, 2011, str. 180). Slovenska vojska (SV) ni v tem nikakršna izjema. Vojno za neodvisnost leta 1991 je dobila Teritorialna obramba, ki so jo vodili predvsem rezervni častniki (civilisti v uniformi) z razmeroma majhnim jedrom poklicnih (profesionalnih) častnikov. Na drugi strani so sile Jugoslovanske ljudske armade (JLA) v Sloveniji med vojno na vseh ravneh vodili vojaško izobraženi poklicni častniki (profesionalci). S tega stališča v velikem delu strokovne in laične javnosti pojem profesionalnega častniškega zbora vzbuja negativne konotacije, povezane z JLA in njenim častniškim zborom.

Slovenski obrambno-varnostni sistem oziroma predvsem Slovenska vojska (SV) mora odgovoriti na vprašanje, kakšno vojaško profesijo in kakšnega profesionalnega častnika želi imeti. Častniški zbor vodi vojaško organizacijo in od tega, kako razume svojo profesijo in vlogo posameznega častnika znotraj nje, je odvisno, kakšna bo narava celotne vojaške organizacije. Vprašanje je pomembno in odgovor nanj daje usmeritev za razvoj celotnega vojaškoizobraževalnega sistema SV.

SV ni edina, ki išče odgovor na vprašanja vojaške profesije in vojaškega profesionalca. Kopenska vojska Združenih držav Amerike je leto 2011 posvetila vprašanju profesionalnosti. Najpomembnejše nerešeno vprašanje v ameriški kopenski vojski je bilo, kako preprečiti stagnacijo profesionalnih standardov vojaške organizacije. Če bi se namreč to zgodilo, bi lahko prišlo do stagnacije strokovnega znanja in tako do izgube zaupanja civilne družbe v sposobnosti vojaške organizacije (Diltrice, 2011, str. 15, 16).

Prvi korak pri ohranjanju ali dvigovanju profesionalnosti vojaške organizacije je iskanje odgovora na vprašanje, kaj profesionalna vojaška organizacija in vojaški profesionallec sploh sta. Odgovor na ti vprašanji je v razumevanju nastanka pojma vojaške profesije in vojaškega profesionalca ter vplivih sodobnega okolja na profesijo in profesionalca. Tradicionalni avtorji nam ponujajo odgovore, na podlagi katerih se je pojem vojaške profesije razvil in kaj v osnovi pomeni. Sodobni avtorji pa ponujajo vpogled v to, kako sodobno vojaško in civilno okolje vplivata na profesijo in profesionalca. Sodobna vojaška profesija in profesionallec znotraj nje morata ustrezati potrebam časa in biti sposobna prilagajanja izzivom prihodnosti.

Prispevek bo ponudil pregled najvidnejših tradicionalnih in novejših avtorjev, ki se ukvarjajo z vprašanjem vojaške profesije. V njem bom poskusil povzeti, analizirati in sintetizirati razmišljanja tujih in domačih avtorjev ter na koncu ponudil sodobni definiciji vojaške profesije in profesionalnega častnika. Da pa bi bilo to mogoče, poskušajmo najprej ugotoviti, katere so ključne značilnosti vojaške profesije, kateri elementi sestavljajo profesionalnega častnika in kakšno znanje potrebuje profesionalni častnik.

Namen prispevka je torej podrobneje definirati vojaško profesijo in profesionalnega častnika tudi za potrebe SV in morda spodbuditi širšo razpravo o pravilnosti definicij in pravilnosti predpostavk.

1 TEMELJI VOJAŠKE PROFESIJE

Prvo vprašanje je, na kateri točki lahko začnemo govoriti o vojaški profesiji. Da bi ugotovili, ali lahko govorimo o profesiji in kdaj, moramo vedeti, kaj je za profesijo značilno. Tako je treba najprej določiti značilnosti vojaške profesije. David J. B. Trim kot glavne značilnosti vojaške profesije določa organizacijsko identiteto, formalno hierarhično organiziranost, učinkovitost v izvedbi nalog, formalni plačilni sistem, ločeno področje strokovnosti in izobraževanja ter jasno samozavedanje. Kot trdi, lahko vse te značilnosti najdemo že v srednjeveških vojskah in bi tako lahko o vojaškem profesionalizmu govorili že v tem obdobju (Trim, 2003, str. 1–35). Toda vprašanje je, ali so bile vse te značilnosti takrat že dovolj jasno izražene. Vsekakor lahko trdimo, da niso opravljale enake funkcije kot danes: srednjeveške najemniške vojske so na primer že imele razvito identiteto in samozavedanje, predvsem med najemniki iz Švice in južne Nemčije, kjer so bile najboljšemu ponudniku na voljo celotne formacije. Toda ta organizacijska identiteta in samozavedanje sta bila precej ohlapna in nista zagotavljala lojalnosti delodajalca, kot je to samoumevno v vojskah danes (Parker, 2009, str. 147–150).

Resnejše razprave o vojaškem profesionalizmu so se pojavile po koncu druge svetovne vojne z avtorji, kot so Samuel P. Huntington, Morris Janowitz in Bengt Abrahamsson. Samuel P. Huntington se je ukvarjal predvsem z naravo civilno-vojaških odnosov in odnosom med subjektivnim in objektivnim nadzorom¹ vojaške organizacije v sodobnih demokratičnih družbah. Huntington postavi tri ključne značilnosti vojaške profesije: strokovnost, odgovornost in korporativnost. Poleg tega določi pet ključnih institutov vojaške profesije: pogoji za vstop v častniški zbor, metode napredovanja znotraj častniškega zbora, narava vojaškega izobraževalnega sistema, narava sistema vojaških poveljstev, »esprit« in kompetence častniškega zbora (Huntington, 1957, str. 80, 83, 85).

¹ *Subjektivni nadzor predvideva maksimizacijo političnega nadzora nad vojaško organizacijo, objektivni nadzor pa zahteva maksimalni vojaški profesionalizem. Po Huntingtonu bi moral biti cilj demokratičnih družb objektivni nadzor, vendar si politične elite navadno prizadevajo doseči subjektivni nadzor, saj tako lažje manipulirajo z vojaško organizacijo.*

Šved Bengt Abrahamsson se strinja s tremi ključnimi značilnostmi vojaške profesije, kot jih je postavil Huntington. Meni pa, da je nemogoče doseči politično nevtralnost častniškega zbora in je torej Huntingtonov objektivni nadzor nemogoč (Abrahamsson, 1972, str. 17, 159).

Morris Janowitz kot ključne značilnosti vojaške profesije navaja vojaško avtoriteto, specialistično znanje, selektivni izbor častnikov, karijerne vzorce in politično indoktrinacijo. Prav tako trdi: »V vojaški profesiji je samokritičnost ključni pogoj za doseganje sprememb, vendar pa mora imeti ta samokritičnost zadosten intelektualni potencial.« (Janowitz, 1964, str. 7–16 in 418–430).

Sam C. Sarkesian meni, da so osnovne značilnosti vojaške profesije enake kot značilnosti vseh drugih profesij, in sicer:

- jasna organizacijska struktura – sistem pravil, pravilnikov in strokovnih standardov,
- specialno znanje in izobraževanje – potreba po vseživljenjskem izobraževanju,
- samoregulacija – vodje določajo standarde napredovanja in discipliniranja,
- služba skupnemu dobremu in predanost – primarna motivacija ni finančna, ampak služba v dobro družbe.

Tudi Sarkesian meni, da je Huntingtonov objektivni nadzor nemogoč, ker je vojaškega profesionalca nemogoče ločiti od politike, priznava pa, da je Huntingtonova teorija prestala preizkus časa in je še vedno veljavna (Sarkesian, 1975, str. 9, 18, 154).

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja, predvsem pa z nastopom novega tisočletja se je pojavilo več teorij. Njihova skupna ugotovitev je, da so spremembe v okolju po koncu hladne vojne tolikšne, da zahtevajo ponovno proučitev temeljev vojaške profesije in njeno ponovno definiranje ob začetku novega tisočletja.

Ljubica Jelušič je kot glavne značilnosti vsake profesije izpostavila korporativnost, specialno znanje in norme oziroma etiko. Vojaška profesija ima znotraj tega naslednje posebne značilnosti: strokovno znanje, profesionalno avtonomijo, častniško odgovornost, koncept uporabnika, korporativnost, koncept neomejene službe, izpostavljenost družbenim sankcijam, profesionalno kulturo in profesionalno avtoriteto (Jelušič, 1997, str. 107–120).

Don M. Sneider, John A. Nagl in Tony Pfaff govorijo o treh sestavinah vojaškega profesionalizma, in sicer vojaško-tehnični, etični in politični (Sneider, Nagl in Pfaff, 1999, str. 4–16).

Charles Moskos trdi, da je po koncu hladne vojne prišlo do bistvenih sprememb v okolju, v katerem vojaška organizacija deluje, in da so se s tem spremenile tudi značilnosti vojaške organizacije in vojaške profesije. Kot ključne značilnosti postmoderne vojaške organizacije vidi nekonvencionalne naloge, prepletenost civilnega in vojaškega področja ter spremembe v legitimaciji uporabe vojaške sile, ki ni več izključno v rokah nacionalne države, temveč zahteva tudi mednarodno legitimacijo (Moskos, 2000, str. 3–7, 9–14, 21).

Thomas-Durell Young razpravlja o vlogi vojaške organizacije v demokratični družbi in predvsem o tem, kdaj ta lahko uporabi silo. Meni, da lahko vojaška organizacija v demokratični družbi uporabi silo »samo na racionalen način, v javnem interesu in s privolitvijo javnosti«. Civilna družba ima po njegovem mnenju vrsto mehanizmov za nadzor nad vojaško organizacijo, od omejevanja njene velikosti, določanja nalog, odrejanja sredstev, postavljanja pravnih omejitev do vztrajanja na kulturi profesionalizma, socialnih normah in nadzoru nad svobodo tiska. V demokratičnih družbah so glavne značilnosti vojaške profesije strokovnost, odgovornost in korporativnost, ki so enake kot po Huntingtonu². Young doda še ključne dolžnosti oziroma področja kompetentnosti, ki so po njegovem upravljanje organizacije in tehnologije, usposabljanje, načrtovanje operacij ter vodenje in poveljevanje (Young v Bruneau in Tollefson, 2006, str. 17–29).

Don M. Sneider in Lloyd J. Matthews sta leta 2005 v svojem delu izpostavila, da tradicionalne definicije vojaške profesije ne zmorejo več opisati sodobne vojaške profesije. Kot glavne značilnosti sodobne vojaške profesije navajata uporabo abstraktnega znanja o upravljanju vojaške sile v praksi, notranjo poklicno organizacijo, obsežno izobraževanje članov profesije, službo civilni družbi, skupno etiko in legitimno zahtevo do opravljanja določenih nalog (pristojnost). Pri tem vidita predvsem skupno vojaško etiko kot centralno značilnost sodobne vojaške profesije (Sneider in Matthews, 2005, str. 17–19, 21–32).

Nizozemec Peter Olsthoorn trdi, da se je način vojskovanja zahodnih vojsk v zadnjih desetletjih bistveno spremenil skozi številne omejitve, ki jih nalaga svojim vojakom, da »zasedejo moralni teren« v primerjavi z nasprotnikom. Prav tako izraža zaskrbljenost, da utegnejo imeti prevladujoče vrednote individualizma in materializma v civilni družbi katastrofalne posledice za socialno kohezivnost v vojskah. Kot tradicionalne elemente vojaške etike tako vidi čast, pogum, zvestobo, integriteto in spoštovanje (Olsthoorn, 2010, str. 175).

Ameriška kopenska vojska v FM-1 »The Army« kot glavne značilnosti vojaške profesije navede specialno znanje, edinstveno subkulturo, jasne standarde delovanja in etični kodeks. V zameno za doseganje teh značilnosti civilna družba vojaški organizaciji podeli veliko mero avtonomije v samoregulaciji. Kot ključni razliki vojaške profesije v odnosu do drugih profesij pa navede (U.S. Army, 2005, str. I-10, I-11):

- klient vojaške profesije ni posameznik, temveč celotna družba. Neuspeh profesije, da opravi svojo nalogo v odnosu do klienta, ima tako lahko katastrofalne posledice za vso družbo;
- neomejena odgovornost – samo članom vojaške profesije se lahko ukaže, da izpostavijo svoja življenja nevarnosti kjer koli in kadar koli.

² *Strokovnost se pridobi na podlagi vseživljenjskega izobraževanja. Pri odgovornosti gre za odgovornost do civilne družbe. Ko govori o korporativnosti vojaške organizacije, misli predvsem metode doseganja posebnega statusa vojaške organizacije v družbi.*

James Burk vzpostavi koncept tako imenovane odgovorne poslušnosti³. Ta zahteva, da vojaški profesionalci sprejmejo moralno odgovornost za svoja dejanja. V nasprotju s Huntingtonovo zahtevo po tem, da so vojaški profesionalci »moralno nevtralni instrument nasilja, poslušen državi«, koncept odgovorne poslušnosti trdi, da moralna odgovornost ne more in ne sme biti izključen problem politikov. Uporaba strokovnega znanja zahteva od vojaških profesionalcev, da pokažejo »zmožnost moralne presoje v tem, kaj počnejo in kako to počnejo«. To seveda ne pomeni, da lahko delajo, kar koli želijo. Svojo profesionalno presojo lahko izvajajo samo v ustavnih okvirih. Koncept odgovorne poslušnosti in z njim povezana moralna presoja se morata poučevati v vojaških šolah, predvsem pa »morata biti podprta z organizacijsko klimo, v kateri je moralna presoja vzeta resno«. (Burk v Nielsen in Sneider, 2009, str. 143–148)

Konec leta 2010 je ameriška kopenska vojska izdala »White Paper« na temo vojaške profesije in izzivov, s katerimi se spoprijema. V njem je vojaška profesija definirana kot »poklic, sestavljen iz strokovnjakov, certificiranih v etični aplikaciji vojaške sile, ki so podrejeni civilni avtoriteti in jim je zaupana obramba Ustave in pravic ter interesov ameriškega ljudstva.« Kot ključne značilnosti vojaške profesije, ki jih je treba razviti tako na institucionalni kot na individualni ravni, pa navaja strokovnost, zaupanje, razvijanje vodij, specifične vrednote in kulturo ter službo skupnemu dobremu oziroma družbi kot celoti. V središču vojaške profesije vidi predvsem etiko, ki vzpostavi smernice za presojo situacij, obvešča operativni dizajn⁴ in postavi standarde za razvoj značaja svojih pripadnikov (U.S. Army, 2010, str. 6–11).

2 TEMELJI PROFESIONALNEGA ČASTNIKA

Morris Janowitz meni, da se je vojaška organizacija po koncu druge svetovne vojne odmaknila od izključno bojne naravnosti bolj proti svoji tradicionalni vlogi orožništva. Ob tem sta se izoblikovala dva tipa častniškega kadra. »Absolutisti«, ki prisegajo na tradicionalne koncepte vojaške zmage, in »pragmatisti«, ki razmišljajo o količini uporabljene sile in njenih političnih implikacijah (Janowitz, 1964, str. 418–430).

Sarkesian S. C. je vojaškega profesionalca opredelil kot tistega, »ki ostane v vojaški službi tudi po izteku nujne obveznosti«. Opredelitev je jasno treba umestiti v čas nastanka, ko je večina demokratičnih vojsk poznala eno izmed oblik obveznega služenja za vse moške državljane. Je pa s tega stališča neprimerna danes. Poleg tega v ničemer ne razlikuje med častniki, podčastniki in vojaki (Sarkesian, 1975, str. 18).

Izraelec Martin Van Creveld ponudi alternativni pogled na začetno selekcijo častniškega zbora, kot jo poznajo v Izraelu, Nemčiji in Vietnamu. Bistvena razlika v odnosu do večine drugih vojaških organizacij demokratičnih družb je, da je zelo

³ *Angl. responsible obedience.*

⁴ *Angl. operational design. Operativni dizajn je ena izmed treh metodologij, ki jih ameriška kopenska vojska uporablja za načrtovanje. Drugi dve sta MDMP – Military Decision making Process in TLP – Troop Leading Process.*

pomemben element selekcije v teh državah bojevniška sposobnost posameznika in ne zgolj njegov intelektualni potencial, ki naj bi se dokazoval skozi univerzitetno izobrazbo. V resnici Van Creveld definira tri elemente častnika, in sicer častnik bojevnika, častnik vodja in častnik intelektualca. Pri tem ne gre za to, da je kateri izmed elementov pomembnejši od drugega, temveč za to, da mora častnik imeti vse tri (Creveld, 1990, str. 2–4).

Podobno tudi Charles Moskos definira tri elemente profesionalnega častnika, in sicer bojevnika vodja, upravljavec tehnik ter vojak intelektualca/državnik. Tudi on trdi, da so vsi trije elementi pomembni, da pa v različnih obdobjih kariernega razvoja častnika prevladujejo različni elementi. Moskos opozori tudi na sodobni problem vojaških vrednot, pri čemer na ravni posameznika vrednote, kot so čast, dolžnost in domovina, tekmujejo s privlačnostjo ponudbe na civilnem trgu dela (Moskos, 2000, str. 9–14, 21).

Martin L. Cook meni, da vojaški nasprotnik ne bo več prihajal izključno v obliki nacionalne države, temveč bo kombinacija slednje z nadnacionalnimi akterji, teroristi in korporacijami, zato bo sodobni častnik moral biti sposoben spopasti se s tem novim nasprotnikom. Prav tako meni, da mora biti sodobni častnik intelektualno neodvisen, kar se kaže v tem, da nasprotuje zahtevam civilne družbe, ko ta od njega zahteva nekaj, kar je zunaj njegovih profesionalnih pristojnosti. Na podlagi tega ugotavlja štiri elemente sodobnega profesionalnega častnika: znanje, kohezivnost, motivacijo in identiteto (Cook, 2004, str. 66–77).

U.S. Army FM-1 opredeljuje profesionalnega častnika kot osebo, ki živi tako, kot se od nje pričakuje (»be«), ki pozna svojo profesijo (»know«) in ki vedno stori pravo stvar (»do«). To pomeni, da živi skladno z vrednotami in etiko vojaške profesije, da obvlada interpersonalne, konceptualne, tehnične in taktične veščine svoje profesije in ima dovolj samodiscipline, da stori pravo stvar (U.S. Army, 2005, str. I-11).

Snider in Matthews opredelita pogum, preudarnost, skrbnost in integriteto kot ključne vrednote vojaškega profesionalca, kot glavna pogoja za to, da lahko razvijemo vojaškega profesionalca, pa (Snider in Matthews, 2005, str. 21–32):

- da vojaška kultura odseva profesionalne vrednote;
- da so vojaške vrednote kompatibilne z individualnimi vrednotami v družbi.

Sodobnega profesionalnega častnika opredeli tudi Igor Kotnik, in sicer kot tistega, »ki je sposoben hkrati uporabiti vojaške in diplomatske veščine ter oceniti situacijo ne samo v smislu njenih vojaških, temveč tudi političnih, jezikovnih, kulturnih, verskih in drugih posledic«. Sodobne nacije potrebujejo strokoven in profesionalen častniški zbor, v katerem posamezniki ne iščejo zgolj kratkoročnih materialnih ugodnosti, ki izhajajo iz udeležbe v mirovnih operacijah. Kot trdi Kotnik, značilnosti modernega častnika obsegajo celoten spekter od reševanja povsem birokratskih nalog do učinkovitega razreševanja problemov v operativnem okolju. Moderni častnik mora biti tudi »aktiven v procesu oblikovanja nacionalne varnosti. Ne kot politik, ampak kot strokovnjak za nacionalno varnost«. (Kotnik, 2008, str. 88, 92)

Anton Žabkar pa profesionalnega častnika opredeli kot »člana oboroženih sil, ki ima pogodbo z državo, temelječo na ustreznem vojaškem znanju s področij vodenja in uporabe enot (strategija, operatika, taktika), ki ga je pridobil med svojim dodiplomskim in podiplomskim študijem in je šel skozi zelo strog sistem selekcije.« (Žabkar, 2008, str. 132–134)

Uporaba vojaške sile v 21. stoletju od častnikov zahteva kulturno, zgodovinsko, lingvistično in politično znanje. Taktična in tehnična kompetentnost sta prav tako še vedno pomembni, vendar nista več edini odločujoči dejavniki v uporabi vojaške sile (Sneider in Nielsen, 2009, str. 143–148). Znanje, ki ga profesionalni častnik mora imeti, tako obsega štiri prepletajoča se področja, in sicer (White Paper, 2010, str. 12):

- vojaško-tehnično znanje,
- znanje iz upravljanja človeških virov,
- moralno-etično znanje,
- politično-kulturno znanje.

3 SODOBNA VOJAŠKA PROFESIJA IN PROFESIONALNI ČASTNIK

3.1 Vojaška profesija

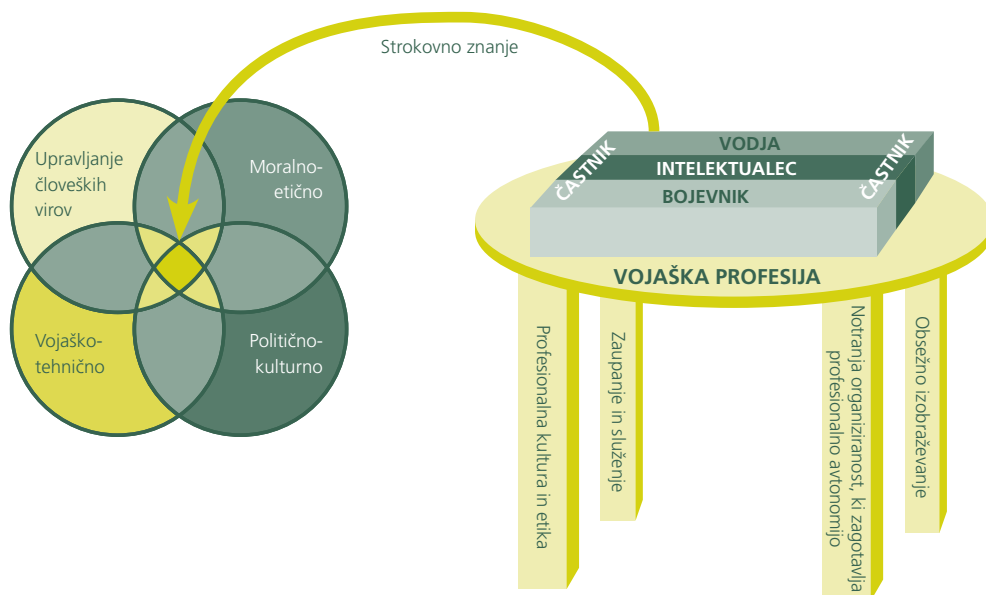
Na podlagi zapisanega lahko opredelim naslednje ključne značilnosti sodobne vojaške profesije, ki predstavljajo njene temelje (slika 1). Te veljajo za vse oborožene sile sodobnih demokratičnih družb, če sploh želijo biti profesionalne organizacije, in tudi za Slovensko vojsko:

- odnos zaupanja in službe med vojaškimi profesionalci ter civilno družbo. Zaupanje je hkrati pogoj za to, da civilna družba dovoli neodvisnost vojaške profesije;
- razvita profesionalna kultura in etika, ki oblikujeta posebno naravo odnosov v profesiji. Etika je ključni element sodobne vojaške profesije, saj zagotavlja smernice ravnanja v novonastalih razmerah, v katerih ni jasno določenih pravil;
- formalna notranja organiziranost, ki zagotavlja profesionalno avtonomijo. Predvsem mora organiziranost znotraj vojaške profesije omogočati samoregulacijo oziroma možnost discipliniranja svojih vrst, neodvisno od pravil civilne družbe;
- vseživljenjsko izobraževanje. Na podlagi tega se pridobi ustrezno, tudi abstraktno strokovno znanje, ki je specifično za vojaško profesijo in ga ni v nobeni drugi profesiji. Hkrati ta proces omogoča nastanek ustrezne profesionalne kulture in etike, ki izoblikujeta značaj posameznega člana profesije.

Sodobna vojaška profesija je torej poklic strokovnjakov z abstraktnim znanjem o upravljanju vojaške sile⁵ in njeni uporabi. Ti strokovnjaki so certificirani za uporabo tega znanja pod pogoji odgovorne poslušnosti civilni avtoriteti, civilna družba jim

⁵ *Huntingtonov izraz »managing violence« (upravljanje nasilja) je treba nadomestiti z izrazom »upravljanje vojaške sile«. Razlog je v spremenjenem operativnem okolju in nalogah, ki jih imajo danes vojske. Čeprav je upravljanje nasilja še vedno pomemben del vsake vojaške operacije, ni vedno njihov primarni fokus. Operacije v podporo miru, humanitarne operacije in podpora ob naravnih nesrečah izrabljajo nenasilne zmogljivosti vojske, v katerih je uporaba nasilja zgolj možnost v podporo drugih dejavnosti.*

Slika 1:
Vojaška profesija
in profesionalni
častnik

zaupa in imajo skupno kulturo, etiko ter samoreglativno organizacijo, kar jim zagotavlja profesionalno avtonomijo.

Koga vse torej vključuje pojem vojaške profesije? Različni avtorji se strinjajo, da so častniki nedvomno člani vojaške profesije. Vanjo bi morali biti po mnenju večine vključeni tudi podčastniki, zaplete pa se pri vojaki, civilnih osebah, zaposlenih v vojaški organizaciji, rezervistih in pogodbenikih. Vojaki nedvomno obvladajo specifične veščine in morajo imeti tudi nekaj znanja o uporabi teh veščin v praksi, vendar pa v sistemu izobraževanja ne pridobijo abstraktnega znanja o političnih in kulturnih posledicah uporabe vojaške sile v praksi⁶. Poleg tega je njihovo znanje o vodenju in upravljanju omejeno na izjemno majhne skupine, ki v nobenem pogledu ne dosegajo celovitosti organizacij, ki jih vodijo in upravljajo podčastniki in častniki. Civilne osebe v vojaški organizaciji v primerjavi z vojaškimi niso certificirane⁷ za uporabo vojaške sile in vojaškega strokovnega znanja, čeprav ga imajo. Poleg tega disciplinsko niso podrejene odločitvam avtonomne vojaške samoreglativne organizacije, zato ne morejo biti člani vojaške profesije. Najbolj večplastno je vprašanje, ali so rezervisti člani vojaške profesije. Ti zadržijo certifikat za uporabo svojega strokovnega

⁶ To je znanje, pridobljeno skozi sistem kariernega usposabljanja vojakov. Vojaki pridobijo določeno znanje o političnih in kulturnih razmerah na območju delovanja, kamor so napoteni, a je to pridobljeno zunaj formalnega sistema usposabljanja, v obsegu je močno omejeno in je navadno neprenosljivo med operativnimi okolji.

⁷ Z izrazom certificiranost v tem prispevku mislimo na katero koli obliko podelitve avtoritete za uporabo vojaške sile – tudi smrtonosne, ki jo civilna družba podeli pripadnikom oboroženih sil (podpis pogodbe o vstopu v oborožene sile, prisega, zakonske rešitve).

znanja, toda le, če so dejavni. Lahko jih torej štejejo za člane profesije, toda le, ko so poklicani v vojaško službo.

3.2 Profesionalni častnik

Kot je bilo že ugotovljeno, je častniški zbor tisti, ki vodi vojaško organizacijo. Če torej želimo profesionalno vojaško organizacijo, potrebujemo profesionalni častniški zbor in profesionalne posameznike, ki ta zbor sestavljajo.

Na podlagi napisanega lahko profesionalnega častnika opredelim kot člana vojaške profesije, ki je strokovnjak za uporabo vojaške sile v vseh načinih delovanja⁸ vojaške organizacije. Je bojevnik, intelektualec in vodja (slika 1), ki služi svoji domovini z nesebičnostjo, pogumom, preudarnostjo, skrbjo in integriteto. S svojimi vrstniki deli kulturo službe in žrtvovanja ter predstavlja najvišje etične standarde družbe.

Sodobni častnik je več kot zgolj strokovnjak za uporabo oborožitvenih sistemov in enot. Je tudi globoko razmišljujoč posameznik, ki je sposoben oceniti posledice svojih dejanj v celotnem spektru življenja (vojaškem, političnem, kulturnem, verskem in informacijskem). Prav tako mora biti sposoben izvajati tako birokratske naloge kot reševati težave in delovati v boju. Na prvi pogled se zdi danes skorajda nemogoče imeti takega častnika. Vsekakor je to zelo idealiziran posameznik, dejstvo pa je, da so danes pričakovanja do častnikov precej večja kot v preteklosti. Več je poudarka na častnikovi sposobnosti dojemanja posledic uporabe vojaške sile, ki gredo prek vidnih posledic uporabe sile. Treba je poudariti, da se pri tem od častnika ne pričakuje, da je strokovnjak na vseh področjih (politika, religija, kultura, informatika ali lingvistika). Mora pa imeti dovolj znanja o teh področjih, da lahko izoblikuje ustrezno razumevanje situacije in je sposoben sodelovati s strokovnjaki s teh področij in jim pomagati.

Za opravljanje teh treh nalog mora imeti častnik strokovno znanje in izkušnje na štirih področjih (slika 1):

- upravljanje človeških virov,
- morala in etika,
- vojaško-tehnično,
- politično-kulturno.

Politika usmerja vojaško strateško raven, profesionalna avtonomija vojaške organizacije pa zagotavlja strokovno ukazovanje do taktične ravni. Služba domovini je v tem smislu več kot slepa poslušnost politični volji. Sodobni častnik mora imeti moralni pogum, da nasprotuje politični volji na podlagi svojih strokovnih znanj. Pri tem sta pomembni dve stvari. Prvič je pomembno, kako izrazi svoje nasprotovanje. To ne sme v ničemer spodkopati avtoritete civilne oblasti v očeh javnosti. Vodje vojaške organizacije, soočeni s politično usmeritvijo, ki je v nasprotju z

⁸ *Vojaška doktrina SV opredeljuje naslednje načine delovanja SV: ofenzivno, defenzivno, specialno, informacijsko, stabilizacijsko, podporno in prehodno (Vojaška doktrina, 2006, str. 48). Načini delovanja SV se pokrivajo z ameriškim izrazom »full spectrum of operations«.*

njihovimi strokovnimi kompetencami in profesionalno presojo, morajo imeti dovolj moralnega poguma, da se ali s svoje funkcije umaknejo ali pa vežejo svojo dolžnost na spremembo politične usmeritve (slednje v demokratični družbi navadno pomeni zamenjavo ali upokojitev vojaškega vodje). Drugič pa je to nasprotovanje mogoče samo v odnosu do civilne oblasti, ne pa tudi znotraj vojaške profesije. Znotraj te ostaja nespremenjeno načelo popolne subordinacije in izvrševanja prejetih ukazov, skladno z zakonskimi omejitvami.

Ključni pri izoblikovanju sodobnega častnika sta specifična organizacijska kultura in etika. V svetu, v katerem so pravice posameznika cenjene bolj kot skupno dobro, je težko razviti organizacijsko kulturo skupinskega dela, žrtvovanja in nesebičnosti. Toda prav to je potrebno. Vodje v vojaški organizaciji, torej vodilni častniki, morajo vzpostaviti sistem, ki bo zagotavljal zeleno profesionalno kulturo in etiko na vseh ravneh organizacije.

Sklep Področje vojaške profesije obsežno pokrivajo angleško govoreči avtorji. Večina izmed njih prihaja iz Združenih držav Amerike, kar nedvomno ni naključje, čeprav o problematiki vojaške profesije razmišljajo tudi drugje. Ameriške oborožene sile, in med njimi prav ameriška vojska, se izjemno intenzivno ukvarjajo z vprašanjem profesionalizma svojih vrst in odnosa vojaških profesionalcev do civilne oblasti. Se pa z vprašanji profesionalizma vojaške organizacije in častniških vrst ukvarjajo oborožene sile skoraj v vseh demokratičnih družbah. V tem pogledu so značilnosti profesije, vloge profesionalnega častnika in znanje, ki ga mora ta imeti, univerzalni za sodobne demokratične oborožene sile.

Ob tem pa se je treba povsem jasno zavedati razlik v stopnji razvoja profesionalnosti, vojaških tradicijah in geostrateškem okolju posameznih oboroženih sil. Te namreč dajejo različno vsebino in poudarke znotraj značilnosti, vlog in znanja profesije ter profesionalnega častnika posameznih oboroženih sil. Tako je ogromna razlika med vprašanji profesionalnosti v na primer ameriški kopenski vojski, ki se ukvarja predvsem z vprašanjem, kako zadržati in obnoviti profesionalne standarde svojih članov, je globalna sila in ima na voljo ogromne finančne in kadrovske potenciale, ter na drugi strani SV, ki si šele postavlja profesionalne standarde in išče ustrezne poti do njih ob izjemno omejenih finančnih in kadrovskih virih in z zgolj regionalnimi ambicijami.

Če želi SV vzpostaviti profesionalni častniški zbor, mora najprej temeljito pregledati temelje vojaške profesije. Znotraj njih je najpomembneje oblikovati sistem izobraževanja in usposabljanja častniškega zbora, ki bo temeljil na učinkoviti selekciji, ki bo zagotovila ustrezne strokovne kompetence bojavnika, vodje in intelektualca. Skozi sistem izobraževanja in usposabljanja se morajo vzpostaviti temelji zelene organizacijske kulture in etike, ki bosta zagotavljali ustrezen odnos zaupanja ter služenja med civilno družbo in SV, ta pa je edina lahko podlaga za pridobitev ustrezne stopnje profesionalne avtonomije.

Selekcija in načrtovanje karierne poti sta podlaga za razvoj kakovostnega profesionalnega častniškega zbora. Le najboljšim morajo biti zaupane poveljniške dolžnosti nad ravno poveljnika voda in le tem mora biti zaupano izobraževanje častniškega zbora na vseh ravneh. Sedanji sistem vstopne selekcije v častniški zbor, torej Šola za častnike, in službene ocene tega ne zagotavljajo. Na podlagi izkušenj trdim, da Šola za častnike ne proizvede ne bojevnikov, ne vodij, niti ne ustreznih intelektualcev. Poleg tega je vprašljiv sistem razporejanja na častniške dolžnosti, ki ne upošteva izobrazbenega profila, vodstvenega potenciala, intelektualnih sposobnosti in povsem fizičnih značilnosti posameznikov. Službena ocena je preohlapna in neselektivna v rangiranju častniškega zbora od najboljših do najslabših. Posledica obeh pomanjkljivosti je, da taktične enote niso vedno dobro vodene in da odgovornost vodenja ter izobraževanja in usposabljanja nad ravno poveljnika voda ni vedno zaupana najboljšim, temveč največkrat preprosto tistim, ki so prvi v vrsti.

SV mora v razvoju vojaške profesije in profesionalnih častnikov spremljati sodobne značilnosti profesije, vloge profesionalcev, znanje in lastnosti, ki jih morajo ti imeti, če si želi izoblikovati svojo vojaško profesijo in profesionalni častniški zbor, ki jo bo uspešno vodil.

Literatura

1. Abrahamsson, B., 1972. *Military professionalization and political power*. Sage Publications, Calif.
2. Britt, A. S., 2011. *Offensive into Russia The Wars of Napoleon*, v *H100 Book of Readings*, uredil Department of Military Histor, Fort Leavenworth, KS: Government Printing Office.
3. Bruneau, T. C., Tollefson, S. D., 2006. *Who guards the guardians and how: democratic civil-military relations*, 1st edn, Austin: University of Texas Press.
4. Cook, M. L., 2004. *The moral warrior: ethics and service in the U.S. military*. NY: State University of New York Press, Albany
5. Diltrice, T. M., 2011. *Exploring the Professional Military Ethic*, *Foundation News*, no. 10 (April).
6. Huntington, S. P., 1957. *The soldier and the state; the theory and politics of civil-military relations*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.
7. Janowitz, M., 1960. *The professional soldier, a social and political portrait*, Ill., Glencoe: Free Press.
8. Jelušič, L., Kronja-Stanič, N., 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za Družbene Vede, G-grafika.
9. Kotnik-Dvojmoč, I., 2008. »Kakšen naj bo sodobni častnik Slovenske vojske in kako do njega. Bilten Slovenske vojske: GŠSV, 1999. Leto. 10, št. 1.
10. Matthews, L. J., Snider, D. M., 2005. *The future of the army profession*, Rev. & expanded, 2. edn, Boston U.A: McGraw-Hill.
11. Moskos, C. C., Williams, J. A., Segal, D. R., 2000. *The postmodern military : armed forces after the Cold War*. NY: Oxford University Press.
12. Nielsen, S. C., Snider, D. M., 2009. *American civil-military relations: the soldier and the state in a new era*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
13. Olsthoorn, P., 2010. *Military Ethics and Virtues: An Interdisciplinary Approach for the 21st Century*, London, Routledge.
14. Parker, G., 2009. *Cambridge Illustrated History of Warfare, The Triumph of the West, Revised and Updated*. New York: Cambridge University Press.

15. Sarkesian, S. C., 1975. *The professional army officer in a changing society*. Chicago: Nelson-Hall Co.
16. Snider, D. M., Nagl, J. A., Pfaff, T., 1999. *Army professionalism, the military ethic, and officership in the 21st century*. Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, PA.
17. U.S. Army Combined Arms Center, 2010. *The profession of arms. Center for the Army Profession and Ethic, Combined Arms Center, TRADOC, West Point, N.Y.*
18. United States. Dept. of the Army, 2005. *FM 1 The Army, Dept. of the Army, USA.*
19. Van Creveld, M., 1990. *The training of officers: from military professionalism to irrelevance*. New York: Free Press; Collier Macmillan.
20. Žabkar, A., 2008. *Ahilova peta sistema izobraževanja častnikov (razprava)*, Bilten Slovenske vojske: GŠSV, 1999. Leto. 10, št. 1.

ALI LAHKO PROCES PROFESIONALNEGA VOJAŠKEGA IZOBRAŽEVANJA USTVARI VOJAŠKE STRATEGE?

CAN THE PROCESS OF PROFESSIONAL MILITARY EDUCATION CREATE MILITARY STRATEGISTS?

Povzetek Novembra 2011 je na Poveljstvu za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje potekalo 5. redno srečanje Foruma centralnih evropskih držav o vojaškem izobraževanju (Central European Forum on Military Education – CEFME). Osrednja tema posveta je bila izobraževanje vojaških strategov. Na srečanju so sodelovali visoki predstavniki s področja vojaškega izobraževanja iz devetih srednjeevropskih držav in predstavnik zveze Nato. Osrednja referata sta pripravila Uroš Krek, predavatelj predmeta vojaška strategija v generalštabnem programu Slovenske vojske, in polkovnica Mojca Pešec. V nadaljevanju avtorja predstavljata poglede na programe izobraževanja vojaških strategov v Sloveniji s teoretičnega in praktičnega vidika in utemeljujeta potrebo po intenzivnejšem in kakovostnejšem študiju strateške teorije za učitelje in študente predmeta vojaška strategija, nujnost oblikovanja celovitega programa učenja strategije z vidika izbora udeležencev in predavateljev ter potrebo po postavljanju dosegljivih ciljev, ko gre za časovni obseg in določanje vsebin programa.

Ključne besede *Strategija, vojaški strateg, vojaško izobraževanje in usposabljanje.*

Abstract In November 2011, the 5th regular meeting of the Central European Forum on Military Education (CEFME) was convened at the Doctrine, Development, Education and Training Command. The central theme of the conference was military strategist training. The meeting brought together senior military education representatives from nine Central European countries, and a representative of NATO. The two central papers were prepared by Uroš Krek, military strategy lecturer in the Slovenian Armed Forces General Staff Programme, and by Colonel Mojca Pešec. In their article, the authors present views on education programmes for military strategists in Slovenia from the theoretical and practical point of view, and substantiate the need for more intensive and better quality

strategic theory study programmes for military strategy teachers and students. They also define the need for developing a comprehensive programme of learning the strategy in terms of selection of participants and lecturers, and the need for setting up achievable targets when it comes to time frame and the determination of programme subjects.

Key words *Strategy, military strategist, military education and training.*

Uvod V zadnjem desetletju se države spoprijemajo z vedno hujšimi grožnjami svetovni varnosti. Grožnje so, v primerjavi s tistimi iz prejšnjih obdobj, intenzivnejše, bolj kompleksne, večdimenzionalne in predvsem nepredvidljive. Zmanjšuje se pomen klasičnih vojaških groženj, vse pogostejše pa so nevojaške grožnje varnosti. Kljub stalnim prizadevanjem svetovne skupnosti za vzpostavljanje miru in varnosti, postaja obvladovanje groženj vedno zahtevnejše. Države, pa tudi mednarodne institucije, kot je Nato, si prizadevajo, da bi vzpostavile systemske rešitve in ustrezne mehanizme za zagotavljanje usklajenega in celovitega pristopa (Comprehensive Approach) za reševanje sodobnih kriz in pri tem med seboj povežale več (pristojnih) institucij. Da bi bolje obvladovali morebitne krizne razmere, zato na ravni posameznih držav in na mednarodni ravni nastajajo sistemi kriznega upravljanja, ki določajo koordinacijo, medagencijsko sodelovanje in mobilizacijo družbenih virov ipd.

Toda kakšni naj bodo vojaški ali civilni strokovnjaki, voditelji, ki bodo sposobni usmerjati in voditi take kompleksne sisteme? Kakšno znanje in sposobnosti morajo imeti, da bodo zmogli učinkovito združevati strokovna dognanja in izsledke zelo specializiranih vladnih in nevladnih agencij v ustrezne protikrizne ukrepe?

Za spoprijemanje z varnostnimi tveganji in grožnjami današnjega časa in v prihodnosti je pomembno imeti prave ljudi na pravih mestih ter v pravem trenutku. Vsaka država bi morala oblikovati in vzpostaviti sistem odkrivanja, izbire, izobraževanja in usposablja kandidatov za voditelje, ki bodo sposobni strateškega vodenja in odločanja o zadevah nacionalne varnosti. Voditeljstvo pomeni spoprijemanje z izzivi, zmožnost motiviranja, združevanja in usmerjanja ljudi k določenim ciljem. Država, ki želi oblikovati učinkovito vladno strategijo za odpravljanje groženj varnosti, mora imeti sposobne voditelje na vsaki ravni upravljanja, voditelje, ki z znanjem, veščinami in osebnostnimi lastnostmi uspešno vodijo in upravljajo celovite sisteme in organizacije.

1 ALI JE VOJAŠKEGA STRATEGA MOGOČE OBLIKOVATI Z USTREZNIŠ IZOBRAŽEVANJEM

Narava pojma strategija vsebuje poleg sposobnosti za načrtovanje še ciljno naravnost in sposobnost predvidevanja učinkovitih dejavnosti za doseg političnih in vojaških ciljev. Predvideva poseben način razmišljanja in ravnanja, zmožnost

širšega vpogleda v okoliščine ter razumevanje zvez in odvisnosti med aktivnostmi in posledicami. Narava strategije je univerzalna, ni vezana le na določen prostor in čas. Študente strategije je zato treba naučiti strateškega razmišljanja zunaj znanih okvirov. Učitelji strategije ne ustvarjajo strokovnjakov, ki bodo reševali strateške zadeve zgodnjega 21. stoletja, temveč izobražujejo stratege, sposobne strateškega razmišljanja in strateške presoje v vseh časovnih in prostorskih situacijah.

Strateg mora znati dolgoročno in celovito načrtovati, odločati, poveljevati in voditi, kar je precej odvisno od značaja in osebnostnih lastnosti posameznika (Troha, 2009, str. 77). Ta pa mora razumeti tudi teorijo in znati teoretično znanje nadgraditi z izkušnjami. Zato so pri poučevanju strategije v formalnem izobraževalnem procesu tudi določene meje; torej tisti, ki najbolje razumejo vojaške teoretike, niso nujno najboljši strategji.

Strateških genijev je malo, posamezniki s strateškim talentom pa so tako v vojskah kot v poslovnem svetu. Kot vsak talent se tudi strateški da izboljšati z izobraževanjem in delovanjem v ustreznih okoliščinah. Združevanje osebnostnih lastnosti in vrednot z znanjem in veščinami v procesu izobraževanja ter usposabljanja dopolnjuje in razvija zmožnosti posameznikov (Troha, 2009, str. 74).

Vsi profesionalni vojaški izobraževalni sistemi verjamejo, da izobražujejo vojaške stratege in voditelje. Kurikulumi na visokih vojaških izobraževanjih pa pogosto niso ciljno usmerjeni v razvijanje in spodbujanje strateškega in kritičnega mišljenja. Bolj jih oblikujejo značilnosti in pričakovanja udeležencev izobraževanja, ki so se v izobraževanje vključili zato, ker so opravljali dolžnosti, ki so jim omogočile napredovanje in nadaljnje izobraževanje. Izbor udeležencev strateških izobraževanj ni opravljen na podlagi znanstvenih postopkov oziroma metod, ki bi ugotavljali njihove psihofizične in značajske lastnosti, temveč so jih kot primerne za ta študij izbrali njihovi nadrejeni (Kotnik, 2008, str. 88–89). Običajno so izbrani zaradi svojih uspehov in prizadevnosti pri opravljanju dolžnosti in ni nujno, da imajo sposobnosti za stratega ali da dosegajo objektivna merila za akademski študij (Baraka et al. 2010; Allen, 2010). Po drugi strani pa se dogaja, da sposobne pripadnike vojske ne pošljejo na šolanje, predvsem tam, kjer prevladuje miselnost, da bi jih tako prikrajšali za izkušnje, ki si jih pridobivajo v praksi. Vemo pa, da taktične izkušnje brez možnosti vpogleda in razumevanja vseh razsežnosti zapletenih situacij ne omogočajo razvoja strategov (Allen, 2010; Bethel et al., 2010).

Strokovnjaki, ki sodelujejo v vojaškem izobraževanju, ugotavljajo, da diplomanti aktualnih univerzitetnih programov ne dosegajo standardov, ki predvidevajo sposobnost oblikovanja koherentnih, logičnih argumentov in pisnega izražanja (Gray, 2009). Sposobnost jasnega izražanja in argumentiranja je zahteva za vstop v profesionalni vojaški izobraževalni sistem. Če tega ni, je treba nalogo razvijati in jo vnesti v kurikulum, kar za načrtovalce vojaškega izobraževanja pomeni izziv. Šolanje v vojaškem izobraževalnem sistemu je zato, žal, še vedno predvsem »nujno zlo«, ki omogoča nadaljnjo kariero, manj pa pomeni čast in priložnost, ki so je deležni

le izbranci, od katerih se pričakuje, da bodo svoje študijske obveznosti opravili z visoko stopnjo akademske zrelosti.¹

Vojaški voditelji 21. stoletja se morajo učiti strategije. Študij strategije je nujen na magistrski in doktorski ravni. Kandidati za ta študij morajo biti izbrani na podlagi ocene sposobnosti za učinkovito in smiselno povezovanje vseh vrst in tipov informacij v koherentne zaključke, ki se lahko uporabijo pri reševanju problemov. Nedvomno je osebna izkušnja najboljši učitelj, enako pomembna in vredna pa sta tudi znanje in modrost, ki izhajata iz del največjih strateških mislecev.

Učenje strategije ne more temeljiti samo na sodobnih izzivih in izzivih, ki jih predvidevamo v bližnji prihodnosti. Strateške študije bi s takim pristopom postale le ozko preučevanje trenutnih razmer. Študenti bi visoko vrednotili le strateške probleme, ki jih ocenjujejo kot zelo pomembne, kar pa bi njihovo razmišljanje omeji in s predsodki obremenilo njihovo analizo. Dober strateg je visoko izobražen tudi na drugih področjih, ima veliko splošnega znanja in pozna razvojne zakonitosti družbe, v kateri deluje. Velikokrat je uspešnost strateškega delovanja odvisna tudi od sposobnosti strategov, da vojaške zadeve učinkovito predstavijo v komunikaciji s profesionalnimi politikami (Kotnik, 2008).

2 TEORETIČNI POGLED NA POMEN IZOBRAŽEVANJA VOJAŠKIH STRATEGOV

»Nepismeni v 21. stoletju ne bodo tisti, ki ne znajo pisati in brati, pač pa tisti, ki se ne znajo učiti, ki ne znajo pozabiti, kar so se naučili v preteklosti in se določene stvari naučiti na novo.«

Alvin Toffler

Izobraževanje v strategiji je pomembno za razvoj strateškega pristopa, načina razmišljanja, ki lahko reši sodobne in prihodnje strateške izzive. Vendar mora takšno izobraževanje temeljiti na zelo jasnih domnevah o naravi, pomenu in funkciji ter o tem, da se narava strategije nenehno spreminja.

Teoretiki (Gray, Hughes, Lyman, McCausland) se strinjajo, da je dober strateg rezultat narave, osebnosti, torej psiholoških lastnosti in izkušenj, ki so povezane s priložnostmi, ki so bile posamezniku dane v njegovem osebnem in profesionalnem razvoju. Strinjajo se, da je pomembna tudi formalna izobrazba, čeprav ni znanstvenih dokazov, da izobraževanje in usposabljanje res prispevata k temu, da posameznik postane strateg.

Colin Gray je prepričan, da je danes strateški talent dovolj za delo na strateški ravni. Strateški genij je izjemna redkost, to ni kontinuiran pojav, saj na strateške genije

¹ V okviru Strateškega pregleda obrambnega resorja (SPOR 09) iz vojaškega izobraževanja in usposabljanja je bila izvedena raziskava med izvajalci, udeleženci in diplomanti vseh stopenj vojaških izobraževalnih programov v SV, ki potrjujejo navedbe. Ugotovitve raziskave so dostopne v skupnem gradivu opravljenega pregleda na MO RS.

naletimo le občasno. Treba je opredeliti konceptualni temelj, ki bo podlaga za poučevanje strategije in želeno vsebino strateškega izobraževanja. Opozarja tudi, da različne okoliščine zahtevajo različno strateško ravnanje, kar je pri oblikovanju kurikuluma strateškega izobraževanja treba upoštevati (Gray, 2009).

Teorija in praksa strategije morata biti del izobraževanja vojaških strategov. To mora vsebovati ideje in način uresničevanja teh idej v načrtih, ki jih izvajajo poveljniki.

Wayne P. Hughes priporoča, da je treba strategijo in taktiko poučevati tako, da se vsebine dopolnjujejo in nadgrajujejo, ter upoštevati, da je taktika tista, ki določa meje strategiji. Teorija (strategija kot načrt) in praksa (taktična aktivnost) sestavljata celoto. Razlika je med namenom in instrumentom, s katerim se namen dosega. Zato je treba teorijo in prakso strategije poučevati na vsaki ravni vojskovanja in za vsako vojno oziroma oboroženi spopad (Hughes, 1989, str. 75).

Robert Lyman je prepričan, da morajo operativno raven vojskovanja voditi generali, ki imajo strateški občutek (Lyman, 2008). Vendar pa obstaja tradicionalno prepričanje, da je operativna raven vojskovanja tista, na kateri se izvaja le vodenje v vojaškem smislu, ki nima prvin politike (Gray, 2009). Toda vojskovanje in cilji, ki so določeni za vojaški instrument, so del realnosti zunanje politike in politične volje, zato je poučevanje strategije zahtevno.

Pri oblikovanju kurikuluma za izobraževanja o strategiji je treba odgovoriti na nekaj temeljnih vprašanj:

- Kaj bi se lahko zahtevalo od stratega?
- Za kaj izobražujemo bodočega stratega?
- Kaj pomeni biti strateg?

Colin Gray meni, da bi lahko od bodočih strategov pričakovali:

- da znajo teoretizirati o abstraktnih pojmi in prispevati k razlagi univerzalne teorije strategije,
- da lahko ustvarijo zamisli in velike ideje, ki bodo predstavljale temeljno vodilo načrtovalcem v določenem zgodovinskem kontekstu,
- da lahko pripravijo operativni načrt ali strategijo za konkretno situacijo, v kateri se predvideva uporaba vojaškega instrumenta,
- da opravljajo poveljevanje in kontrolo nad izvedbo takšnega načrta (Gray, 2009, str. 13).

Kotnik pravi, da morajo visoki častniki:

- biti sposobni analitičnega povezovanja, ki jim bo omogočilo razumevanje celovitega strateškega okolja,
- obvladovati širok spekter dogajanj, ki bistveno presega dogajanja klasičnega bojišča,
- biti sposobni delovati v različnih okoljih, v katerih se bodo srečevali z različnimi rasami, religijami, kulturami itn. (Kotnik, 2008, str. 83).

Strategi morajo biti sposobni usmerjati, voditi in oblikovati vojaške operacije, ki so namenjene temu, da se zavaruje prednost, ki je bila dosežena na vojaškem področju.

Troha pravi, da se »strateški vodja osredinja na oblikovanje vizije in strukture organizacije ter razporeja vire in sredstva. Deluje v nejasnih okoliščinah, ukvarja se z zapletenimi in zahtevnimi problemi, ki so pod vplivom dogodkov in organizacij, ki niso del vojske« (Troha, 2009, str. 77). Prav tako pa morajo biti strategji sposobni oblikovati in usmerjati vojaške aktivnosti, s katerimi podpirajo doseganje političnih ciljev; »vojaški poveljniki morajo biti sposobni opravljati večplastno in zapleteno vlogo vojaka znanstvenika in vojaka diplomata« (Kotnik, 2008, str. 82).

Za kaj je treba izobraziti stratege?

Gray opozarja, da mora poučevanje strategije upoštevati različne vloge, ki jih strategji lahko opravljajo, ter dejstvo, da je strategija znanstvena veda, ki je učitelji (predavatelji) ne smejo obravnavati kot skupek resnic, ki se ne spreminja.

Gray je prepričan, da mora izobraževanje v strategiji vplivati na posameznika in njegovo vedenje in ravnanje; strateg mora biti dinamičen produkt oziroma mešanica biologije, psihologije oziroma značaja, izkušenj in priložnosti. Samo inteligenca ne zadostuje za najvišjo kakovost v strateškem ravnanju. Dobri taktiki niso vedno tudi dobri strategji in dobri strategji ne potrebujejo zares bleščeče kariere iz taktične ravni bojevanja. Toda v praksi velja, da posameznik, ki bi lahko postal veliki strateg, ne bo nikoli dobil priložnosti na strateški ravni, če ne bo dobro opravljal dolžnosti na nižjih položajih, tudi če ne ustrezajo njegovim sposobnostim.

Do vojaškega voditelja na strateški ravni vodijo tri med seboj tesno povezane razvojne poti: selekcija, ki omogoča izbor posameznika, ki ima najbolj primerne osebne lastnosti in osebne vrednote; oblikovanje organizacijske kulture, ki omogoča spremljanje, vrednotenje in nagrajevanje posameznikov z napredovanjem na bolj odgovorne dolžnosti ter izobraževanje in usposabljanje, s katerim razvijamo znanje (torej izkušnje in spoznanje) in vedenje, ki ju posameznik potrebuje na najvišjih voditeljskih dolžnostih (Troha, 2009, str. 77).

Teorija strategije pomeni konceptualno podlago in razumevanje vojne. Je orodje, ki ga lahko uporabimo za analiziranje problemov vojne in miru. Razumevanje teorije pomeni, da ima študent koncept in vprašanja, ki mu pomagajo in ga vodijo skozi nadaljnji študij. Študij strateške teorije nam omogoča, da lahko razmišljamo strateško (Mahnken, 2010, str. 68).

Splošna teorija strategije je vedno pomembna. Različen je kontekst, v katerem se strategija uporablja, pri čemer lahko pride do velikih razlik v vsebini. Izziv je predvsem v opredelitvi potrebnih vsebin za bodoče stratege glede na zgodovino in kontekst. Lažje je doseči soglasje o tem, kaj je vsebina splošne teorije strategije, težko pa je opredeliti, katere strategije so tiste, ki jih bomo uporabljali danes in v prihodnosti.

Gray trdi, da ne moremo napovedovati, kakšni konflikti bodo zahtevali profesionalne sposobnosti bodočih strategov, zato jih je treba pripraviti na različne možnosti, s katerimi bi se spoprijemali tako v miru kot v vojni. Treba pa je vključiti tudi klasično obliko vojskovanja. Gray je zagovornik obujanja pozabljenih veščin. Prepričan je, da danes le mislimo, da razumemo konflikte novega stoletja, in da je nevarno, če predvidevamo, da so današnji konflikti tisti, s katerimi se bomo srečevali v prihodnosti. Zato pravi, da bi moralo sodobno učenje strategije upoštevati različne konflikte in vse vidike konfliktov, čeprav to morda ni sodobna usmeritev in najbolj zaželeno.

Kako dober je general, ki še ni poveljeval v boju? Kako sposobne in zmogljive bodo oborožene sile leta 2025 ali 2030?

Težava pri poučevanju strategov je dvojna. Vojaški poklic se lahko znajde v položaju, v kateri mu že leta primanjkuje pravih bojnih izkušenj. Dodatno je strateška funkcija v vojski zahtevnejša od drugih poklicev, saj gre za vprašanja nacionalne varnosti in človekovega preživetja. Strateško izobraževanje mora biti zato čim bolj realistično.

Kotnik pravi, da »vojna od (vojaških) voditeljev še vedno zahteva tako znanost kot veščino« in da »kreativnost, intuitivnost, vodenje, motiviranost in sprejemanje pravih odločitev«, ki so vse atributi veščin oziroma usposobljenosti in lastnosti posameznika, ostajajo ključni dejavniki tudi v okoliščinah sodobnega bojišča (Kotnik, 2008, str. 86).

Ustrežno strateško ravnanje v miru mora biti prilagodljivo, prožno in primerno, in mora omogočati delovanje v različnih oblikah konfliktov in vojskovanja. V prihodnosti bomo potrebovali vojaški instrument, ki bo v tem smislu sposoben podpreti politične odločitve. Zato mora strateško izobraževanje upoštevati zgodovinske izkušnje, ne sme pa biti vodeno ali se zanašati na preučevanje le sodobne zgodovine in trenutnih dogodkov.

Kaj poučevati?

Cilj izobraževalnega programa je, da strateg dobi dobro znanje in ustrezne kompetence, ne pa da le stremi za vrhunskimi rezultati. Najpomembnejše je, da stratega naučimo strateško presojati.

Gray ponuja sedem področij, na katerih naj bi strategji pridobili ustrezno znanje.

1. Razmišljati strateško; osredotočiti se na aktivnosti, ki omogočajo spoprijemanje s posledicami oziroma rezultati odločitev in predvideti takojšnje (neposredne) in nadaljnje učinke delovanja. Razložiti oziroma upravičiti zastavljeno končno stanje, način, s katerim bo to stanje doseženo, in sredstva, ki bodo pri tem uporabljena.

2. Formalna izobrazba iz strategije je nujna. Ker vojna spreminja samo svoj značaj, ne pa tudi narave, je treba splošno teorijo strategije prenesti na vse zgodovinske primere vojne in konfliktov.
3. Implicirati teorijo v sodobne primere konfliktov in vojn ter presoditi vrednost teoretičnih izhodišč.
4. Razumeti nasprotnika in se biti sposoben prilagoditi novim sovražnikom.
5. Uporabljati zdrav skepticizem, kritično in kreativno razmišljanje in razumeti, da sta strateška prednost.
6. Razumeti, da lahko strategija kljub skepticizmu in nekaterim negativnim zgodovinskim izkušnjam deluje dovolj dobro, da se določene naloge izvedejo.
7. Poznati humanistične študije. Uspešno strateško delovanje je odvisno od ustrezne izobrazbe in razgledanosti posameznika. Strateg mora profesionalnim politikom in civilnim funkcionarjem znati razložiti aktualne in prihodnje vojaške aktivnosti, da jih bodo ti razumeli (Gray, 2009, str. 37–51).

Kotnik meni, da bodo poveljniki v prihodnosti morali obvladati bojne veščine, diplomatske spretnosti ter biti sposobni ocenjevati aktivnosti »ne le z vidika vojaške učinkovitosti, temveč tudi v luči vpliva političnih, etničnih, lingvističnih in verskih okoliščin, v okviru katerih delujejo« (Kotnik, 2008, str. 78).

Strateško ravnanje mora torej vsebovati sposobnost odločanja, poveljevanja in vodenja ter sposobnost razumevanja dogodkov. Zato je treba razumeti, kje so praktične omejitve formalnega izobraževanja v strategiji.

Poleg tega, da določimo, kaj je treba poučevati, je treba določiti, kdo naj bodo študenti strategije, kaj morajo doseči oziroma delati, kaj jih je treba poučevati in česa ne.

3 DOSEDANJE IZKUŠNJE PRI IZOBRAŽEVANJU VOJAŠKIH STRATEGOV V SLOVENIJI KOT VODILO ZA OBLIKOVANJE IZOBRAŽEVANJA ZA BODOČE STRATEGE

Oblikovanje kurikulumov vojaške strategije se je v Sloveniji začelo pred šestimi leti. V tistem času je bilo v Sloveniji že nekaj vojaških in civilnih strokovnjakov, ki so končali strateška izobraževanja na Nacionalni obrambni univerzi in nekaterih vojaških kolidžih v ZDA, na Kraljevi obrambni akademiji v Veliki Britaniji in generalštabnem tečaju v Nemčiji. Pri oblikovanju kurikulumov je bilo precej težav, saj je bilo ljudi, ki bi imeli izkušnje na strateški ravni in hkrati solidno teoretično znanje, zelo malo. Pri oblikovanju kurikulumov je pomagala Fakulteta za družbene vede z ekspertizo, ki pa je bila predvsem teoretična.

V nadaljevanju članka so predstavljeni izkušnje in predlogi avtorjev, ki izhajajo iz neposredne udeležbe enega avtorja pri predmetu vojaška strategija na generalštabnem

programu v SV in izkušenj obeh avtorjev, ki izhajajo iz opravljanja funkcij na strateški ravni ter teoretičnega znanja, ki sta ga pridobila na strateških izobraževanjih.

Učitelji strategije

V procesu oblikovanja kurikuluma vojaške strategije smo v Sloveniji pridobili nekaj izkušenj, ki podpirajo teoretična izhodišča pri oblikovanju študija strategije.

Prva pomembna slovenska izkušnja je prinesla spoznanje, da je že na ravni majorja ali podpolkovnika treba prepoznati posameznike, ki bodo poučevali strategijo. Zagotoviti je treba njihov načrtni strokovni in karierni razvoj. Opraviti morajo ustrezna vojaška in civilna podiplomska izobraževanja, sodelovati v procesu vojaškega izobraževanja in usposabljanja (VIU) kot inštruktorji oziroma asistenti pri predmetu strategija ter pridobiti praktične izkušnje iz dela na strateški ravni vodenja in poveljevanja, nato pa se s teoretičnim znanjem in praktičnimi izkušnjami vrniti v proces izobraževanja kot učitelji strategije. Ključni dejavniki, brez katerih ni mogoče oblikovati in organizirati nacionalnega vojaškega visokošolskega sistema, so kakovostni predavateljski kadri (Žabkar, Svete, 2008; SPOR09).²

Pri oblikovanju ustreznih nacionalnovarnostnih strategij bo v prihodnje vedno pomembnejše učinkovito sodelovanje med civilnimi in vojaškimi akterji. Tudi pri poučevanju strategije je zato pomembna izkušnja, da lahko dosežemo boljše izobraževalne rezultate le, če bodo v poučevanje strategije kot stalni štab (sodelavci) vključeni vojaški in civilni strokovnjaki, teoretiki in praktiki z delovnimi izkušnjami s civilnega in vojaškega področja, na strateški nacionalni in mednarodni ravni.

Naslednji izziv, ki ga je treba rešiti, je cilj izobraževanja, vprašanje torej: kaj je izhodni rezultat? Študenti strategije morajo razviti sposobnost razumevanja in kritičnega razmišljanja o spretnosti in znanju oblikovanja in uporabe nacionalne vojaške moči, s katero se lahko podprejo nacionalni interesi. Razviti morajo sposobnost kritičnega razmišljanja in uporabe konceptov ter razumeti sodobne in prihodnje strateške izzive.

Kurikulum vojaške strategije je do zdaj vseboval teme o teoriji vojne in vojaške sile, vojaško strategijo, vojno strategijo, strateško načrtovanje, načrtovanje strateških resursov, strateško načrtovanje za prihodnost ter pripravo lastne (nacionalne) vojaške

² Ključne ugotovitve s področja kadrovske zagotovitve procesa vojaškega izobraževanja in usposabljanja v Slovenski vojski v okviru strateškega pregleda obrambnega resorja, ki je bil opravljen leta 2009, so bile: da kadrovski načrt ne predvideva strokovnega kadra za popolnjevanje dolžnosti v sistemu VIU: niti izvajalcev VIU niti tistih, ki zagotavljajo nemoteno izvedbo procesov VIU; obvezne usmeritve za sistem kariernih poti pripadnikov stalne sestave SV tudi danes ne določajo, da je treba zagotoviti načrten razvoj kadrov za popolnjevanje dolžnosti v sistemu VIU; večina izvajalcev VIU, ki delajo v centrih, ki zagotavljajo učiteljski kader, in v vojaških šolah, se udeleži dodatnega pedagoško-andragoškega usposabljanja, vendar šele potem, ko so postavljeni na dolžnost; v šole in centre se razporejajo tudi kadri, ki nimajo potrebnega znanja in predhodnih izkušenj za kakovostno delo v izobraževanju in usposabljanju ter dela v izobraževalnem ali razvojnem procesu ne razumejo kot poklicni in strokovni izziv; ne usposabljammo vojaških strokovnjakov, ki bi lahko suvereno in kakovostno prevzeli izvedbo temeljnih vojaških predmetnih področij VIU v SV; poseben problem so strokovnjaki, ki bi prevzeli izvedbo temeljnih vojaških predmetnih področij na najvišjih oblikah VIU.

strategije. Izvedba vseh zahtevnih tem je bila praktično nemogoča in zastavljene cilje je bilo težko v celoti izpolniti, saj so bili vsebinsko preobsežni in prezahtevni. Iz teh ugotovitev izhaja naslednja izkušnja: postaviti dosegljive cilje ter jih podpreti s temami in vajami, ki jih je mogoče izvesti z danimi kadrovskimi in tehničnimi zmgljivostmi. Zelo težko je zmanjšati raven ambicij in pričakovanj, vendar se je pri določanju ciljev in tematskega obsega izobraževanja treba ravnati po načelu: manj je več ter ohraniti kredibilnost programa. Izogniti se je treba ustaljenemu ravnanju, ko izvedba postane formalnost, ne zagotavlja pa pričakovane kakovosti.

Pri oblikovanju kurikuluma strategije se je treba odločiti tudi, kakšne vrste strategov potrebujemo. Izkušnje kažejo, da so v izobraževalnem procesu zelo redko posamezniki, ki združujejo sposobnost delovanja na različnih strateških področjih delovanja, kot so strateško vodenje, načrtovanje, razvoj konceptov ipd. Zato je treba kurikulum oblikovati tako, da je mogoče pri udeležencih okrepiti njihove naravne sposobnosti ter tako zagotoviti boljše izobraževalne rezultate.

Časovni obseg programa predmeta strategija

Pridobljena je bila še ena pomembna izkušnja: pri doseganju cilja izobraževanja je pomemben tudi čas. Pomembni so tudi izbor študentov, priprava študijskega procesa v metodološkem smislu (metode in tehnike poučevanja), izbor študijskega materiala, primerjava kurikuluma z drugimi programi, tečaji (nadgradnja, povezava, prenos izkušenj) ipd.

Čas, ki je na voljo za izvedbo predmeta, je odločilen dejavnik pri doseganju ciljev kurikuluma. Za izvedbo predmeta vojaška strategija je predvidenih 48 ur za predavanje ter praktično vajo.³ V praksi je čas, ki je bil na razpolago, prekratek za kakovostno izvedbo tem, zato se je moral predavatelj sam odločati o tem, kaj bo iz programa izločil. Še težja je bila izvedba predmeta v takem časovnem obsegu v generaciji, ki se je izobraževala ob delu, in se je procesa izobraževanja udeleževala en teden na mesec, pri čemer je bil obseg predavanj najmanj osem ur na dan, sledil pa je še individualni študij. Pri oblikovanju predmetov je zato pomembno, da lahko predavatelj svobodno presoja o načinu izvedbe tem. Kadar je čas omejen, se je pomembneje posvetiti ključnim temam, kot pa le predelati predpisano snov.

Vloga učiteljev pri izbiri tem ali fleksibilnost predmetnika

Možnost za fleksibilno obranavo znotraj predpisanih tem je pomembna, ker lahko v izvedbo predmetov vključimo razprave in izkušnje o aktualnih svetovnih ali regionalnih dogodkih. Predavatelj mora imeti znanje in sposobnosti, da dogodke iz življenja vključi v svoje predavanje, da spodbudi razpravo in prenos teoretičnega znanja udeležencev na aktualne dogodke. To udeležencem izobraževanja daje možnost izobraževanja s področja vojaške strategije za oblikovanje njihovih lastnih

³ Ko je Krek leta 2006 prevzel predmet vojaška strategija, je ta obsegal 48 ur; prav toliko ur je predmetnik generalštabnega programa obsegal leta 2008, ko sta ga Žabkar in Svete kritično primerjala s primerljivimi programi v tujini (Žabkar, Svete, 2008, str. 202–203), program pa velja še danes (Program, 2007).

strategij, ki bi bile uporabne v konkretnem, resničnem dogodku. Študenti strategije so lahko odlično strokovno občinstvo za kritično presojanje in dopolnjevanje aktualnih strateških dokumentov na področju obrambnega načrtovanja, predpisov in doktrinarnih dokumentov. Izkušnja iz prakse, ki jo je treba upoštevati pri oblikovanju kurikulumov strategije, kaže, da mora biti predmetnik dovolj fleksibilen, da lahko predavatelj vključi v razpravo in podkrepitev teorije aktualne dogodke. Tako poskrbi za kakovostnejšo izvedbo in uporabi mnenja udeležencev za pripravo strokovnih presoj aktualnih normativnih in strokovnih dokumentov s področja nacionalne varnosti.

Študijska literatura in gradivo

Za kakovosten študij je pomembno, kakšen študijski material se uporablja pri izvedbi izobraževanja strategije. Trenutno je na razpolago veliko uporabne literature v angleščini, nekaj je tudi v nemščini, francoščini, italijanščini in celo ruščini. Pri uporabi teh gradiv je seveda omejitev jezikovno znanje predavateljev in udeležencev izobraževanja. V angleščini se je jezikovno znanje v preteklih letih bistveno izboljšalo, znanje drugih jezikov pa je v manjšini. Toda največjo težavo še vedno pomeni vprašanje, kako med veliko količino razpoložljivega študijskega gradiva izbrati pravega. Razmeroma lahko je izbrati gradivo o teoriji strategije, prepoznavanju uporabe strategije v zgodovini vojskovanja in strategije v nekaterih sodobnih konfliktih. Večja težava je pri izboru študijske literature, primerne za preučevanje strategije in vojaške strategije druge svetovne vojne v Sloveniji, osamosvojitvene vojne v Sloveniji ter vojn na Balkanu po letu 1991, torej strategij, ki spadajo v okvir posebnega slovenskega nacionalnovarnostnega interesa. Gradiva in knjig, ki obravnavajo našete dogodke, je dovolj, vendar je treba izločiti strokovno utemeljene dele, ki bi bili ustrezno študijsko gradivo. Zato je predavatelj največkrat postavljen ne le v vlogo pripravljalca študijskega gradiva, temveč tudi v vlogo pisca gradiv. Predavatelj strategije mora torej pisati tudi kakovostna študijska gradiva, ki obravnavajo strateška vprašanja.

Povezanost predmeta strategija z drugimi področji v programih vojaškega izobraževanja

Izkušnja, pridobljena med vojaškim izobraževanjem, je pokazala tudi, da je povezava z drugimi predmeti in drugimi tečajji oziroma programi izobraževanja zelo pomembna. Pomembna sta tako ustrezna nadgradnja znanja kot prepletanje nekaterih vsebin med posameznimi predmeti znotraj enega tečaja in med njimi. Poseben izziv je, kako preprečiti podvajanje in kako zagotoviti, da bi bile nekatere pomembne teme vključene vsaj v en tečaj. Pri pripravah kurikulumov različnih izobraževalnih programov lahko tako povezavo zagotovi le ustrezno strokovno usklajevanje, ki mora biti zagotovljeno tudi med potekom izvajanja programov oziroma predmetov.

Udeleženci izobraževanja in njihovo predznanje

Za oblikovanje študijskega programa s področja strategije je nujno upoštevati tudi udeležence izobraževanja. V proces izobraževanja prihajajo z različnimi izkušnjami,

nekateri so končali predhodna izobraževanja v tujini, imajo različno civilno in vojaško predznanje, različno znanje tujih jezikov in različno sposobnost priprave pisnih izdelkov na podiplomski ravni izobraževanja. V svetu se v nekatere programe strateškega izobraževanja vključujejo skupaj civilne in vojaške osebe različnih narodnosti (civilisti in vojaki). Zelo težko je poiskati skupno izhodišče, na katerem bi temeljilo kakovostno poučevanje predmeta, če predavatelji nimajo vpliva na zahteve kurikulumu in ne poznajo sposobnosti študentov.

Kakovost predavanj in študija je mogoče povečati z nekaterimi dejavnostmi, ki olajšajo prilagoditev načina dela udeležencem izobraževanja. To so:

- intervju z udeležencem izobraževanja, ki se bo vključil v program izobraževanja, pred izbiro udeleženca ali takoj po njej;
- vnaprej pripravljeno izbrano gradivo, ki se lahko pripravi za vsakega posameznika in/ali za vse udeležence izobraževanja, posebno, če je skupina udeležencev velika;
- izvedba pripravljalnega tečaja, s katerim se vnaprej določi raven znanja. Na podlagi tega se posamezniki lahko pozneje nemoteno vključijo v izobraževalni proces. To se upošteva, če predavatelj lahko vnaprej določi posameznikovo izkušnost in znanje.

Vse naštetе aktivnosti se lahko izvedejo v praksi, čeprav je težko najti učinkovit način za izvedbo. Lažje izvedljiv je način, ko znanje, ki ga posamezniki potrebujejo za uspešno vključitev v strateško izobraževanje, študenti pridobijo na predhodnem obveznem tečaju (operativna raven). V slovenskem primeru to pomeni, da bi v predmetnik višjega štabnega tečaja vključili predmet, ki bi udeležencem zagotovil osnovno znanje o strategiji (t. i. Strategija 101).

Spremljanje uspešnosti absolventov po končanem programu študija strategije

Za nadaljnje izobraževanje o strategiji v Sloveniji sta pomembni še dve izkušnji. Delo tistih, ki so končali izobraževanje, je treba spremljati še naprej, predvsem takrat, ko prevzamejo dolžnosti na strateški ravni odločanja. Spremljanje in ocenjevanje rezultatov dela tudi v tem obdobju lahko izboljša njihovo pripravljenost in sposobnost za opravljanje strateških funkcij. Velikokrat se namreč dogaja, da posamezniki razumejo delovanje nacionalnega varnostnega sistema, področje dela in odgovornosti na posameznih funkcijah/dolžnostih na strateški ravni, vse do takrat, ko se morajo srečati z resničnim dogajanjem, z vplivom nacionalne politike in civilne družbe na delovanje sistema in posameznikov. Poseben problem na tej ravni je nesposobnost posameznikov jasno, nedvoumno in razumljivo predstaviti strateške probleme. Celo visoki častniki na strateških položajih, tudi taki, ki so opravili izobraževanje na strateški ravni, ne znajo razumljivo pojasniti strokovnih argumentov civilnim funkcionarjem in politikom. Po drugi strani pa civilni funkcionarji in politiki niso ustrezno izobraženi o nacionalni varnosti, kar prav tako otežuje medsebojno komunikacijo in presojanje o pomembnih stvareh, ki so velikokrat nacionalnega pomena. V Sloveniji se je ta problem kazal predvsem pri obravnavi vprašanj o

posledicah zmanjševanja obrambnega proračuna, pri obravnavi nekaterih pomembnejših programov nakupov vojaške opreme, pri razpravah o sodelovanju Slovenske vojske v Afganistanu in nazadnje pri razpravi o ukinitvi Slovenske vojske. Zaradi delovanja v okolju, v katerem je razpoložljivih (finančnih in materialnih) virov vse manj, so politične večšine visokih častnikov, ki zagotavljajo prepričljivo in argumentirano izražanje potreb vojske, vedno pomembnejše (Kotnik, 2008, str. 82–83).

Študenti strategije se morajo usposobiti za spoprijemanje z izzivi, ki jih čakajo na strateških dolžnostih. Znati morajo konstruktivno razpravljati ter ustrezno argumentirati strokovna vojaška stališča civilistom in politikom. Že med študijem naj bi se v proces izobraževanja vključevali predstavniki vladnih in nevladnih organizacij in civilne družbe. Študente strategije je treba seznaniti z različnimi okoliščinami in jim postavljati zahtevna vprašanja o reševanju aktualnih kritičnih razmer. Izobraževanje na tej ravni je njihovo zadnje sistemsko izobraževanje oziroma zadnje akademsko izobraževanje, pri čemer lahko svobodno izražajo in zagovarjajo svoja stališča in mnenje ter kritizirajo, ne da bi to negativno vplivalo na obrambni ali nacionalnovernostni sistem.

Sklep V okviru foruma srednjeevropskih držav na področju vojaškega izobraževanja se pravkar oblikuje kurikulum strateškega izobraževanja. Pobuda je nastala iz potreb predvsem manjših držav, ki so se jim pridružile tudi večje države. Skupni kurikulum za izobraževanje vojakov in civilistov na strateški ravni bi državam olajšal oblikovanje kurikuluma. Poenotil bi strokovno znanje na strateški ravni, kar bi pripomoglo k boljšemu sodelovanju med agencijami ne le v državah, temveč tudi na mednarodni ravni (Copenhague Approach), predvsem pri odločanju in izvajanju dejavnosti, ki so povezane s svetovnimi krizami. Predvidena je izmenjava predavateljev, predvsem za predmete, katerih izvajalce je težko zagotoviti znotraj nacionalnega okvira. To bi izboljšalo kakovost izvedbe in pripomoglo k boljšemu znanju angleškega jezika, saj bi predmet potekal v angleškem jeziku. Tudi sicer se načrtovalci tega kurikuluma nagibajo k izvajanju predavanj v angleškem jeziku za vse udeležence. Enoten učni jezik bi omogočil, da bi lahko država poslala svoje študente študirat v tujino, doma pa bi poslušali samo tiste predmete, ki so izključno v nacionalni domeni, kot so vaje za izboljšanje delovanja sistema nacionalne obrambe ali njenega dela in druge podobne vsebine.

V Sloveniji se moramo še naprej dejavno vključevati v oblikovanje skupnega kurikuluma strategije in v njegovo konkretno izvedbo ter podpirati pobude, ki bodo študij olajšale in pripomogle k njegovi kakovosti. Majhna vojska, kot je slovenska, bo morala v prihodnje še bolj izkoristiti različne možnosti za kakovostno strokovno izpopolnjevanje kadrov in boljše rezultate glede na vložena sredstva in čas. Pomembno pa je, da smo pri takih pobudah dejavni, saj imamo izkušnje in znanje, ki se nam jih ni treba sramovati.

Pri svojih prizadevanjih za kakovostne učitelje, študente in programe za študij strategije potrebujemo tudi podporo politike. Nedvomno bi bil zelo primeren in pomemben tečaj, ki bi bil oblikovan zato, da se s sistemom nacionalne varnosti in predvsem s stvarmi, ki obravnavajo obrambni sistem, seznanijo tudi člani parlamenta in člani vlade ter drugi pomembni politični funkcionarji, ki bi tako izboljšali splošno znanje, se seznanili s terminologijo na obrambnem področju in z znanjem, ki je nujno za delovanje in predvsem odločanje na strateški ravni.

Literatura

1. Gray, Colin S., 2009: *Schools for Strategy: teaching Strategy for 21st Century Conflict*, <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil>, 5. 1. 2012
2. Hughes, Wayne P. jr, 1989: *The Strategy – Tactics relationship*. V Colin S. Gray and Roger W. Barnett, ur. *Seapower and Strategy*. Annapolis, MD, Naval institute Press, 1989, 3. poglavje.
3. Lyman, Robert, 2008: *The Generals: From defeat to Victory, Leadership in Asia, 1941–1945*. London, UK, Constable.
4. Kotnik, Igor, 2008. *Kakšen naj bo sodobni častnik Slovenske vojske in kako do njega*. Bilten Slovenske vojske. 2008-10/št. 1.
5. Allen, Charles D. 2010. *Redress of Professional Military Education, The Clarion Call*. *Joint Forces Quarterly*, 59, 4th Q 2010.
6. Bethel Scott A., Aaron Prupas, Tomislav Z. Ruby, Michael V. Smith. 2010. *Change Culture, Reverse Careerism*. *Joint Forces Quarterly*, 58, 3rd Q 2010.
7. Mahnken G. Thomas, 2010. *Strategic Theory*. V Baylis J., Wirtz James J., Gray S. Colin, ur. *Strategy in the Contemporary World*, Oxford, str. 67–81.
8. McCausland, Jeffrey D. 2008. *Developing Leaders for 21.st Century*. Strategic Studies Institute, USA.
9. Program generalštabnega šolanja, 2007. *MORS*, št. 603-63/2007-2, z dne 19. 4. 2007.
10. Salmoni Baraka A., Hart J., McPherson R., Winn Aidan K.. 2010. *Growing Strategic Leaders for Future Conflict*. *Parameters*. Spring 2010.
11. *Strateški pregled obrambnega resorja 2009*, javno objavljena verzija, <http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/SPOR2009.pdf>, 15. 2. 2012.
12. Troha N. 2009. *Usposabljanje voditeljskih veščin: modna muha ali potreba – Pomen vadišča za usposabljanje voditeljskih veščin pri razvoju voditeljev*. Bilten Slovenske vojske. 2009 – 11/št. 4.
13. Žabkar, A., Svete, U., 2008. *Šolanje vojaških profesionalcev med tradicionalnimi izhodišči in (post) modernimi izzivi*. Bilten Slovenske vojske. 2008-10/št. 1.

(NE)OBSTOJ SLOVENSKE VOJAŠKE IDENTITETE

(NON)EXISTENCE OF SLOVENIAN MILITARY IDENTITY

Povzetek Kodeks vojaške etike Slovenske vojske (SV) med drugim določa: »pripadniki Slovenske vojske pri opravljanju vojaške službe /.../ spoštujejo slovensko vojaško zgodovinsko tradicijo in skrbijo za ohranjanje nacionalnega vojaškega zgodovinskega spomina« (Kodeks, 2009). Pri tem se nedvomno vprašamo, kaj sploh je slovenska vojaška zgodovinska tradicija, ki jo morajo pripadniki SV spoštovati, in kakšen je omenjen vojaški zgodovinski spomin. Časovna opredelitev zgodovinskega spomina je pri tem nujna. Do kod v preteklosti seže slovenski vojaški zgodovinski spomin? Kateri so dejavniki, ki so pomembno vplivali nanj in so posledično opredelili slovensko vojaško tradicijo? Kaj predstavlja slovensko vojaško tradicijo? Ali med dejavnike njenega oblikovanja prištevamo zgolj zmagovite dogodke ali vse vojaške izkušnje, tudi tiste, manj uspešne? Z drugimi besedami – katere so vrednote, ki določajo vojaško tradicijo nekega naroda? Na ta vprašanja bi morala imeti Slovenska vojska pripravljene skrajno jasne odgovore, ki bi omogočali tudi njeno jasno vizijo in bi pomembno vplivali na raven samopodobe slovenskih oboroženih sil ter na njen položaj v slovenski družbi. Žal pa se zdi, da je to področje v veliki zadregi, ki se kaže že v izhodišču – kdo pravzaprav lahko opredeli slovensko vojaško tradicijo in kako se bo ta utrjevala v prihodnje.

Ključne besede *Vojaška tradicija, vojaška identiteta, nacionalna identiteta, vojaški sistem.*

Abstract The Military Code of Ethics of the Slovenian Armed Forces (SAF) states that: »members of the Slovenian Armed Forces /.../ – have to respect Slovenian military tradition and promote the preservation of national military history memory« (Code, 2009). This certainly raises a question of how the military history tradition of the SAF is defined and what can be understood as a military history memory. In this respect, time perspective should be considered. How far back does Slovenian military history memory go? Which facts have importantly influenced it and, consequently, defined

Slovenian military tradition? What is understood as Slovenian military tradition? Have only victories shaped military tradition, or was it also other military experiences, even the less successful ones? What are core values which define a nation's military tradition? The SAF should have very clear answers to these questions. Unambiguous answers would significantly influence the self-image of the SAF and its position in the Slovenian society. Unfortunately, there seems to be a great quandary in the very core of this issue – who is actually responsible for defining Slovenian military tradition and how it can be nurtured in the future.

Key words *Military tradition, military identity, national identity, military system.*

Uvod Na začetku je nujno treba na področju teorije vojaške identitete čim jasneje postaviti izhodišča in se opredeliti do nekaterih pojmov. Zato je primerno najprej osvetliti pojem vojaške tradicije, saj je ta v svojem bistvu neločljivo povezana z vojaško identiteto. Za razumevanje te pa velja izpostaviti njeno opredelitev: identiteta je sestavljena iz podobnosti in razlik, je način, po katerem se posamezniki ali skupnosti razlikujejo od drugih posameznikov ali skupnosti (Ule, 2000, str. 3). Ko govorimo o nacionalni identiteti, s katero so neposredno povezani vojaški sistemi, gre za vsoto tistih dejavnikov, ki določijo nabor podobnosti in razlik, zanjo pa je značilno, da je svojstvena, nezamenljiva in neodtujljiva. To so jedro naroda, njegova bistvo in smisel obstoja. Ker se je mogoče strinjati z dejstvom, da je večina narodov v svojem zgodovinskem razvoju le postala tudi nacija in tako oblikovala svojo ter v mednarodnem prostoru priznano državno tvorbo, je povsem logično razumeti vojaško identiteto v povezavi z nacionalno. Saj je prav vojaški sistem branik obstoja naroda, nedvomno pa nacije, zato je vojaška identiteta v razmerju do nacionalne identitete posebna in ji je strukturno ter vsebinsko nekako podrejena. Nacionalno identiteto moramo razumeti kot izostren in opredmeten sestavni del sicer vsebinsko širše nacionalne zavesti, ki jo Južnič (1993, str. 320) razume kot najbolj bistven sestavni del nacionalne identitete. Ta se oblikuje v daljših zgodovinskih obdobjih in je nerazdružljivo povezana s prostorom ter nacijo tega prostora. Prav to pa je bistveno v vsej zasnovi identitete. Temeljna značilnost je poleg že omenjenih lastnosti zmožnost identificiranja tako posameznikov kot družbenih skupin. In prav s prostorsko sestavino se je najlažje poistovetiti, saj posredno ter neposredno pomembno vpliva na nacionalno identiteto.

Seveda pa se je treba osredotočiti tudi na čas, ki ga omenja že Južnič, saj se v nacionalno identiteto in posredno nacionalno zavest vtkejo različni dogodki, od katerih postanejo najpomembnejši mejniki, ki predstavljajo gradnike, brez katerih nacionalna zavest ne bi obstajala. Kakšna je pri tem vloga zgodovinskih obdobj oziroma kakšen je obseg časa, v katerem si sledijo omenjeni dogodki? Na to vprašanje seveda ni enega odgovora, nedvomno pa drži pravilo, da omogočajo časovno daljša obdobja delovanje več vplivov na ustvarjanje nacionalne zavesti. Hkrati je tudi res, da ni pomemben samo časovni okvir, temveč tudi drugi dejavniki, med katere prištevamo še geopolitična dejstva, ki so bila značilna predvsem za prostor, na katerem

živimo Slovenke in Slovenci¹. Za poselitev slovenskega etničnega prostora je značilno nenehno onemogočanje razvoja tistih dejavnikov, ki bi krepili in izostrili slovensko nacionalno identiteto. Celo več. Ukrepi oblastnikov tega območja so bili usmerjeni v različno prikrito ali manj prikrito raznarodovanje, torej v tiste ukrepe, ki so bili usmerjeni predvsem v zabrisovanje slovenske nacionalne identitete. Ti ukrepi so dosegli vrhunec prav pred in med drugo svetovno vojno. Za to obdobje (Ferenc, 1996) je značilna najbrutalnejša oblika fizičnega izkoreninjenja takrat vse jasneje izrisanih lastnosti slovenske nacionalne identitete. Obdobje po vojni je sicer omogočalo svobodnejši razvoj identitetnih dejavnikov, pri čemer ne smemo pozabiti na poskuse oblikovanja jugoslovanskega koncepta (Repe, 2008), ki v svojih temeljih ni želel jasno opredeljene, še manj pa poudarjene in izražene nacionalne identitete katerega koli naroda v takrat oblikovani federaciji. Kljub temu pa so bile okoliščine bistveno drugačne od že omenjenih izkušenj in so vsaj na deklarativni ravni izhajale iz enakopravnosti narodov. Navsezadnje je to obdobje omogočilo nastanek gibanj v Sloveniji, ki so se nato zbrala tudi okoli oblikovanja politične alternative. Prav ta je na prvih svobodnih volitvah aprila 1990 z jasno vizijo uspela uresničiti pričakovanja slovenskega naroda – samostojno in neodvisno Republiko Slovenijo (Gabrič, 2008, str. 25). Kljub temu je mogoče razumeti nastanek Slovenije na temeljih in konceptu nacionalne države, ki je bil bistven pri oblikovanju sicer mehkega oziroma strpnega nacionalizma (Vobič Arlič, 2007, str. 83).

Na tem mestu pa razprava trči na vprašanje tradicije in njenega razmerja do identitete. Tradicijo moramo razumeti kot nekaj: »kar se je ustalilo v življenju kake skupnosti s prenašanjem iz roda v rod oziroma kar se je uveljavilo, doseglo na področju kake dejavnosti med njenim daljšim obstajanjem« (SSKJ, 2000a). Povedano drugače, pri tradicijah gre pravzaprav za tiste dejavnike, ki jih skupnost prepozna kot svoje, torej se z njimi poistoveti in jih prenaša iz roda v rod. Ta izhodišča pa so bistvena tudi za razumevanje nacionalne identitete. Tradicije so temeljne za ustvarjanje identitete oziroma so temelji nacionalne identitete prav v tradicijah. Zato je prav opozoriti na vprašanje, ali so vse tradicije neposredno vključene tudi v pojem nacionalne identitete in zakaj nekatere niso. Z vidika sprejemljivosti na področju nacionalne identitete obstajajo razlike med tako imenovanimi bolj in manj pomembnimi tradicijami oziroma tistimi, ki jih je treba vključevati bolj od drugih. Vendar naj bo izpostavljeno še drugo dejstvo – nacionalno identiteto ustvarjajo tudi mnoge, sicer na prvi pogled manj pomembne tradicije, ki pa zagotavljajo tiste najbolj preproste, a vendar tudi bistvene značilnosti nacionalne identitete, ki jih razumemo pod imenom nacionalni karakter (Wilterdink, 1994). K tem ugotovitvam lahko dodamo še dejstvo,

¹ *Današnja Slovenija je bila mejno območje, ki je imelo predvsem vlogo obrambe. Tako je bila oblikovana v času rimskega cesarstva, leta 170 n. št., posebna utrdbeno linija Klaustra Alpium Juliarum. Z njo so poskušali omejiti vdore barbarskih plemen na območje Apeninskega polotoka. V srednjem veku (15. stoletje) je bilo območje Slovenije preoblikovano v prvo obrambno linijo pred turškimi vpadi kot neposredno zaledje obrambnega sistema Vojne krajine. Pred začetkom druge svetovne vojne je dobila že omenjena rimska obrambna linija nov pomen – graditi se je začela obrambna Rupnikova linija, katere namen je bil preprečiti vdor italijanske vojske na ozemlje Kraljevine Jugoslavije. Posebno vlogo pa je imelo ozemlje današnje Slovenije tudi med hladno vojno, saj je bilo zaradi geostrateške lege kot edini prehod v smeri vzhod–zahod, južno od alpskega loka, vključeno v vse vojaško-strateške načrte Natovega zahodnega zavezništva in Varšavskega pakta (Prebilič, 2011, str. 313–324).*

da so tradicije praviloma posebne, temeljijo na posameznih področjih delovanja nacije in so kot take vsebinska podpomenka identiteti, saj obstaja na ravni tradicij nižja stopnja nacionalnega konsenza. Zaključimo lahko z ugotovitvijo, da niso vse tradicije tudi ustvarjalci nacionalne identitete, so pa nabor tistih vsebin, iz katerih izhaja njen del.

1 NACIONALNA IN VOJAŠKA IDENTITETA

Slovenska nacionalna identiteta je nastajala prav na temeljih zgodovinskega ustroja in sega v čas naselitve območij, ki so postala državotvorna z oblikovanjem Karantanije. Vse, sicer slovenskemu narodu precej nenaklonjene, zgodovinske okoliščine so ustvarile posebno nacionalno identiteto, ki je zaradi nujne svojega obstoja temeljila na vlogi in pomenu slovenskega jezika (Velikonja, 1995, str. 941). Nacionalna identiteta se je izpopolnjevala predvsem z iskanjem kulturnih razsežnosti in se v državotvornem smislu oblikovala ter udeležila v sicer omejenem obsegu po koncu prve svetovne vojne. S tem se je po mnenju Velikonje (1995, str. 940) začela tako imenovana 73-letna jugoslovanska etapa, ki je pomenila vsebinski odklon od predhodnih izkušenj ustvarjanja identitete – če je bilo treba pred tem tudi z različnimi oblikami upora braniti identiteto kot temeljni kamen, nujen za obstoj naroda, je bilo to obdobje, ko v mejah države tega ni bilo treba delati. Identiteta se je postopoma izoblikovala na podlagi drugačnosti znotraj podobnosti. Jezikovna in kulturna različenost se je predrugačila, ni bila več tako jasna v kohabitaciji južnih Slovanov, in v ospredje so stopile druge vsebine. Te so bile podlaga za začetek konca sicer zanimivega eksperimenta skupnega bivanja precej različnih narodov v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji, ki so se razhajali predvsem v svojem dojemanju življenja in sveta. Po mnenju Stankoviča (2002, str. 68) sta na razvoj slovenske identitete vplivali predvsem dve dejstvi: prvo je bilo nezadovoljstvo v smislu ekonomske neenakosti, drugo pa je bilo povezano s prilivom priseljencev iz drugih republik v Slovenijo. Nacionalna identiteta je v tem smislu dobila novo, ekonomsko razsežnost, ki je nadomestila jezikovno in kulturno ter vsaj v omejenem času predstavljala konec samopreživetja naroda. Poglobljanje gospodarske krize v Jugoslaviji in vzpon nacionalizmov, predvsem srbskega, je pomenil spremembo tudi pri ustvarjanju nacionalne identitete. Odklonilno vedenje je bilo tako močno, da so se vse bolj pojavljale teze o neslovanstvu slovenstva, kar naj bi dokazovala tako imenovana venetska teorija. Po drugi strani pa so temelji slovenske nacionalne identitete postali povezani predvsem s simboli ene slovenske regije – Gorenjske². Pomembno vlogo pri tovrstni diferenciaciji in oddaljevanju od jugoslovanstva je dobil katolicizem (Lazar, 2003, str. 27). Z osamosvojitvijo pa se je bistveno spremenila tudi nacionalna identiteta: »Biti Slovenec ni več nujno zgolj in samo etnična in kulturna identiteta, temveč pomeni našo skupno vpetost v usodo slovenske države« (Debeljak, 2002, str. 144).

² *Posebnost Gorenjske se je posplošila na drugačnost in svojevrstnost vse Slovenije v Jugoslaviji: najbolj severna dežela, ekonomsko najmočnejše razvita, kraji so čisti in urejeni, ljudje so delovni, pokrajina je lepa, veliko je gora itn. Od tod naj bi izvirali po mnenju Stankoviča (2002, str. 69) glavne sestavine slovenske nacionalne identitete, kot so slovenska narodno-zabavna glasba, značilna narodna noša, Triglav kot simbol slovenstva in drugi stereotipi, ki jih pripisujemo slovenskemu narodu: marljivost, čistost, urejenost, ekonomska razvitost itn.*

Pravzaprav se je s korakom institucionalizacije naroda, ki je postal tudi nacija, dopolnila vsebina slovenske nacionalne identitete, ki jo Hafner Fink (2002, str. 194) razlaga kot eno od socialnih identitet posameznika skozi istovetenje z nacionalno državo ter tudi z določeno etnično skupino oziroma narodom, ki nima nujno nacionalne države.

V tem pogledu se sodobna slovenska nacionalna identiteta srečuje z novim okoljem kohabitacije – kot enakovredna nacija je postala del multikulturne evropske družbe, v kateri naj bi medkulturni dialog potekal prav na podlagi spoštovanja različnosti nacionalnih identitet. Kljub dejstvu nacionalne strpnosti pa lahko ugotovimo, da sta izhodišči razumevanje in spoštovanje lastne nacionalne identitete, kar za slovenski narod ni povsem določeno. Težava je že omenjeno sorazmerno hitro spreminjanje nacionalne identitete, kar ima podlago v spremenljivem geopolitičnem razumevanju slovenskega prostora. V osemdesetih letih (1918–1991) so Slovenci živeli v petih državah, kar je nedvomno pustilo sledove tudi pri ustvarjanju nacionalne identitete. S takimi izhodišči je treba premisliti o prihodnosti slovenske nacionalne identitete. Rupel (2003, str. 208) sicer trdi, da je verjetnost prevrednotenja nacionalne identitete v evropsko majhna, saj je preživetveni nagon slovenske nacije dokazan in utrjen z zgodovinskimi dejstvi, vendar so tudi okoliščine popolnoma druge. Medtem ko so bile nekoč metode za izkoreninjenje nacionalnih identitet surove, danes z ekonomizacijsko geopolitično ostrino in jasnostjo posameznih identitet skoraj neopazno izbrisujejo prefinjene metode gospodarskega sodelovanja ter tudi prevzemanja.

2 VOJAŠKE TRADICIJE KOT TEMELJ VOJAŠKE IDENTITETE

Razprava o nacionalni identiteti je še kako pomembna, preden se osredotočimo na vojaško identiteto in vojaške tradicije ter na njihova pomen in prisotnost v strukturah Slovenske vojske, ki je in hoče biti vojska Republike Slovenije, torej državna vojska. Prav to izhodišče je bistveno, saj vsaka vojaška identiteta temelji na nacionalni, v primeru slovenske vojaške identitete na slovenski nacionalni identiteti. Na teh izhodiščih razume vlogo vojakov in častnikov tudi Južnič (1993, str. 306). Ti se morajo po njegovem mnenju popolnoma poistovetiti z državo, ki naj bi jo poklicno branili in skrbeli za njene interese. To pomeni, da je vojaška služba najbolj izrazita državna služba in na njeno identiteto pomembno vpliva nacionalna identiteta. Hkrati pa velja opozoriti še, da je sestavni del določevanja nacionalne identitete identifikacija s prostorom, ki jo lahko razumemo kot teritorialno identiteto. V povezavi z vojsko je to bistveno, saj je temeljna naloga vseh oboroženih sil obramba območja poselitve nekega naroda, kar je v bistvu domovina³. Še več, teritorialna identiteta je temeljna za določitev tako imenovanega nacionalnega karakterja, ki je lasten določeni družbeni skupnosti na nekem ozemlju. Sicer je treba te vplive nujno razumeti kot sestavni del fizično-geografskih dejavnikov, ki ne smejo biti podvrženi meri prevrednotenja njihovega pomena oziroma geografskemu determinizmu. Kljub temu pa se s tem dejstvom tudi jasno ustvari most med nacionalno identiteto, torej identiteto nacije

³ Tako Zakon o obrambi kot temeljne naloge Slovenske vojske med drugim določajo tudi izvajanje vojaške obrambe ob napadu na državo (Zakon o obrambi, 2004).

(lahko tudi naroda), in vojaškim sistemom ter se preslika na polje civilno-vojaških odnosov. Ugotovimo lahko, da je vojaška identiteta ne glede na lastno specifičnost neločljivi del nacionalne identitete in da je med njima prenos dejavnikov vpliva, ki ustvarjajo tako eno kot drugo. Vojska navsezadnje ni otok v družbi, temveč njen del, prav tako pa del naroda in vsekakor nacije. Razvoj nacionalne identitete zato pomeni neposredni vpliv na vojaško identiteto, pri čemer pa o neposredni in popolni preslikavi elementov ni mogoče govoriti, saj veljata za vojaške sisteme tradicionalna zadržanost ter odpor pred prehitrim prenosom tako imenovanih civilnih elementov nacionalne identitete. Na primeru slovenskega naroda gre celo za še manjše vplivanje nacionalne identitete, saj je bil vojaški sistem neposredno podrejen tujim vojaškim strukturam, ki so skrbno ohranjale ločenost in identitetno čistost sistema pred nacionalnimi interesi ter elementi. Te posebnosti vojaških oziroma obrambnih sistemov ne smemo razumeti negativno, saj je pregovorna rigidnost vojaških sistemov v primeru identitetnega reformiranja in prevrednotenja vrednot lahko tudi pozitivna. Posebno danes, ko se v marsikateri družbi, pri tem slovenska ni nobena izjema, dogaja prav revolucionarno prestrukturiranje vrednostnega sistema. Žal ne vedno samo na bolje.

Lahko rečemo, da je vojaška identiteta kot identiteta, ki temelji na pripadnosti vojaški organizaciji, oblika skupinske (kolektivne) identitete. Tajfel (Franke, 1999, str. 27) razlikuje med tremi zadostnimi, ne pa nujnimi pogoji, ki vplivajo na učinkovitost skupinske identitete: kognitiven dejavnik v smislu zavedanja pripadnosti skupini, evaluativen dejavnik, ki pomeni, da ima lahko zavedanje o skupini oziroma posameznikovem pripadanju skupini pozitivno ali negativno konotacijo, ter emocionalen dejavnik.

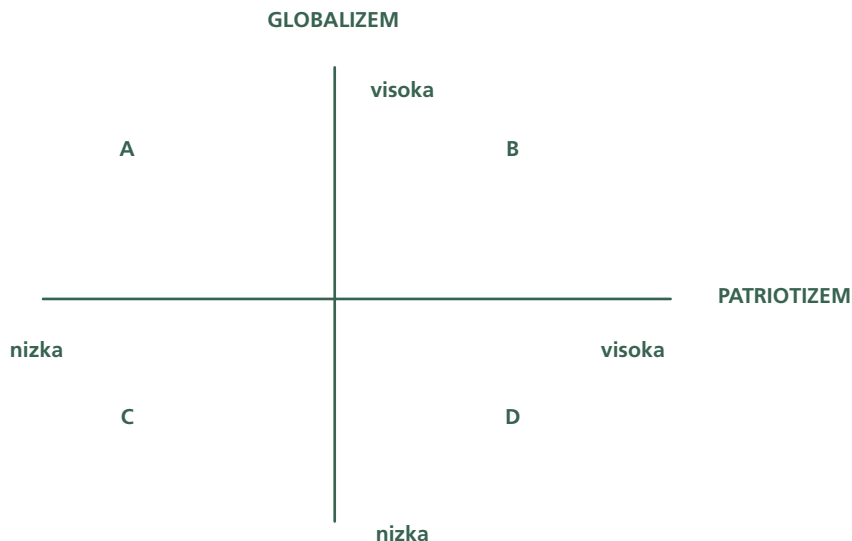
Sestavine vojaške identitete je mogoče pojasniti tudi z vrednotami, ki so najpomembnejše za vojaško organizacijo. Te vrednote so patriotizem, disciplina, zvestoba, integriteta, pogum, bojevništvo (Franke, 1999, str. 8). Med vrednote, ki oblikujejo vojaško identiteto, štejemo še: »podrejenost politični oblasti, dolžnost, nesebičnost, spoštovanje človekovega dostojanstva, občutek za pravičnost« (Franke 1999, str. 54). Vendar to niso edine značilnosti, ki precej jasno zamejujejo razumevanje vojaške identitete. Če lahko govorimo na podlagi razprave o nacionalni identiteti o želenem in prostovoljnem sprejemanju ter poistovetenju značilnosti, je treba pri vojaški identiteti poudariti svojevrstnost. Vstop posameznika v tako imenovano vojaško skupnost pomeni nujnost sprejema novih pravil, vrednot in pričakovanj, ki se začne že ob vstopu na vojaško območje. Vojaška straža dovoli vstop samo avtoriziranim osebam, navadno v uniformah. Tako se jasno pokažejo drugačnost vojaškega sveta od civilnega in z njim povezane norme ter vrednote, ki ustvarjajo vojaško identiteto. Sproščenost zamenja disciplina. Morebitno nesprejemanje teh pravil in vzorcev vedenja vodi v sankcioniranje (Daley, 1999, str. 292).

Vojaška identiteta ni stalnica, ki se ne bi spreminjala. Sestavni deli vojaške identitete v obdobju hladne vojne se razlikujejo od tistih, ki danes sooblikujejo vojaško identiteto. Kot se je pod vplivom sprememb v mednarodnem okolju in širši mednarodni skupnosti spreminjala vojaška organizacija, se je spreminjala tudi vojaška identiteta.

Priznani ameriški sociolog in politolog Samuel Huntington je opredelil, kaj vojaškega profesionalca razlikuje od drugih, kaj je tisto, kar ga določa. Po Huntigtonu je vojaški profesionalca specialist v vodenju nasilja, temeljna naloga vojaške organizacije pa je uspešno bojevanje. Naloge vojaškega častnika vključujejo organiziranje, opremljanje in usposabljanje sil, načrtovanje aktivnosti ter vodenje operacij v boju (Franke, 1999, str. 7). Svojevrstna poklicna identiteta se oblikuje med vsemi prej naštetimi procesi.

Z razvojem mirovniških operacij na svetovni ravni pa se pojavijo nekatere nove vrednote, saj se od vojaških profesionalcev pričakuje, da so pri svojem delu nepristranski, se vzdržujejo uporabe sile, spoštujejo edinstvene kulturne identitete drugih skupin, krepijo zaupanje znotraj večnacionalnih enot, sprejemajo nevojaške operacije kot legitimne vojaške operacije (ib.). Franke prepoznava v svoji analizi vrednot (1999), ki oblikujejo vojaško identiteto, štiri pomembnejše: konzervativni realizem, bojevništvo, domoljubje in mirovništvo (kot nasprotje bojevniškimi vrednotam). Ob koncu hladne vojne in pojavu novih nalog oboroženih sil postajajo pomemben sestavni del vojaške identitete tudi nebojne vrednote. Franke predlaga za ponazoritev vojaške identitete (1999, str. 60) večdimenzionalno matrico vrednot (slika 1), ki združuje bojne, nebojne, nacionalne in globalne vrednote.

Slika 1: Matrica vojaških vrednot

Vojaška identiteta kot poseben tip identitete, ki se oblikuje znotraj vojaške organizacije, zaradi svojih svojevrstnih lastnosti nedvomno obstaja. Nekateri avtorji, kot je na primer Daley, gredo celo tako daleč, da govorijo o vojaški identiteti kot o posebni obliki etnične identitete (Daley, 1999, str. 302).

Vojaške identitete so pomembne tako za opredelitev sistema kot za njegovo delovanje. S sestavinami vojaške identitete se zagotavlja uspešno izvajanje skrajno napornih nalog, ki jih izvajajo posamezniki ali skupine v vojaških strukturah v izjemnih okoliščinah. Brez njih ni ogrožena samo uspešnost naloge, temveč so ogroženi tudi življenja vojakov in vseh drugih posredno ali neposredno vključenih v njihove naloge. Zato je pomembno izpostaviti dejavnike opredelitve vojaške identitete. Med njimi je bistvena tudi vojaška tradicija, ki se, kot smo že ugotovili, oblikuje v daljšem času, je povezana z razvijanjem in temelji na sprejemljivosti teh tradicij v neki skupnosti. Pri vojaški tradiciji ponovno naletimo na nekatere že omenjene značilnosti in posebnosti.

V razpravi pa je treba nujno poudariti pravkar omenjeni značilnosti vojaških tradicij. V primeru časovnosti je treba pri vojaških tradicijah nujno povezovati obstoj obrambnih sistemov z nastankom oziroma stvaritvijo države. Res je, da so pravzaprav vojaški sistemi največkrat predstavljali najpomembnejši del ob nastanku številnih držav, so pa nekateri elementi vojaške tradicije še starejši. To je zlasti pomembno, kadar govorimo o slovenski vojaški tradiciji. Slovenski narod je postal nacija zelo pozno (leta 1991), kar pomeni, da je bil kot tak nenehno vključen v nacionalne strukture drugih narodov oziroma nacij – njegov bistven del je bil vključen (glede na obseg ozemlja in čas) v strukturo avstrijskega/avstro-ogrskega cesarstva. Ti vplivi so se neposredno odražali na slovenski družbi in še bolj na vojaških tradicijah, saj narod za razliko od nacije samostojnih vojaških struktur večinoma ne more razvijati. Vendar to ne pomeni, da ni vojaških izkušenj Slovencev in zgodovinskega vojaškega spomina. Lahko pa upravičeno dvomimo, da so to izključno tudi slovenske vojaške izkušnje ali slovenske vojaške tradicije. Po tej analogiji lahko za mejnik postavimo bistvenost slovenskega naroda, ko upravičeno govorimo o povsem slovenskih vojaških tradicijah, torej tistih, ki so ustvarjale slovensko vojaško identiteto, s katero smo se začeli ločevati od drugih. To pa seveda ne pomeni, da so bile izkušnje, pridobljene pred tem, nepomembne. Ravno nasprotno. Razvoj slovenskega vojaškega sistema med drugo svetovno vojno se je bil prisiljen nasloniti na vsako tradicijo in posredno znanje, če je želela biti partizanska odporniška vojska uspešna. Vojne razmere so seveda izjemne, zato je mogoče pospešiti evolucijo vojaških sistemov na temelju veliko izkušenj, s tem pa omogočiti vnos novih prvin vojaških tradicij in vplivati na spremembo ter opredelitev identitete. Zato so se kljub obsežnim vojaškim izkušnjam in posledično tradicijam v nov sistem vključile nove lastnosti, značilne za slovenski narod.

Kratek vojaško-zgodovinski pregled izpostavlja še eno značilnost s področja vojaških tradicij – zelo vplivne so izkušnje, pridobljene v vojni. Bernikova (2003, str. 53–59) ugotavlja, da so se vsebina, obseg in intenzivnost zagotavljanja ter vzdrževanja elementov pripadnosti posameznim vojaškim organizacijam bistveno spreminjali v obdobjih miru in vojne. Obdobje vojne se je praviloma izkazalo kot bistveno za utemeljitev povojne vojaške organizacije, njenih simbolov in za idejno, ideološko osmišljanje pripadnosti tej organizaciji. To obdobje se je tudi izkoriščalo za upravičevanje in legitimiranje novega vojaškega sistema. Tako je za

vojaško organizacijo habsburške monarhije značilen poseben odnos med vojsko in cesarjem. Posebnost te vojske je bila tudi ta, da ni bila nacionalna, temveč nad-nacionalna. Svojega obstoja ni utemeljevala z nacionalnimi čustvi, ki so bila sicer glavni pobudnik velikih nacionalnih naborniških armad. V habsburški monarhiji je bil cesar najvišja vojaška oblast, vojska pa je bila vzvod monarhove in ne ljudske oblasti. Zato avstro-ogrske čete niso prisegale na ustavo, temveč cesarju. Za vojake so bile pomembne lastnosti: ljubezen do vladarja in domovine, bogaboječnost, pokornost, zvestoba, stanovitnost, samozatajevanje, hrabrost, sloga, tovarišstvo, pripravljenost žrtvovati kri in življenje. Politično udejstvovanje je bilo za vojake popolnoma prepovedano. Glavna dolžnost vojaštva v vojni je bilo bojevanje za cesarja, domovino in lastno čast. Pomembna značilnost avstro-ogrske vojske je bila, da so bile njene enote (polki) namenjene tudi notranjim državnim vojaškim posredovanjem, kar se je odražalo v teritorialni razmestitvi polkov. Polki niso bili nastanjeni v deželah, iz katerih so prihajali. Pripadnost kot morda najpomembnejša vojaška vrednota in tako element vojaške tradicije je bila za Slovence večkrat na preizkušnji. Oktobra leta 1918 z razpadom monarhije po koncu prve svetovne vojne in z ustanovitvijo države Slovencev, Hrvatov in Srbov se veliko vojakov ter vojaških obveznikov na poziv slovenske vlade v Ljubljani ni odzvalo na novo vojaško službo. Pri tem je izjema general Maister v Mariboru, ki je pripadnost vojski utemeljeval z bojem za slovensko nacionalno ozemlje in ne več z bojem za boga ter cesarja. Prav tako tudi utemeljevanje pripadnosti vojski Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev oziroma Kraljevini Jugoslaviji ni potekalo brez težav. Slovenski polki so ohranili svoja imena do zmage na Koroškem junija 1919, poleti pa se je srbska vojska organizacijsko razširila na vso državo. Vrhovni poveljnik vojske je bil kralj, pripadnosti vojski pa ni več opredeljeval on, temveč jugoslovanska nacionalnost, ki je Slovincem, Hrvatom in Srbom pripisovala zgolj plemenski obstoj. Ugled vojske v Kraljevini je bil nizek, zlasti v severnih predelih države, zaradi škandalov, povezanih s korupcijo, in zaradi nezadovoljstva posameznih narodov s statusom v vojski (Kuzmanič v Bernik, 2006, str. 55). Slovenska partizanska vojska je pomen pripadnosti ustvarjala na podlagi narodnoosvobodilnega boja, torej z obrambo slovenskega naroda pred okupatorjem: »V okviru tega boja je komunistična partija svoj cilj /.../ podredila ciljem osvobodilnega boja, s čimer je uspela zgraditi močan pomen pripadnosti med partizanskimi borci in zagotoviti podporo civilnega prebivalstva.« Motivi domoljubja so v vojnem času prevladali nad revolucionarnimi motivi, saj je morala komunistična partija za prevzem oblasti najprej pregnati okupatorje (Lešnik, Tomc v Bernik, 2006, str. 55). Slovenska partizanska vojska je bila ukinjena marca 1945, ko sta oba slovenska korpusa postala korpusa jugoslovanske armade. Po zadnjih bojih so bile nekatere slovenske brigade preprosto razpuščene, kar je povzročilo med partizanskimi borci razočaranje. Slovenska vojska je popolnoma izgubila svojo avtonomijo (Bernik, 2006, str. 56).

Pripadnost jugoslovanski armadi se je utemeljevala s spoštovanjem enakopravnosti vseh narodov in narodnosti. Poleg bratstva in enotnosti sta bili temeljni načeli pripadnosti Jugoslovanski armadi tudi varovanje in obramba socialistične družbene organizacije. Pomembno vlogo v življenju rekrutov sta imela ideološko prepričevanje

in vzgoja. V jugoslovanski javnosti je obstajal stereotip o tem, da spadajo Slovenci med narode, ki se ne znajo vojskovati in nimajo ustreznih vojaških tradicij. Proti koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja je ta stereotip dobil še nekaj argumentov: osip z vojaških šol in vse večja nepripravljenost mladih, da bi se odločali za vojaški poklic, razmah mirovnega gibanja, zahteve po civilnem služenju vojaškega roka (Jelušič, 1997, str. 202). Z osamosvojitvijo Slovenije in ustanovitvijo svoje vojske je pripadnost vojski dobila novo vsebino, ki je bila utemeljena s pripadnostjo naciji in samostojni, nacionalni, demokratično urejeni državi. Med vojno za neodvisnost Slovenije so se na slovenski strani oblikovale enote nove vojske, ki so imele visoko stopnjo identifikacije s ciljem boja in popolno podporo slovenskega javnega mnenja. Bernik (2006, str. 57) ugotavlja, da je slovenska politika intervenirajočo armado hitro označila za agresorsko, kar je bilo za motivacijo slovenskih borcev zelo pomembno. »Vojna v Sloveniji je pokazala, da motivacija, ki temelji na prepričanju o nacionalni utemeljitvi pravičnosti vodenega boja, še vedno prevladuje nad motivacijo, utemeljeno na državotvornih opredelitvah« (Jelušič, 1997, str. 194).

Drugo, bolj vsebinsko, vprašanje pa je, katere so tiste vrednote in izkušnje, ki so bile nekoč vključene in so še danes del vojaških tradicij, ki nato ustvarjajo vojaško identiteto. Prikazan prelet vojaško-zgodovinskih izkušenj izpostavlja pričakovano dejstvo – med obsežnimi vojaškimi izkušnjami slovenskega naroda ni veliko oziroma pravzaprav ni tistih, ki so bile na strani poražencev. Če odmislimo dejstvo zmagovalnega pristopa pri opredelitvi vojaške identitete in neupoštevanja teh izkušenj, pa bi bilo treba z vidika znanstvenosti, kakovosti dojetja ter uravnoveženosti in posledično sprejemljivosti vojaške identitete take izkušnje vsaj proučevati.

3 SLOVENSKA VOJAŠKA IDENTITETA

Temeljno vprašanje seveda je, kako priti do tistih najpomembnejših tradicij in zgodovinskega spomina, ki jih po kodeksu SV razvijajo njeni pripadniki. Najprej je pomembno izpostaviti vlogo slovenske vojaške zgodovine. Brez njenih raziskovalnih dosežkov in rezultatov ni mogoče pridobiti uvida v dejstva in izkušnje slovenskih vojaških tradicij, ki so obstajale v posameznih vojaških sistemih v preteklosti, od katerih so morda nekatere žive še danes. Vendar je to lažje zapisati kot udejanjiti. Deloma zaradi dolgoletnega nesistemskega pristopa dela na tem področju, deloma zaradi težav z viri in njihovo dostopnostjo za raziskovalce. Ker teh dognanj ni oziroma jih primanjkuje, se žal velikokrat pri iskanju izhodišč za vzpostavitev slovenske vojaške identitete odloča na podlagi pomanjkljivih podatkov, kar pa ne pripomore h kakovostnim in k domišljenim izhodiščem ter vodi v težave v zvezi z legitimnostjo take vojaške identitete.

Drugo vprašanje je povezano z razvijanjem tradicij in tako s podlago za institucionaliziran odnos do slovenske vojaške identitete. Pomembno bi bilo, da potem, ko bodo dokončno postavljena izhodišča slovenske vojaške identitete, vojaški sistem ob sodelovanju s civilnimi strukturami doreče sistemsko rešitev. Rešitev tega vprašanja ne more temeljiti na stihijem pristopu in mednarodna primerjava z

nekaterimi drugimi sistemi jasno kaže na jasno sistemsko urejenost na tem sicer za vojaški poklic bistvenem področju. Tako pa vojaških tradicij glede na javni diskurz vsebinsko ni opredelila Slovenska vojska oziroma njeni ustrezni organi.

Iz različnih člankov v vojaških glasilih, zlasti iz revije Slovenska vojska, lahko spoznamo, da so se ustvarjalci vojaške tradicije srečali z obema dilemama, kaj in kako vzeti med tradicijske elemente iz obeh večnacionalnih vojsk (Avstro-Ogrske in Jugoslavije) ter od slovenskih vojaških formacij. Pri teh se je vzpostavilo zaporedje elementov: brez vsakega dvoma vojna za neodvisnost Republike Slovenije leta 1991, nato pa tudi vojska Kraljevine SHS, slovenska partizanska vojska, Teritorialna obramba. Čutiti je, da je vir vojaške tradicije vedno bolj tudi Slovenska vojska, od ustanovitve do vloge v Republiki Sloveniji, njenih glavnih razvojnih faz, mednarodnega sodelovanja na misijah in vključitve v Nato, kar so vse pomembni členi njene identitete.

Zato lahko sklenemo, da slovenska vojaška identiteta obstaja, je pa res, da je svojevrstna – v primerjavi z vojaškimi identitetami klasičnih evropskih držav, na primer Francije, Velike Britanije ipd. Druga svetovna vojna in obdobje po njej sta slovensko družbo bistveno spremenila in te spremembe so se odražale tudi na odnosu do vojaške identitete. Prav tako so jo oblikovali samo zmagovalci, kar ji v luči narodne legitimnosti ni zagotavljalo popolne podpore. Še več, pogled v razvoj slovenske vojaške identitete dokazuje njeno nenehno preoblikovanje, podvrženo dvema oteževalnima okoliščinama. Prva je zgodovinsko pogojena in izhaja iz dejstva nenaklonjenosti k oblikovanju kake posebej prepoznavne slovenske vojaške identitete, kar je sicer skupna značilnost multinacionalnih oboroženih sil (primer vojske Avstro-Ogrske, Kraljevine Jugoslavije in SFR Jugoslavije). Druga pa je poskus ustvarjanja slovenske vojaške identitete na čim bolj avtonomnih izhodiščih, pri katerih skrb in pozornost odločevalcev o čim bolj prepoznavni in sprejemljivi vojaški identiteti zamenjata pristop oblikovanja vojaške identitete na podlagi nasprotovanja predhodnim značilnostim ter poskus povečevanja dosežkov tistih, ki so sodelovali v zadnjih oboroženih spopadih (primer narodnoosvobodilnega boja in vojne za neodvisnost Slovenije). Zato je treba razpravo nujno osredotočiti predvsem na poznavanje slovenske vojaške identitete in njeno raziskovanje. To sta izhodišči za njeno lažje razumevanje, saj je zanjo bistveno prav to, da se z njo lahko poistovetimo, kar pa ni mogoče, če jo poznamo pomanjkljivo ali pa sploh ne.

Sklep Vojaška identiteta, izhajajoč iz vojaških tradicij, ima še eno značilnost – univerzalnost, ki ji jo zagotavlja njena profesija. Zanesljivo je mogoče trditi, da obstajajo nekateri sestavni deli vojaške tradicije, ki ustvarjajo vsako vojsko in predstavljajo bistvo sistema:

- a) obramba države je nedvomno dejavnik, ki ga vojaški sistemi uvrščajo v vrh in je bistven za obstoj sistema;
- b) jasno opredeljen patriotizem, ne kot sestavni del nacionalizma v negativnem pomenu besede, temveč kot ljubezen do domovine in naroda v obliki zaščitnika;

- c) spoštovanje avtoritete, kar sicer tudi omogoča delovanje vojaških sistemov (temelječ na jasni subordinaciji in enostarešinstvu), hkrati pa zagotavlja njegova vodenje in nadzor v smislu podrejenosti političnim elitam ter služenju narodu;
- d) strogo spoštovanje določil mednarodnega vojnega in humanitarnega prava je sicer bolj novodobni sestavni del univerzalne vojaške tradicije, ki pa je nesporen pri delovanju vojaških sistemov, saj mu zagotavlja pravne okvire delovanja ter neposredno legitimnost tako v mirnodobnem kot vojnem stanju;
- e) visoki standardi na področju etike in morale, s čimer si vsak vojaški sistem zagotavlja narodno legitimnost ter predstavlja presečišče vrednot nekega naroda in vojaškega poklica.

Če želimo omenjenih pet elementov preslikati na raven Slovenske vojske in tako ugotoviti zastopanost posameznega v določevanju slovenske vojaške identitete, bi lahko vsaj pri nekaterih zaznali pomanjkljivo izrazitost. Prav v tem pa je treba iskati določene težave ob poskusu celotne opredelitve, kar vodi v vse težje poistovetenje tako samih pripadnic in pripadnikov Slovenske vojske, še toliko bolj zapleteno pa to postane za civilno družbo, kar se ali pa se še bo bistveno bolj odražalo pri celostni podobi Slovenske vojske. Zaradi navedenega ni nenavadno, da tako politične elite kot strokovna javnost vse težje pojasnjujejo nujnost obstoja vojaškega dela slovenskega obrambnega sistema pred laičnim civilnim okoljem.

Literatura

1. Bernik, Valerija, 2006. Slovenska vojaška tradicija in državljanska vzgoja. V Lakota Barle, Andreja in Rustja, Erika, ur. *Državljanstva in domovinska vzgoja*. Slovenska Bistrica: Beja d. o. o.
2. Daley, G. James, 1999. *Understanding the military as an ethnic identity*. V Daley, G. James, ur. *Social work practice in the military*. New York: Haworth Press.
3. Ferenc, Tone, 1996. *Raznarodovalna politika okupatorjev*. Enciklopedija Slovenije. Zv. 10: Pt-Savn, str. 113.
4. Franke, Volker, 1999. *Preparing for peace: military identity, value orientation and professional military education*. Westport, Connecticut, London: Praeger Publishers.
5. Gabrič, Aleš, 2008. *Pot v demokracijo in samostojnost*. V Prebilič, ur. *Osamosvojitve Slovenije, Priročnik za učitelje osnovnih in srednjih šol*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 11–52.
6. Hafner Fink, Mitja, 2002. *Nacionalna identiteta in evropska identiteta: Stališča Slovencev v primerjavi z drugimi Evropejci*. V Tošur, ur. *Demokracija v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, str. 193–214.
7. Jelušič, Ljubica, 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
8. Južnič, Stane, 1993. *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. Lazar, Luka, 2003. *Šport in slovenska nacionalna identiteta, diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Prebilič, Vladimir, 2011. *Zur geostrategischen Bedeutung Sloweniens – Vorteil oder Fluch? V Krüger, Dieter in Schneider, Felix, Die Alpen im Kalten Krieg: Historischer Raum, Strategie und Sicherheitspolitik*. Oldenbourg Verlag, München, str. 313–325.
11. Repe, Božo, 2008. *Regional differences, slovene national identity and the foundation of the slovene state*. *Slovene studies, journal of the society for slovene studies*. Zv. 30, št. 2, str. 255–263.

12. Rupel, Dimitrij, 2003. *Between national and european identity: A view from Slovenia*. *Cambridge review of international affairs*. Zv. 16., št. 2, str. 209–211.
13. *Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ)*. 2000a. *Identiteta*, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=identiteta&hs=1, 4. januar 2012.
14. *Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ)*. 2000b. *Tradicija*, http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=tradicija&hs=1, 4. januar 2012.
15. Ule Nastran, Mirjana, 2000. *Sodobne identitete v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Zbirka Sophia.
16. Vobič Arlič, Nina, 2007. *Slovenska nacionalna identiteta in islam*, magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
17. Wilterdink, Nico, 1994. *Images of national character*. *Society*. Zv. 32, št. 1, str. 43–51.
18. *Zakon o obrambi (ZObr-UPB1) (uradno prečiščeno besedilo)*, 2004. *Uradni list RS*, št. 103/2004, z dne 23. septembra 2004. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2004103&stevilka=4405>, 4. januar 2012.

SMERNICE RAZVOJA OBVEŠČEVALNO- VARNOSTNE DEJAVNOSTI 21. STOLETJA

GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF 21ST CENTURY INTELLIGENCE AND SECURITY ACTIVITIES

Povzetek Republika Slovenija in njena obveščevalno-varnostna dejavnost sta vpeti v mednarodno okolje. Spremembe v njenem strateškem in varnostnem okolju ter nalogah obrambnega sistema in zahteve po hitrem prenosu ter posredovanju informacij zahtevajo temeljito analizo procesov v obveščevalno-varnostni dejavnosti.

Obveščevalno-varnostna dejavnost na obrambnem področju ima pomembno mesto v vodenju vodilnih političnih struktur in vojaških oseb. S ciljem racionalne organizacije in posredovanja pravočasnih ter kakovostnih informacij podajamo smernice za njen nadaljnji razvoj.

Smernice za razvoj obveščevalno-varnostne dejavnosti temeljijo na podlagi zgodovinskorazvojnne, kvalitativne in primerjalne analize umestitve, delovanja in organiziranosti obveščevalno-varnostne dejavnosti v Natu in slovenskem obrambnem resorju.

V članku je analizirana obveščevalno-varnostna dejavnost v obdobju od osamosvojitvene vojne in začetka profesionalizacije Slovenske vojske do današnjih dni. Analizirani so pravne podlage in procesi dela na vseh ravneh.

Ključne besede *Obveščevalno-varnostna dejavnost, na učinkih temelječ pristop do operacij, celovit pristop, razvoj znanja, Slovenska vojska.*

Abstract The Republic of Slovenia and its intelligence and security activities are strongly connected to the international environment. The changes in strategic and security environment and defence system tasks, as well as the demands for high speed transmission and provision of information thus require a thorough analysis of intelligence and security processes.

Intelligence and security activities in the field of defence have an important place in the management of leading political structures and military personnel. We therefore offer guidelines for their future development so that rational organisation and provision of timely and quality information could be provided.

The guidelines for the development of intelligence and security activities are based on the historical development, qualitative and comparative analysis of the placement, functioning and organisation of intelligence and security activities in NATO and Slovenian defence sector as such.

The article provides the analysis of intelligence and security activities in the period between the War for Independence and the beginnings of Slovenian Armed Forces professionalization, and today, whereby all legal bases and work processes at all levels have been analysed.

Key words *Intelligence and security activities, effects-based approach to operations, comprehensive approach, knowledge development, Slovenian Armed Forces.*

Uvod Ustrezen odgovor na pojave asimetričnih groženj je oblikovanje enotnega in integriranega sistema, zato je bil v nekaterih državah in Natu sprejet koncept *na učinkih temelječ pristop do operacij* (angl. Effect Base Approach to Operations – EBAO), ki je prešel v *celovit pristop* (angl. Comprehensive Approach – CA), v katerem je posebno mesto namenjeno reorganizaciji obveščevalno-varnostne dejavnosti. Posebej so tega deležna operativna poveljstva, ki s svojo funkcijsko odgovornostjo in procesi vodijo najpomembnejše operacije zavezništva. Obveščevalno-varnostna dejavnost se iz klasične ozko štabno organizirane dejavnosti s konceptom *razvoja znanja* (angl. Knowledge development – KD) reorganizira v *centre znanja* (angl. Knowledge centre - KC), v katerih se vedenje in znanje zbirata, ob uporabi človeškega znanja in računalniških programskih orodij sistemsko analizirata ter posredujeta odločevalcem.

Glede na spremenjeno varnostno okolje obveščevalno-varnostna dejavnost gotovo pridobiva nove razsežnosti in pomen. Klasični elementi, vsebovani v obveščevalnih disciplinah, ostajajo, vendar se zaradi večrazsežnostnega in racionalnega pogleda poraja vprašanje o smotnosti, racionalizaciji procesov, upravičenosti umestitve in organiziranosti obveščevalno-varnostne dejavnosti. Ta se mora hitro prilagajati in prilagoditi Natovim usmeritvam oziroma varnostnim okoliščinam na globalni ravni.

Temeljni namen članka je analizirati delovanje obveščevalno-varnostne dejavnosti v Republiki Sloveniji na obrambnem področju in predlagati nekaj rešitev za racionalnejše in kakovostnejše opravljanje poslanstva, prilagojenega novim izzivom. Temeljna ideja je »v danih razmerah optimalna«.

Spremenjene grožnje in narava konfliktov v obdobju po hladni vojni ter projekcija prihodnjega varnostnega okolja zahtevajo od držav ter organizacij, na primer

OZN, EU, Nata itn., drugačen in predvsem učinkovitejši način spoprijemanja s tovrstnimi izzivi. Grožnje in izzivi imajo seveda pomembne implikacije in zahtevajo pomembne spremembe v varnostnih sistemih in oboroženih silah.

Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025 – ReSDPRO SV 2025 (2010, str. 7) navaja, da »se je v evroatlantskem prostoru močno zmanjšala verjetnost izbruha oboroženih meddržavnih spopadov. Vojaške grožnje se bodo pojavljale predvsem v obliki lokalnih in regionalnih nestabilnosti, ki lahko hitro prerastejo svoj okvir. Sodobne grožnje prevzemajo vse bolj hibridno obliko, njihov značaj pa zaradi močnih globalizacijskih vplivov postaja večplasten in mednaroden, takšni pa so tudi njihovi učinki. Bojišče prihodnosti bo poleg kopnega, morja in zraka obsegalo tudi kibernetiki prostor in vesolje«.

Vrhovno poveljstvo zavezniških sil za Evropo (SHAPE) je dobilo poslanstvo in nalogo oblikovanja Natovih odzivnih sil, ki bodo zavezništvu omogočale nove vojaške zmogljivosti. Tako bo zavezništvo imelo pomembno vojaško zmogljivost – zmožnost proaktivnega delovanja. To predstavlja pomembno zgodovinsko spremembo v načinu odzivanja zavezništva, ki je v času hladne vojne delovalo reaktivno; takrat je bila določba 5. člena o kolektivni obrambi jasna, obrambni načrti so bili pripravljene vnaprej, številne vojaške enote so bile razmeščene vzdolž mej tedanjih držav članic zavezništva.

Proaktivnost v novem načinu zavezniškega razmišljanja pa ne pomeni takojšnje uporabe sile, temveč sposobnost preprečevanja konfliktov, reševanje kriz in njihovega pravočasnega odkrivanja. Na podlagi navedenega je v Natu izdelana študija in na podlagi te koncept EBAO ter pozneje model CA, po katerem se morajo poveljstva Nata reorganizirati (transformirati) iz funkcijsko usmerjenih v procesna, kar velja tudi za obveščevalno-varnostno dejavnost. Operativni poveljstvi Nata (angl. Joint Force Command), prvo v Brunsummu in drugo s sedežem v Neaplju, sta se organizirali leta 2009.

Na obrambnem področju, na katerem ne gre le za enega nosilca obveščevalno-varnostne dejavnosti, lahko govorimo o obrambni in vojaški obveščevalno-varnostni dejavnosti. V obeh primerih gre za dejavnosti, katerih namen so zbiranje in obdelava podatkov ter informacij na obrambnem področju, izdelava obveščevalno-varnostnih informacij ter posredovanje teh informacij naročnikom oziroma uporabnikom.

Vojaška obveščevalno-varnostna dejavnost v sodelovanju z obrambno s svojimi organizacijskimi in tehnološkimi rešitvami izpolnjuje nacionalne obrambne potrebe in delovanje oboroženih sil ter zavezništev. To se zagotavlja z angažiranjem vseh razpoložljivih virov, tudi s sodelovanjem s civilnimi in obrambnimi nosilci obveščevalno-varnostne dejavnosti, z vojaško obveščevalno-varnostno dejavnostjo oboroženih sil ter prek izmenjave informacij z drugimi pristojnimi resornimi organi države in s tujimi partnerskimi obveščevalno-varnostnimi službami.

Ugotavljamo torej, da je »vojaška obveščevalna dejavnost celota funkcij, procesov, postopkov in ukrepov posameznikov, enot in poveljstev, s katerimi neprekinjeno

in celovito spremljajo, analizirajo in predvidevajo vojaško, vojaško-politično in varnostno situacijo ter delovanje sovražnika, *možnega sovražnika in druge vojaške ter varnostne grožnje, da lahko poveljnikom in drugim, ki odločajo o uporabi obo-roženih sil, omogočijo sprejem kakovostnih in pravočasnih odločitev na vseh ravneh poveljevanja*«. (Furlan et al, 2006, str. 3)

Zavezništvo se v svojih strateških načrtih prilagaja na nove izzive varnosti, s katerimi se srečuje pri vzpostavljanju miru v mednarodnih operacijah in na misijah (MOM). Iz precej ozkega pogleda na okolje, v katerem delujejo vojaki Nata, pri čemer je bila poglobljena informacija za poveljnike in druge odločevalce le stanje zemljišča, nasprotnika in vremena, prehajamo v celovit pristop, v katerem se za analiziranje, načrtovanje in realizacijo političnih in vojaških načrtov uporabljajo vsi viri ob tako imenovanem mavričnem okolju; za celovito obvladovanje situacije moramo poznati celovito okolje, s katerim se srečujemo v MOM.

1 METODOLOGIJA

Naše ugotovitve in smernice za razvoj obveščevalno-varnostne dejavnosti temeljijo na podlagi zgodovinskorazvojne, kvalitativne in primerjalne analize umestitve, delovanja in organiziranosti obveščevalno-varnostne dejavnosti v Natu in slovenskem obrambnem resorju.

Velik poudarek je na primerjalni metodi in kvalitativni analizi. Kvalitativno analizo smo uporabili za izbor najprimernejše oblike organiziranosti obveščevalno-varnostne dejavnosti. Za pomoč smo uporabili DEXi – program za pomoč pri odločanju, ki temelji na načelih večparametrskega modeliranja in je namenjen procesom odločanja.

Avtorji v tem prispevku govorimo o obveščevalno-varnostni dejavnosti na obrambnem področju, čeprav je poudarek predvsem na vojaški obveščevalno-varnostni dejavnosti. Obrambni sistem vidimo kot vsoto podsistemov z medsebojnim součinkovanjem, zato opisovanje vojaške obveščevalno-varnostne dejavnosti ne vidimo kot oviro; nasprotno, kot del sistema s svojimi učinki vpliva na celotni sistem kot sestavljeno celoto. Tudi Nato je obrambna organizacija, v kateri so vojaški vidiki najpomembnejši, novi koncepti pa izhajajo iz potreb večrazsežnostnega in racionalnega pogleda vojaške obveščevalno-varnostne dejavnosti, hkrati pa je to odraz izkušenj avtorjev. Naše izkušnje izhajajo iz obrambnih in vojaških izkušenj obveščevalno-varnostne dejavnosti v Republiki Sloveniji v MOM ter poveljstvih Nata.

V tem prispevku uporabljamo pojem obveščevalno-varnostna dejavnost, kot jo definira Vojaška doktrina (Furlan et al, 2006, str. 3).

Slovenska vojska (SV) je izdelala nekaj dokumentov, ki podrobneje usmerjajo poveljstva in enote v SV o organiziranju, pristojnostih in odgovornostih izvajanja obveščevalno-varnostne dejavnosti na vseh ravneh poveljevanja. Zaradi tajnosti vsebin dokumentov o njih ne moremo posebej razpravljati.

2 NATOV KONCEPT PROAKTIVNEGA OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNEGA DELOVANJA

Odgovorni v Natu so iz izkušenj delovanja in izvajanja operacij ter hkratnega testiranja novih konceptov uvideli, da predvsem vojaška delovanja niso dovolj za doseganje ciljev v sodobnih, kompleksnih okoljih; za doseg celovitih političnih, civilnih in vojaških rešitev je potrebna vključitev preostalih akterjev (Cazamea, 2011).

Na podlagi pridobljenih izkušenj nekaterih držav članic Nata (ZDA in ZR Nemčije) iz operacij na Kosovu in v Afganistanu je očitno, da je uporaba celovitega pristopa ključna. Za doseganje tega je potrebna ozaveščenost, da klasično obveščevalno delo, pri katerem produkti opredeljujejo le nasprotnika v določenem času in prostoru, nadomešča celovit pristop, ki zahteva celovite podatke in znanje (angl. knowledge) o sposobnostih, zmožnostih, povezavah in vplivanju na vse akterje na območju delovanja operacije (Kuehtreiber-Fritz, 2011).

Proaktivnost v novem načinu zavezniškega razmišljanja ne pomeni takojšnje uporabe sile, temveč sposobnost preprečevanja konfliktov, reševanje kriz in njihovega pravočasnega odkrivanja. Uveden je koncept EBAO, ki so ga uvedle ZDA v prvi zalivski vojni in se navezuje na uvajanje vojaških in nevojaških metod delovanja za doseg čim boljših uspehov ob minimalni kolateralni škodi (Batschlet, 2002, 3,20).

Koncept je bil več let testiran in ob tem deležen številnih kritik, saj ni upošteval vseh akterjev v prostoru nastajanja (reševanja) krize, pri tem celo zavrnil uveljavljene doktrine ter po nepotrebnem zapravljaj energijo (Vego, 2006, str. 52–56) in vnašal zmedo med visokimi poveljniki, ki se zaradi napak koncepta niso mogli resnično posvetiti reševanju operativnih izzivov (Riper, 2009, str. 84–85). Prav tako je zaradi nepravilnega interpretiranja informacij vzbujal odločevalcem nepravilno dojemanje okolja (Mattis, 2008, str. 22). Uspešen je bil na taktični ravni, za odločevalce na operativni in strateški ravni pa ni bil zadosten.

Po končanju študije in koncepta EBAO leta 2009 je bil ob upoštevanju ugotovitev in zahtev Nata po vrhu 2009 koncept preimenovan v celovit pristop. V osnovi sledi študiji EBAO, upošteva pa dodatne zahteve po sodelovanju s civilnimi institucijami (Zuna, 2010, str. 5–18).

2.1 Koncept razvoja znanja – (r)evolucija obveščevalno-varnostne dejavnosti

Koncept razvoja znanja predstavlja osnovo delovanja Nata v prihodnjem obdobju, ki lahko kljubuje sodobnim izzivom. Po njem se morajo poveljstva Nata reorganizirati oziroma preoblikovati iz funkcijsko usmerjenih v procesna, kar velja tudi za obveščevalno-varnostno dejavnost.

Ključnega pomena je celovito združevanje vseh podatkov in informacij v znanje in procese, ki bodo odločevalcem - poveljnikom v procesu sprejemanja odločitev

na voljo čim prej in celovito (holistično). Bistvo tako posredovanega znanja je razumevanje celovitosti varnostnih razmer, pri čemer interdisciplinarni strokovnjaki poveljujočim posredujejo analizirane informacije v obliki odgovorov. Uspešnost odgovorov na celovitost temelji na sistemskem pristopu, ki upošteva dojemanje okolja kot nedeljive celote, pri čemer je pri vsakem posegu v kateri koli del treba opazovati relacije v celotnem sistemu. Posredovano znanje vključuje vse možne posledice in odzive ob različnih odločitvah. Hkrati napoveduje možne izhode ob različnih ravnanjih (Håkon, 2006, str. 1–3).

Zaradi narave sodobnih konfliktov, v katerih niso vključene le vojaške oborožene sile, obstaja zahteva po »povezavah« z viri informacij zunaj tradicionalno vojaških področij ali organizacije (mednarodne organizacije, nevladne organizacije, univerze, itn.), da bi se razširilo razumevanje specifičnega okolja in prostora. Znanje ustvarjajo ljudje in vključuje izobraževanje, izkušnje, razmišljanje, sprejemanje odločitev in vse druge sposobnosti za ustvarjanje možnosti in ukrepanja. Ustvarjeno znanje mora biti sistematično shranjeno in obdelano z uporabo standardiziranih metod ter informacijskih sistemov, s katerimi ustvarimo organizacijsko bazo znanja in ki so v veliko pomoč pri operativnem načrtovanju. Pridobljeno znanje v doktrini celovitega pristopa je namenjeno ne le poznavanju klasičnih vojaških elementov (sile, zemljišče, oprema, logistika in infrastruktura), temveč tudi ravnanju nasprotnika (Midan, 2009, str. 41).

Da bi se lažje spoprijeli z izzivi in celovitostjo sodobnega bojevališča, je koncept razvoja znanja razširil ciljne skupine, s katerimi se odgovorni v obveščevalno-varnostni dejavnosti ukvarjajo. Iz nekoč le ene razsežnosti (nasprotnika) se zdaj v vseh postopkih obveščevalnega cikla sistemsko analizirajo politični, vojaški, ekonomski in socialni dejavniki, infrastruktura ter informatika (angl. Political, Military, Social, Infrastructure and Information – PMESII). Dejavniki, vključeni na območju delovanja oziroma interesa, so tako imenovane mavrične (angl. rainbow) interesne skupine: lastne sile, sovražnik, vladne in nevladne organizacije. Končni produkti predstavljajo večjo količino informacij, pri čemer predstavlja najpomembnejši del predvidevanje (Mitchel, 2008, str. 14).

Razvoj znanja podpira načrtovanje, izvajanje in ocenjevanje z zagotavljanjem celostnega razumevanja prostora. V osnovi se postopki v procesu ne razlikujejo med klasičnim obveščevalnim ciklusom, večje spremembe so vidne v izvajanju procesov, predvsem v analiziranju (diagram 1).

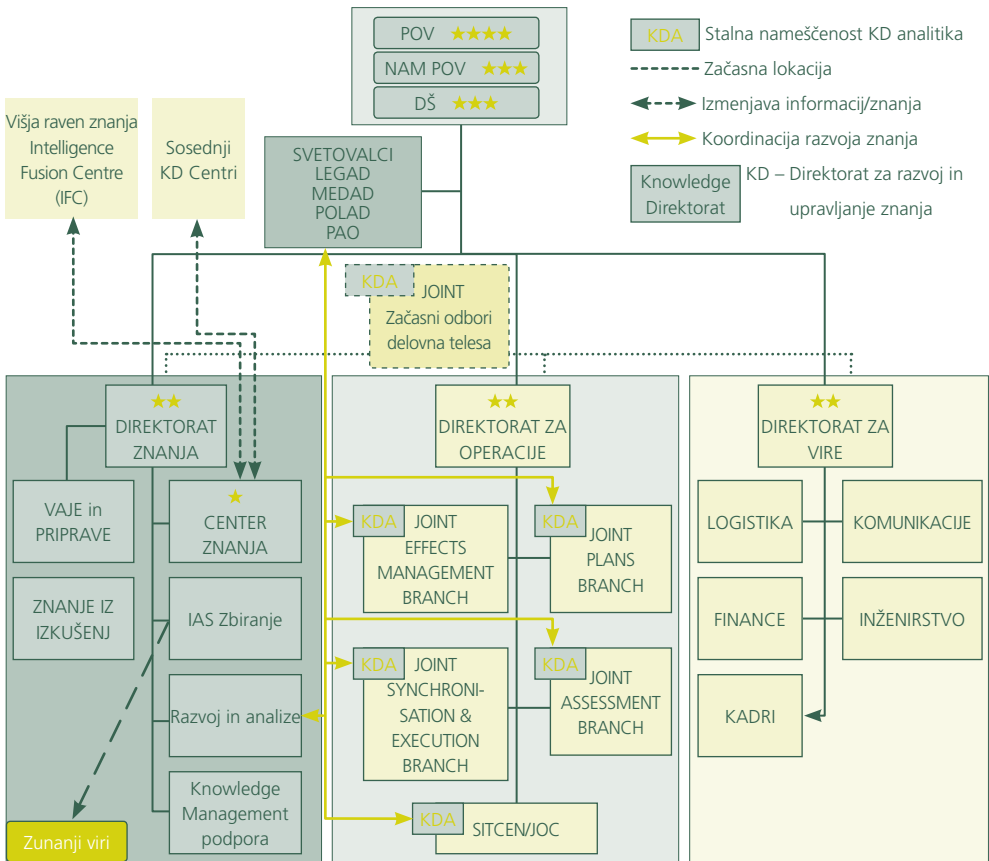
2.2 Organiziranost razvoja znanja v Natu

Na strateški ravni SHAPE ohranja najpomembnejšo vlogo v Natovi obveščevalno-varnostni dejavnosti. Pri razvoju znanja ima najpomembnejšo vlogo pri organizaciji in menedžmentu *Obveščevalni center za združevanje podatkov* (angl. Intelligence Fusion Centre – IFC v Molesworthu v Veliki Britaniji, saj z novim konceptom dobiva glavno vlogo v »razvijanju« in produkciji obveščevalnih produktov. JFC predstavljajo regijske centre, v katerih se za potrebe odgovornosti, na primer za Isaf,

informacije dodatno analizirajo in posredujejo podrejenim taktičnim poveljstvom ter poveljstvu operacije.

Da bi EBAO lahko zaživel na operativni ravni, sta bila JFC Brunssum in JFC Neapelj 2009 reorganizirana. Iz klasične štabne organiziranosti dela sta prešla v procesno naravnost, pri čemer so načrtovalci v upanju po ustreznem razmerju med kakovostjo in količino kadra število zaposlenih zmanjšali za 50 odstotkov. Na novo so vzpostavljeni trije direktorati: direktorat za vire, direktorat za operacije in direktorat znanja. V slednjem najboljše deli predstavlja center znanja, sestavljen iz treh sektorjev. Za razvoj in končne produkte je odgovoren sektor za razvoj in analize (diagram 1), ki ob izvajanju systemske analize (angl. System of Systems – SOSA), sodelovanju analitikov v direktoratu za operacije in ob izdatni podpori analitičnih računalniških orodij, razvitih posebej za analiziranje in sintetiziranje podatkov, skrbi za pravočasne, natančne in celovite informacije (Kuehntreiber-Fritz, 2011).

Diagram 1:
Razvoj znanja v operativnem poveljstvu Nata
Vir: Henigman, 2012, prirejeno po BI-Sc Command Knowledge Development, 2010.

3 OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNA DEJAVNOST NA MINISTRSTVU ZA OBRAMBO REPUBLIKE SLOVENIJE

Zakon o obrambi (ZOBR) RS določa, da obveščevalno-varnostno dejavnost na obrambnem področju v obliki izvajanja obveščevalno-varnostnih nalog izvaja Obveščevalno varnostna služba ministrstva¹ (OVS). OVS je organizirana kot organizacijska enota ministrstva, ki ima lahko svoje izpostave v SV. Zakonodajalec je z Uredbo o obveščevalno varnostni službi Ministrstva za obrambo Republike Slovenije (MO RS) podrobneje uredil njeno delovanje in organizacijo.

Od leta 1991 do 1994 je bila obveščevalno-varnostna dejavnost delno vezana na obveščevalne organe v Teritorialni obrambi (TO), večji del nalog pa so izvajali varnostni organi Ministrstva za obrambo (VOMO), ki so bili močno vpeti v delo štabov TO. Z novim ZOBR leta 1995 je VOMO prešel v OVS, ki je do svoje reorganizacije imela »aktivne« izpostave v SV. Po reorganizaciji leta 2000 so del teh nalog prevzeli novoorganizirani vojaški obveščevalno-varnostni organi J/G/S-2 v SV. Njihove naloge in odgovornost je minister za obrambo določil z Odredbo o izvajanju nalog organa, pristojnega za obveščevalno podporo poveljevanju in vodenju ter za izvajanje štabno varnostnih nalog v SV. Naloge izključujejo izvajanje tajnih ukrepov in preiskovalnih dejanj, saj vojaški obveščevalno-varnostni organi takih pooblastil nimajo oziroma jih **še vedno imajo le** nekateri pripadniki OVS. Z novo reorganizacijo je SV dobila širšo strukturo obveščevalno-varnostnih organov, s pomočjo katerih je lažje izvajala vojaško obveščevalno-varnostno dejavnost.

Strateška obrambna pregleda (SOPr 2005–2010 in 2007–2012) določata integracijo J-2 GŠSV in OVS, da bi se racionalizirala uporaba virov in procesov ter da bi se dosegla višja stopnja učinkovitosti na področju obrambne obveščevalno-varnostne dejavnosti. V letih 2004–2005 je bil tako ustanovljen Oddelek za obveščevalne analize GŠSV (OOA2) in umeščen v strukturo OVS. Cilj je bil doseganje višje stopnje racionalizacije, usklajenosti in dopolnjevanja z obveščevalno analitiko OVS. Oblika dela je temeljila na skupnem delu pripadnikov SV in OVS. Kljub začetnim težavam je bila to dobra oblika integracije vojaškega in upravnega dela MO.

Po končani kadrovski konsolidaciji SV leta 2010 se je OOA ukinil, pripadniki SV pa so bili prerazporejeni na druge dolžnosti v SV (Grozde, 2011, str. 6).

3.1 Obveščevalno-varnostna dejavnost v Slovenski vojski

V SV se v okviru obveščevalno-varnostne dejavnosti izvajajo obveščevalna, protiobveščevalna in varnostna dejavnost ter sistematično opazovanje in pridobivanje podatkov o ciljih. Izvajajo se v miru in vojni.

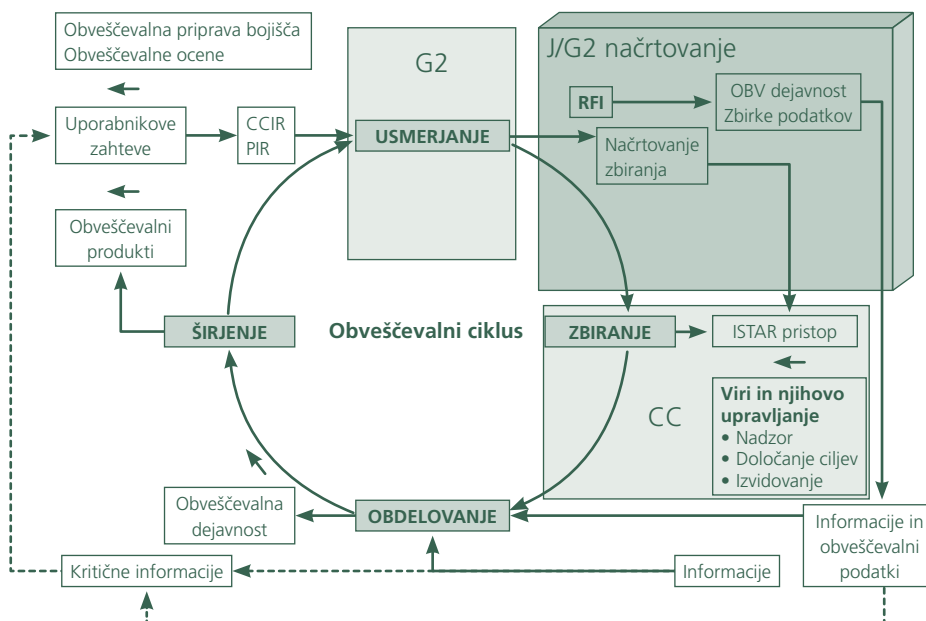
¹ 3. odstavek 32. člena Zakona o obrambi RS.

² OOA je bil ustanovljen za povezovanje obveščevalnih procesov med OVS in SV. Fizično je bil v OVS, po poveljniški liniji pa je bil vezan na NGŠSV (in J-2).

Viri obveščevalno-varnostne dejavnosti so človeški viri, slikovna in pisna gradiva, tehnična sredstva, sredstva zvez, radarji, javni viri in zaplenjena tehnična sredstva ter oprema. Osnova učinkovite obveščevalne dejavnosti je obveščevalni cikel, ki obsega opredelitev obveščevalnih zahtev in načrtovanje, zbiranje in obdelavo obveščevalnih informacij ter njihovo posredovanje uporabnikom. Del obveščevalne dejavnosti je elektronsko izvidovanje, ki se v Slovenski vojski izvaja centralizirano.

ZOBR v svojem delu o izvajanju obveščevalno-varnostne dejavnosti posebej omenja obveščevalne, protiobveščevalne in varnostne naloge na obrambnem področju, ki jih opravlja OVS (1., 2. in 3. odstavek 32. člena ZOBR). SV pa izvaja preventivne naloge protiobveščevalne zaščite. Štabni varnostni organi v sestavi J/G/S-2 opravljajo preventivne naloge protiobveščevalne zaščite poveljstev, enot in zavodov vojske, štabno varnostne naloge ter usmerjajo in vodijo delo vojaške policije, razen pri preiskovanju kaznivih dejanj v skladu s tem zakonom, ki je v pristojnosti OVS. Štabni varnostni organ GŠSV strokovno vodi in usmerja delovanje podrejenih štabnih varnostnih organov ter sodeluje z OVS (5. odstavek 32. člena ZOBR).

Slika 1: Procesi ISTAR in obveščevalni cikel
Vir: Henigman, Rode, 2010, prirejeno po AJP-2.0, STANAG 2190, 2003.

Obveščevalno-varnostna dejavnost z aktivnim delovanjem in usmerjanjem ISTAR³ podpira delovanje SV v MOM (slika 1). ISTAR predstavlja »sistem sistemov«, ki vključuje izdelke senzorjev v stopnjah zbiranja, usmerjanja in obdelave v obveščevalnem ciklusu ter procesu *določanja ciljev* (angl. targeting). Zagotavlja infor-

³ Intelligence, Surveillance, Target Acquisition, and Reconnaissance.

Tabela 1:
Izvajanje obveščevalno-varnostnih procesov in nalog na različnih ravneh
Vir: Henigman, 2012, prirejeno po AJP-2.0, STANAG 2190, 2003.

PROCES	IZHAJAJOČE NALOGE		RAVEN IZVAJANJA		
			STR	OP	TKT
USMERJANJE	CCIR, PIR	DL	X	X	-
	Izdelava krovnih dokumentov	DL	X	X	-
	Izdajanje strokovnih usmeritev	DA	X	X	-
	Nadzor nad izvajanjem nalog	DA	X	X	-
	Nudenje strokovne pomoči	DL	X	X	-
NAČRTOVANJE	Načrtovanje izvidniških nalog	DL	-	X	X
	Načrtovanje obveščevalnih nalog	DL	X	X	X
	Načrtovanje drugih nalog	DL	X	X	X
ZBIRANJE	Zbiranje obveščevalnih informacij:	DA	X	X	X
	– javni viri	DA	X	X	X
	– človeški viri	DA	-	X	X
	– prestrazanje signalov	DA	X	X	X
	– slikovni podatki	DL	X	X	X
	Izmenjava	DL	X	X	X
ANALIZIRANJE	Ocenjevanje podatkov in informacij	DA	X	X	X
	Analiziranje podatkov	DA	X	X	X
POSREDOVANJE	Posredovanje obveščevalnih produktov uporabnikom SV	DA	X	X	X
	Posredovanje obv. produktov OVS	DL	X	X	X
USPOSABLJANJE	Osnovna vojaška usposabljanja J/G/S-2	DL	X	X	X
	Specialistična usposabljanja J/G/S-2	DL	X	X	-
	Usposabljanja za tuji jezik J/G/S-2	DL	X	-	-
	Usposabljanje prip. SV	DL	X	X	X
	Usposabljanje prip. SV za zagotavljanje funkcij	DL	X	X	X
	Usposabljanje prip. SV – ob odhodih v tujino	DA	X	X	X
RAZVOJ IN OPREMLJANJE	Izdelava študij	NE	X	X	-
	Opremljanje s sodobno opremo	DL	X	X	X
	Upravljanje kadrov	DL	X	X	X

Legenda: STR – Strateška raven, OPT – Operativna raven, TKT – Taktična raven

NE – se ne izvaja

DA – se v celoti izvaja

DL – se delno izvaja

macije za uresničitev *kritičnih informacijskih zahtev* (angl. Commander's Critical Information Requirement - CCIR) in *prednostnih obveščevalnih zahtev* (angl. Priority Information Requirements - PIR) ter podpira bojno delovanje.

V asimetričnem bojišču to v praksi navadno pomeni, da se poveljniki enot osredotočajo predvsem na cilje, za katere imajo kakovostne in zadostne obveščevalne informacije⁴.

Pri analiziranju procesov dela obveščevalno-varnostne dejavnosti na obrambnem področju zasledimo za obveščevalno-varnostno dejavnost specifično sistematičnost dela v okviru obveščevalnega ciklusa. Po večini gre vedno za usmerjanje tako imenovanih naročnikov, na podlagi česar se začneta izvajati načrtovanje in zbiranje vseh ustreznih podatkov in informacij, vezanih na zahtevo, poznejše obdelovanje ali analiziranje ter posredovanje uporabnih podatkov (tabela 1).

Na podlagi procesov dela obveščevalno-varnostne dejavnosti smo opredelili izvajanje izhajajočih nalog na vseh ravneh, pri čemer smo dodatno vključili procese usposabljanja ter razvoja in opremljanja (tabela 1).

4 ANALIZA DELOVANJA OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNE DEJAVNOSTI

V naši analizi smo najprej izvedli kvalitativno analizo načinov delovanja obveščevalno-varnostne dejavnosti⁵. S pomočjo strokovnjakov smo določili merila, jih ovrednotili in upoštevali vse do zdaj navedene elemente za delovanje obveščevalno-varnostne dejavnosti v različnih organizacijskih oblikah za izvajanje vseh procesov v dejavnosti v realnem času.

Najpomembnejše oziroma najbolj zelene lastnosti obveščevalno-varnostne dejavnosti so po pričakovanju strokovnjakov učinkovito poveljevanje in kontrola (PINK) ter zakonska urejenost, saj je ta dejavnost ves čas pod nadzorom notranjih in zunanjih, torej civilnih, nadzornikov in jo spremljata laična in strokovna javnost. Sem spadajo še učinkovito delovanje v najzahtevnejših razmerah (MOM), ustrezni in razpoložljivi kadrovski viri ter sistemska povezanost (SOSA) *centrov znanja*.

Merila za primerjavo različic, skupaj s kriteriji, ki so jih posredovali strokovnjaki, pokažejo najpomembnejše lastnosti in zahteve do modelov obveščevalno-varnostne dejavnosti.

Strokovnjake smo izbrali med pripadniki Slovenske vojske, pa tudi zavezniških sil. Vsi imajo izkušnje iz dela na obveščevalno-varnostnem področju, iz dela v enotah, poveljstvih oboroženih sil ter MOM.

Posebno pozornost smo namenili usklajenemu delovanju in odzivnosti, pri čemer smo upoštevali značilnosti in prednosti, pomembne za posamezno različico (tabela 2, slika 2).

⁴ *Menimo sicer, da je lahko tovrsten način pri tako imenovanih "anti head" operacijah, če je izveden površno, sporen in kontraproduktiven, saj lahko še bolj podžge uporniško delovanje. To se vidi tudi na primeru prenosa strategije generala Petrausa iz Iraka v Afganistan, kjer ni dosegla zelenih učinkov (glej tudi Svete, Guštin, Črnčec, 2011).*

⁵ *Celotno poročilo o izvedeni kvalitativni analizi je zaradi obsega na voljo v arhivu avtorjev.*

S kvalitativno analizo smo med seboj primerjali in analizirali štiri izbrane različice. Posamezna različica pomeni način organiziranja in izvajanja procesov obveščevalno-varnostne dejavnosti. Tako smo poimenovali tudi posamezne različice oziroma modele.

Prvi model, poimenovan EBAO, pomeni, da je obveščevalno-varnostna dejavnost organizirana tako, da predvsem podpira operacije, ki temeljijo na učinkih. Model omogoča zelo dobro vključevanje značilnih nevojaških struktur (civilne institucije, nevladne organizacije, UN), kar je s stališča poveljevanja in kontrole (PINK) slabo. Poveljujoči in drugi kritiki tega modela poudarjajo predvsem nerešeno vprašanje usklajevanja in nadzora med vojaškimi in civilnimi organizacijami.

Drugi model je model, ki je začel delovati leta 1991 in je v RS prevladoval do leta 2000. Pripadniki VOMO v poveljstvih TO in po novem ZOBR od leta 1995 pripadniki OVS v poveljstvih SV so skupaj z obveščevalnimi pripadniki SV predstavljali celovit sistem obveščevalno-varnostne dejavnosti. Ta je omogočal centralizirano vodenje in decentralizirano podporo. Za tedanje razmere je sistem ustrezno podpiral obveščevalno-varnostno dejavnost. Imel je nekaj izredno pozitivnih rezultatov v obliki hitrosti prenosa pomembnih informacij, ni pa omogočal celovitega vodenja, saj so razen obveščevalnega osebja v TO oziroma SV drugi pripadniki pripadali VOMO oziroma OVS. Pomanjkljivost sta pomenila poveljevanje in kontrola, ker poveljniki niso imeli popolnega nadzora nad obveščevalno-varnostnim osebjem in so bili omejeni pri zahtevah kritičnih informacijskih zahtev in prednostnih obveščevalnih zahtev. Tedanji sistem se je tudi sicer zaradi osamosvojitve leta 1991 in vojne v Republiki Hrvaški ter Bosni in Hercegovini bolj posvečal varnostni in protiobveščevalni dejavnosti.

Tretji model, poimenovan celovit pristop, se trenutno uporablja v strateških in operativnih poveljstvih Nata. Pri tem modelu je obveščevalno-varnostna dejavnost v stebru razvoja znanja (KD). Klasične vojaške strukture s funkcijskimi področji (S/G/J) ni. Po dveletnem testiranju je prav zaradi združevanja informacij v celovito znanje, posredovano poveljujočim, koncept prešel v doktrino razvoja znanja. Razpršenost obveščevalno-varnostne dejavnosti med razvojem znanja in operativnim delom v posameznih primerih pomeni težavo pri PINK, predvsem pa pri usklajevanju končnih informacij⁶.

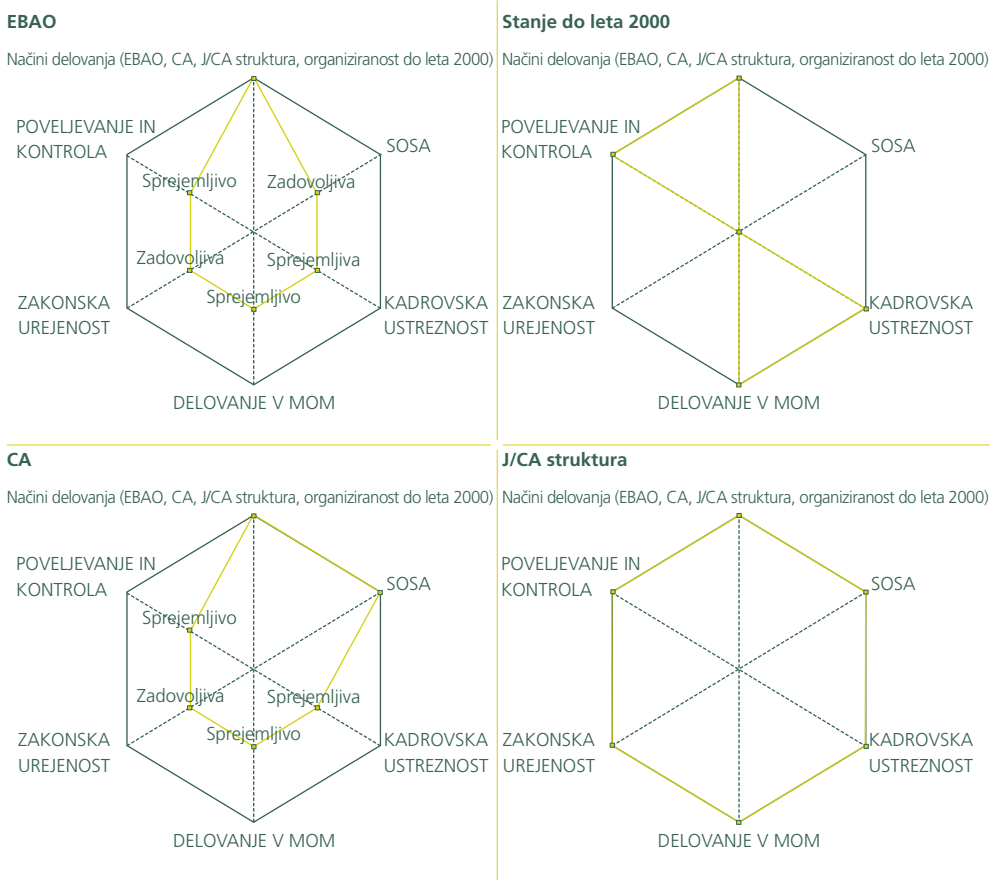
Četrti model, ki je poimenovan J-struktura, uporablja in upošteva vse prednosti celovitega pristopa. To je model, ki se »ponovno« vpeljuje v operativnih poveljstvih Nata, v katerih se uveljavlja štabno procesno naravnana struktura s funkcijskimi področji (J), ki vključuje vsa nova spoznanja razvoja znanja in jih nadgrajuje z upravljanjem znanja (angl. knowledge management – KM).

⁶ *Zelo podoben model je bil vzpostavljen v sistemu vodenja operacije Združeni zaščitnik (angl. Unified Protection). Prav zaradi težav pri PINK so zaradi nujnosti posredovanja ključnih informacij, predvsem zaradi zaščite civilnega prebivalstva, namensko kršili linijo PINK (razgovor z generalpodpolkovnikom Charles Bouchardom, oktober 2011).*

Tabela 2:
Kvalitativna
analiza
delovanja
obveščevalno-
varnostne
dejavnosti
Vir: Henigman,
Rode, metoda
DEXI, 2012.

Različica	EBAO	Stanje do leta 2000	CA	J/CA struktura
Hitrost delovanja PINK	Zadovoljiva	Hitra	Zadovoljiva	Hitra
Učinkovitost PINK	Zadovoljiva	Dobra	Zadovoljiva	Dobra
Sprejemljivost PINK	Nesprejemljiv	Delno sprejemljiv	Delno sprejemljiv	Sprejemljiv
Nacionalna zakonodaja	Podpira z omejitvami	Podpira	Podpira z omejitvami	Podpira
STANAG-i	Podpirajo	Ne podpirajo	Podpirajo	Podpirajo
Bojno delovanje (FSO)	Možno z omejitvami	Možno delovanje	Možno z omejitvami	Možno delovanje
Delovanje v SASO	Možno delovanje	Možno z omejitvami	Možno delovanje	Možno z omejitvami
Usposobljenost	Sprejemljiva	Dobra	Sprejemljiva	Dobra
Razpoložljivost	Sprejemljiva	Dobra	Sprejemljiva	Dobra
Motiviranost	Dobra	Dobra	Dobra	Dobra
SOSA	Zadovoljiva	Nezadovoljiva	Dobra	Dobra

Slika 2:
Primerjava
ustreznosti
načina delovanja
obveščevalno-
varnostne
dejavnosti
Vir: Henigman,
Rode, metoda
DEXI, 2012.

5 RAZPRAVA

V našem raziskovanju govorimo o obveščevalno-varnostni dejavnosti na obrambnem področju, na katerem prednost izhaja iz pravočasnih, točnih in natančnih informacij, ki jih potrebujejo vlada, minister za obrambo in poveljujoči. Na obrambnem področju je ta prednost še posebno pomembna, saj so tu vložki zelo visoki – navadno človeška življenja. Bistvo je torej v organiziranju za pravočasno posredovanje ključnih uporabnih podatkov, saj ti lahko postanejo pomembne informacije za odločanje (Podbregar, Mulej, Pečan, Podbregar, Ivanuša, 2010).

Konkurenčnosti tu sicer ni, saj so zakonsko določene pristojnosti jasno razmejene, čeprav se med seboj v posameznih elementih dotikajo in celo dopolnjujejo. Čeprav so temeljne značilnosti delovanja vseh organizacij kakovost in izboljšave – v obveščevalno-varnostni dejavnosti to predstavlja načrtovanje izboljšav, izvajanje ukrepov, spremljanje učinkov in analizo.

Proaktivnost, sposobnost predvidevanja dogodkov in razvoja posameznih dejanj ter celovito obveščanje poveljujočih so za take nosilce ključni.

Lahko rečemo, da so postavljanje kritičnih informacijskih zahtev in prednostnih obveščevalnih zahtev poveljujočih ter v zvezi s tem ustrezno načrtovanje obveščevalno-varnostne dejavnosti, strokovnost in usposobljenost kadra ter posredovanje in dostopnost do informacij najnujnejši, zato bomo tem področjem namenili največ pozornosti⁷.

Načrtovanje in izvajanje obveščevalnih aktivnosti, nadzora in izvidovanja (angl. Intelligence, surveillance and reconnaissance – ISR) sta ključna elementa uspešnega zagotavljanja obveščevalno-varnostne dejavnosti. Če poveljujoči postavijo ustrezne kritične informacijske zahteve in prednostne obveščevalne zahteve, se načrtovalci obveščevalno-varnostne dejavnosti lažje osredotočijo na načrtovanje angažiranja zmogljivosti. Na obveščevalnem področju to pomeni predvsem angažiranje obveščevalnih disciplin z izvidniškim delovanjem (angl. Reconnaissance & Surveillance) s človeškimi viri (angl. Human Intelligence – HUMINT), iz javno dostopnih virov (angl. Open Source Intelligence – OSINT), iz slikovnih virov (angl. Imaginary Intelligence) in s prestrezanjem signalov (angl. Signal Intelligence (SIGINT)). Le redke izmed držav Nata premorejo zmogljivosti za angažiranje (in neprestano delovanje) vseh teh obveščevalnih disciplin, saj je to zelo zahtevno.

Obveščevalno-varnostna dejavnost je posebno področje, na katerem je stopnja pričakovanja vodilnih političnih in vojaških poveljnikov izredno visoka. Posredovane informacije jim služijo kot glavno izhodišče pred načrtovanjem in izvajanjem kakršnih koli aktivnosti. Izredno redki so primeri, ko je osnovni podatek že lahko uporabna

⁷ *NATO Military Authorities Intelligence Coordination Group (NMAICG) je Natovo telo, ki določa pomanjkljivosti oz. prioriteto v obveščevalno-varnostni dejavnosti. V letih 2011 in 2012 določa ta odbor načrtovanju zbiranja, kadrom in interoperabilnosti (povezljivosti) sistemov obveščevalno-varnostne dejavnosti najvišjo prioriteto.*

informacija; velika večina predstavlja surove podatke brez posebne vrednosti, dokler jih analitiki s profesionalnim znanjem ne proučijo, analizirajo in posredujejo v uporabno informacijo. To pa zahteva čas ter profesionalno in strokovno osebje. Prav osebje predstavlja svojevrsten izziv, saj večina sistemov potrebuje izredno veliko časa za vzpostavitev takih zmogljivosti. Razvoj informatike z računalniškimi analitičnimi aplikacijami in drugimi orodji delo obveščevalno-varnostne dejavnosti močno olajšuje, vendar človekove vloge in pomena ne more zamenjati.

Obrambni sistemi držav imajo različne oblike ureditve delovanja obveščevalno-varnostne dejavnosti; nekeje je bolj usmerjeno v vojaški del, drugje bolj v upravni – navadno je to odvisno od zgodovinske organiziranosti in angažiranja držav v MOM ter aktivne vloge v Natu. Slovenski sistem obveščevalno-varnostne dejavnosti je določen v ZOBR, v katerem je nedvoumno zapisano, da je Obveščevalno varnostna služba nosilec obveščevalno-varnostne dejavnosti, razen za izvajanje štabno varnostnih nalog in dela usmerjanja vojaške policije, kjer je to z novelo ZOBR iz 2004 prepuščeno štabnovarnostnim organom v SV. Morda je zgodovinsko dejstvo organiziranosti te dejavnosti pred letom 1991, ko so bili nosilci obveščevalno-varnostne dejavnosti umeščeni v vojaški del, pomenilo odklonilni odnos pri graditvi nove tovrstne dejavnosti. Čeprav se je sistem izrazito pozitivno uveljavil v obdobju slovenskih osamosvojitvenih procesov in pozneje, bi ga morali ob novih izzivih RS izboljšati.

Leta 2008 je bil pripravljen predlog akta o integraciji obveščevalno-varnostnega sistema Ministrstva za obrambo, ki je predvidel integracijo posameznih procesov obveščevalne, protiobveščevalne ter varnostne dejavnosti v OVS in SV. Oddelek za obveščevalne analize, ki je začel aktivno delovati v letih 2004/2005, je bil prvi integracijski element na MO in v SV in je po mnenju tedanjih vodij kljub začetnim izzivom izrazito pozitivno prispeval h končnim produktom. Bil je prvi uspešen poskus skupnega integrativnega delovanja pripadnikov SV in OVS. Z novim vodstvom na MO in v SV predlog nadaljevanja integracije ni bil sprejet. Z ukinitvijo Oddelka za obveščevalne analize leta 2010 je bilo vzpostavljeno stanje pred letom 2004 (Grozde, 2011, str. 8).

Zaposleni v obveščevalno-varnostni dejavnosti so v svojem delu vedno specifični. Predvsem bojazen, da bo nekdo zlorabil informacije ali da bo prišlo do njihove odtujitve, največkrat pripelje odgovorne, da produktom določajo nesorazmerno visoke stopnje tajnosti, zaradi česar je njihova uporaba omejena in časovno pozna, kar jih uvršča v neuporabne (zastarele) podatke. V okviru celovitega pristopa je prav zaradi holističnega pristopa ključno, da se celovite informacije čim prej posredujejo končnim uporabnikom.

Razvoj znanja predstavlja revolucionarno miselnost v delu, ki določa potrebe obveščevalno-varnostne dejavnosti po hitrih spremembah v mišljenju. Ustrezni procesi, informacije in podatki že obstajajo v številnih primerih, ki podpirajo ustrezne odločitve. Težava je z »izoliranimi informacijami«, ki so na različnih mestih in niso ustrezno zbrane ter ovrednotene na enem mestu. *»Imamo več kot 100.000 ljudi, ki odlično razumejo situacijo, toda če tega ne zmoremo deliti z drugimi, je*

delo brezpredmetno.» (David Rodriquez, generalpodpolkovnik, poveljnik ISAF Združenega poveljstva, 2010). Pogosto je končni uporabnik, navadno poveljnik, prepuščen trenutno razpoložljivim podatkom in informacijam pri sprejemanju odločitev. Razvoj znanja z novim načinom in sistemom ne nadomešča uveljavljenih odločitev podpornih procesov in mehanizmov, jih pa z novim načinom razmišljanja in skupnega povezovanja močno izboljšuje.

V okviru načrtovanja obveščevalno-varnostne dejavnosti je treba posebno pozornost nameniti morebitnim krizam in pripraviti realne scenarije razvoja kriz, načrtovanja in izdelave modelov. Treba je prepoznavati in analizirati tveganja ter nevarnosti, proučevati modele, po katerih so se določene krizne situacije zgodile, in poznati razmere o drugih državah.

Sklep in priporočila

Obveščevalno-varnostna dejavnost je temelj za učinkovito uresničevanje poslanstva SV. Zagotavlja ključne informacije za načrtovanje, odločanje in delovanje SV. Obsega ukrepe, postopke in aktivnosti, ki se izvajajo, da bi poznali in razumeli sovražnikove dejavnosti, zmogljivosti in namere ter zemljišče in vreme. Zaradi potreb po prilagajanju za obveščevalno-varnostno dejavnost to pomeni stalno spremljanje stanja ter načrtovanje izboljšane, kakovostnejšega pridobivanja, analiziranja, obdelave in posredovanja podatkov.

Obveščevalno-varnostna dejavnost s ciljnim pridobivanjem podatkov po končanem analitičnem procesu zagotavlja poveljujočim ključno podporo načrtovanja nadaljnjih aktivnosti in tako izpolnjuje svoje poslanstvo: posredovanje predvidevanja za kritično ukrepanje. Seveda nihče ne pozna prihodnosti, lahko pa na podlagi preverjenih in novih metod, upoštevanja zadostne in potrebne celovitosti ter systemskega razmišljanja dvignemo napovedno moč oziroma predvidevanje na višjo raven.

Organizacijska struktura obveščevalno-varnostne dejavnosti mora zagotavljati sprotno prilagajanje na nastale krize. Sistem mora biti dovolj kadrovsko podprt za realizacijo vseh zahtevanih procesov. Sistemizacija delovnih mest (angl. peace establishment) mora predvideti dovolj osebja za zmožnost interdisciplinarnega delovanja, ki se bo ob nastalih situacijah lahko sproti prilagajal pripravi in izdelavi najbolj zahtevnih produktov.

Iz opisa poslovnih procesov na posameznem področju obveščevalno-varnostne dejavnosti kot tudi iz opisa del in nalog posameznih dolžnosti mora biti razvidno, kateri osnovno ter specialistično znanje mora oseba na taki dolžnosti izpolnjevati. Ključno je, da menedžment poskrbi za profesionalni razvoj zaposlenih v obveščevalno-varnostni dejavnosti.

Naloge obveščevalno-varnostne dejavnosti niso opredeljene na enem mestu (več različnih pravnih norm), normativni dokumenti so zastareli in niso prilagojeni spremembam v predpisih in doktrinarnih dokumentih.

Razvoj in graditev zmogljivosti sistema obveščevalno-varnostne dejavnosti SV morata potekati s postopnim tehnološkim opremljanjem in sistematičnim usposabljanjem kadrov ter učinkovito in racionalno uporabo razpoložljivih virov.

Zavezanost boju proti terorizmu, delovanje v Natovih operacijah in dosedanje izkušnje določajo, da obveščevalno-varnostna dejavnost s svojimi produkti ostaja na osrednjem mestu.

Profesionalni izziv sodobne obveščevalno-varnostne dejavnosti je v znanosti, razvoju kadra, izobraževanju in usposabljanju, sistemski analizi ob uporabi umetne inteligence, integraciji procesov ter izmenjavi podatkov in informacij.

Najustreznejša sta »klasična« štabna organiziranost in način dela z ustrezno integracijo procesov ob upoštevanju vseh domen PMESII in izdatni podpori analitičnih orodij pri sistemski analizi. Obveščevalno-varnostna dejavnost mora biti elastična predvsem v proaktivnem smislu. Večjo pozornost smo namenili predvsem operacijam, v katerih so strokovnjaki dali veliko težo učinkovitosti delovanja v najtežjih razmerah, to je krizi (vojni) oziroma delovanju v celotnem spektru.

Naša priporočila se navezujejo na sistemski del organizacije oziroma zakonodaje, kadrov in izobraževanja, dostopanja do informacij in graditve dodatnih zmogljivosti.

Obveščevalno-varnostno dejavnost na obrambnem področju bi bilo treba preoblikovati. Iz klasične štabno funkcijske organiziranosti mora preiti v procesno organiziranost, ki bo v novi informacijski dobi omogočala prilagajanje nastalim razmeram, z odzivnostjo in elastičnostjo. Obveščevalno-varnostna dejavnost bi se morala organizirati tako, da bi lahko sledila zahtevam izvajanja obveščevalnega ciklusa od začetka do konca. Jasno bi bilo treba določiti vsa delovna mesta, ki podpirajo posamezne procese dela obveščevalno-varnostne dejavnosti.

Nadaljevati bi bilo treba z integracijo procesov obveščevalno-varnostne dejavnosti, ki bo omogočala učinkovito obveščevalno, protiobveščevalno in varnostno dejavnost na strateški, operativni in taktični ravni v realnem času. Treba bi bilo spremeniti in dopolniti ZOBR, ki bi kot ključni normativni akt določal nosilca obveščevalno-varnostne dejavnosti tudi v SV, ki bi postala Obrambno vojaška obveščevalna služba – OVOS. OVS in obveščevalno-varnostni sektor na GŠSV bi se pri tem integrirala. Integracija bi morala vsebovati sistemski in procesni del. Bilo bi sicer logično, da nekateri deli, kot so tajni in prikriti ukrepi iz protiobveščevalne ter varnostne dejavnosti, kot tudi posebne metode dela iz obveščevalne dejavnosti ostanejo izključno v OVS. Ne bi pa smelo biti nobenih ovir pri integraciji na področju analitičnih, vojaških varnostnih in protiobveščevalnih zadev. Zaradi transparentnosti in hkratnega nadzora nad izvajanjem zakonsko določenih tajnih in prikritih metod dela bi takšno integrirano službo še vedno vodil generalni direktor kot civilna oseba, njegov namestnik, pa bi moral biti visok častnik ali celo general. Tako bi bila vključena obrambni in vojaški del, obrambni sistem pa bi dobil sistem

obveščevalno-varnostne dejavnosti, ki bi poleg vseh zahtevanih pogojev izpolnjevala tudi racionalizacijo in optimizacijo kadrovskih virov.

Težiti je treba k dodatnemu interdisciplinarnemu znanju z ustrezno podporo in uporabo informacijske tehnologije, zato bi se morali organizirati specifično specialistično izobraževanje in izpopolnjevanje. Glede na procese dela in opise del in nalog posameznih dolžnosti bi morali pripraviti standardizacijo usposabljanj v obveščevalno-varnostni dejavnosti. Menedžment bi pripravil načrt usposabljanj in izobraževanj za pripadnike OVS in SV za različne ravni in dolžnosti.

Za enotno vodenje integrirane obveščevalno-varnostne dejavnosti bi morali izdelati skupno doktrino, taktično-tehnične postopke in standardne operativne postopke, da bi se poenotilo delovanje integrirane obrambne obveščevalno-varnostne dejavnosti.

Tehnične rešitve, ki podpirajo sodelovanje in izmenjavo ter lahek dostop do informacij, morajo slediti novim zahtevam. Razvoj in uporabnost specifičnih orodij za uporabo v obveščevalno-varnostni dejavnosti bi morala ostati bistvena cilja za pripravo celovitih produktov v prihodnjem obdobju, analizirane in pripravljene informacije pa morajo kot produkt znanja biti dostopne upravičenim uporabnikom.

Vzpostaviti bi bilo treba tak sistem posredovanja informacij (angl. info sharing), da bi bile po sistemu potrebe po vedenju (angl. need to know) obveščevalno-varnostne informacije vidne (angl. visible), dostopne (angl. accessible), razumljive (angl. understandable) in z izraženim koeficientom verjetnosti (angl. trustable) kot enim bistvenih elementov obveščevalno-varnostne dejavnosti oziroma napovedovanja. Dostopnost do informacij bi se morala dodatno zagotoviti z ustreznimi elementi dostopanja in varovanja, in sicer s pristopnim nadzorom (angl. access control), identifikacijo (angl. identifying management), privilegiranim položajem (angl. privilege management), združevanjem in povezovanjem (angl. credential management). S takim sistemom bi dosegli poenotenje, celovitost, dostopnost in širjenje informacij.

Nadaljevati bi bilo treba začete projekte graditve zmogljivosti IMINT za zagotovitev taktičnih obveščevalno-varnostnih podatkov v realnem času. Kljub trenutno ne najboljšim časom take zmogljivosti maksimalno pripomorejo k varovanju življenj naših vojakov v MOM, hkrati pa bi jih lahko uporabljali tudi kot pomoč ob naravnih nesrečah, kot so požar, potres in poplave v RS.

Literatura

1. *AJP-2.0, Skupna zavezniška obveščevalna, protiobveščevalna in varnostna doktrina, STANAG 2190, 2003, Bruselj, Nato Standardisation Agency.*
2. *Batschelet, A. W., 2002. Effects-Based Operations: A New Operational Model? Strategy Research Project, U.S. Army War College.*
3. *Bi-Strategic Command Knowledge Development (Pre-Doctrinal Handbook, Final Draft, November 2010. Allied Command for Transformation, SHAPE.*
4. *Cazamea, J., 2010. Challenges and Effects from Knowledge Management (briefing). SHAPE.*

5. Furlan, B., Rečnik D., Vrabič, R., Maraš, V., Cerkovnik, J., Špur, B., Šonc, M., Tušak, M., Ivanuša, M., Gorjup, B., Kojadin, M., Lasič, K., Unger, M., 2006. *Vojaška doktrina. Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje*. Ljubljana, Defensor d. o. o.
6. Grozde, J., 2011. *Reorganizacija obrambne obveščevalno-varnostne dejavnosti MO RS 2000–2010, Seminarska naloga pri predmetu nacionalna varnost, Generalštabni tečaj, Maribor*.
7. Håkon, T., 2006. *A State Space Formulation for Effects Based Operations*. Nato C3 Agency, Haag, Netherlands.
8. Henigman, Ž., Rode, A., 2010. *ISTAR – Slovenska vojska in zoperstavljanje terorizmu: [predavanje na mednarodni regionalni konferenci Izzivi zoperstavljanja terorizmu v regiji jugovzhodne Evrope, Maribor]*.
9. Ivanuša, T., Podbregar, I., Pečan, S., Mulej, M., Tičar, B., Ivanuša, T. (ur.), Podbregar, I. (ur.), 2009. *Pandemija: upravljanje in obvladovanje omejitve gibanja: učbenik*. Ljubljana: Zavod za varnostne strategije pri Univerzi Maribor.
10. Kuehreiber-Fritz, F., 2011. *Knowledge management within Comprehensive Approach (briefing)*. Joint Force Command Brunssum.
11. Mattis, J. N., 2008. *USJFCOM Commander's Guidance for Effects-based Operations. Parameters, Vol. XXXVIII, Spring 2008. pp. 18–25*.
12. Midan, Christophe, *Implementation of NATO EBAO Doctrine and its effects on operational Staff's structure and functions. Strategic Impact 4/2009, pages 39–54*.
13. Mitchel, W., 2008. *Comprehensive Approach Capacity Building: Implementing the Effects Based Approach to Military Operations, Institute for Leadership and Organisation, Faculty of Military Psychology, Leadership and Pedagogy, Royal Danish Defence College, Copenhagen*.
14. *Odredba o izvajanju nalog organa, pristojnega za obveščevalno podporo poveljevanju in vodenju ter za izvajanje štabno varnostnih nalog v Slovenski vojski (št. 017-06-10/2000-2, z dne 8. 9. 2000)*.
15. Podbregar, I., Mulej, M., Pečan, S., Podbregar, N. in Ivanuša, T., 2010. *Informacije kot "bojna" podpora kriznemu odločanju, krizni komunikaciji in delovanju*. Zavod za varnostne strategije pri Univerzi Maribor. Ljubljana.
16. Vego, N. M., 2006. *Effects-Based Operations: A Critique. Joint Force Quarterly Issue 41, str. 51–75*.
17. Ripier, K. P., 2009. *EBO There Was No Baby in the Bathwater. Joint Force Quarterly Issue 52, str. 82–85*.
18. *Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025 (ReSDPRO SV 2025), 2010. Uradni list Republike Slovenije, številka 99/2010, z dne 7. 12. 2010*.
19. *Srednjeročni obrambni program 2005–2010, MO RS, šifra 802-00-1/2004-69, z dne 22. 6. 2005*.
20. *Srednjeročni obrambni program 2007–2012, MO RS, šifra 803-2/2006-58, z dne 27. 11. 2006*.
21. Svete, U., Guštin, D., Črnčec, D., 2011. *Asimetrija in nacionalna varnost: od zgodovinskih izkušenj do sodobnih izzivov*. Knjižnica Jurija Vege. Ljubljana: Defensor.
22. *Uredba o obveščevalno-varnostni službi Ministrstva za obrambo, Uradni list RS, št. 89/04*.
23. *Zakon o obrambi – ZOb, Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o obrambi – ZObr-D (Uradni list RS, št. 40/04, z dne 20. 4. 2004)*.
24. Zuna, J., 2010. *Perspectives of EBO/EBAO and its relationship to comprehensive approach. Defence & Strategy, University of Defence Czech Republic*.

SISTEMI UPRAVLJANJA OGNJENE PODPORE V SODOBNIH OBOROŽENIH SILAH

FIRE SUPPORT MANAGEMENT SYSTEMS IN MODERN ARMED FORCES

Povzetek Prizadevanje držav za zagotavljanje svetovnega miru je postala prednostna naloga. Trend združenega delovanja enot je vsesplošno prisoten in uveljavljen. Velik razkorak med zmožnostmi in resnično izvedbo združenega delovanja je privedel do tega, da so se začeli povezovati nacionalni sistemi poveljevanja in kontrole na ravni operativnega delovanja. Povezovanje sistemov zahteva predvsem standardizacijo postopkov in opreme, zato standardizacija ni več omejena le na nacionalno raven, temveč mora biti globalna.

Sodobni vojaški sistemi poveljevanja in kontrole so usmerjeni v optimalno reševanje nalog. Zgrajeni so mrežno, omogočajo vključevanje sedanjih in prihodnjih modulov ter komunicirajo med seboj brez dodatnih vmesnikov. S pravilnima usklajevanjem in delitvijo resursov pa precej zmanjšamo tudi materialna in finančna sredstva.

Ognjena podpora ima v nalogah zagotavljanja miru pomembno vlogo. Velika ognjena moč zagotavlja premoč na bojišču, saj ognjena podpora pomeni skupno in usklajeno uporabo ognjenega delovanja kopenskih, mornariških ter zračnih bojnih sistemov in delovanja ofenzivnih sistemov elektronskega bojevanja ter neubojskih sredstev na cilje na kopnem in morju.

Za zagotavljanje takšnega delovanja moramo imeti razvit ustrezen računalniški sistem, ki poveže vse komponente v sistem upravljanja ognjene podpore.

V potrditev pomembnosti ognjene podpore je v novejšem času prišlo do izvedbe računalniškega vmesnika, ki poveže sisteme upravljanja ognjene podpore posameznih držav v celoto in omogoča skupno delovanje. Vmesnik je izveden tako, da obdržimo nacionalne delovne procese. Tako se ni treba dodatno izobraževati in usposablјati.

Slovenska vojska sledi globalizacijskim usmeritvam. Dokaz je nabava ustreznega operativnega in taktičnega sistema z možnostjo mednarodne povezave.

Žal nekateri sistemi Slovenske vojske nimajo te zmožnosti. Med njimi je sistem upravljanja ognjene podpore. Čeprav je sistem sodoben, brez ustrezne povezave tako v nacionalnem kot mednarodnem okolju izgublja veliko prednosti, zato se na tem področju iščejo nove, ustrežnejše rešitve povezav, ki morajo izpolnjevati današnje in prihajajoče zahteve.

Prav tako lahko aplikacijo rešitve povzamemo tudi za druge avtonomne sisteme, kot je sistem za zagotavljanje obveščevalnih podatkov ali sistem vodenja logistike. Zavest, da nova standardizacija in mednarodna povezanost ne pomenita povečanja stroškov, temveč kakovostno izboljšanje delovanja in materialno zmanjšanje potrebnih sredstev, naj bo glavno vodilo.

Ključne besede *Artilerija, ognjena podpora, globalizacija, sistemi poveljevanja.*

Abstract The effort of the countries to provide global peace has become a priority. The trend of combined unit operations is universally present and established. A large gap between the potential and actual execution of combined operations has led to the integration of national command and control (C2) systems at the operational level. The integration of systems primarily requires the standardization of procedures and equipment. The standardization is thus no longer limited solely to the national level, but it should be global.

Modern C2 systems are directed towards optimal completion of tasks. Built as networks, they allow for the integration of the existing and future modules and for their communication without additional interfaces. With a proper coordination and allocation of resources we also substantially reduce the material and financial resources.

Fire support plays an important role in providing security during peace tasks. At the same time, great fire power ensures battlefield superiority, since it includes joint and coordinated use of fire from land, navy and air engagement systems, and offensive operation of electronic warfare systems and non-lethal means against land and sea targets. Such operations require an appropriate computer system which links all the components into a fire support management system.

The awareness of the importance of fire support has led to the development of a computer interface, which connects fire support management systems of individual countries into a whole and thus enables joint operations. The interface was made in a way to preserve national work processes. Further education and training are therefore not necessary.

The Slovenian Armed Forces (SAF) follows the globalization trends. To this end, it has acquired an operational and tactical system capable of international connections.

Unfortunately, some SAF systems, namely the fire support management system, do not include this feature. Although the system is a modern one, it loses a great deal of benefits due to the lack of appropriate national and international links. Therefore, new and more appropriate solutions for connections, capable of fulfilling contemporary and future requirements, are sought-after.

The application of the solution can also be applied to other autonomous systems, such as the intelligence system or the logistics management system. The main principle shall be the awareness that new standardization and international cooperation do not incur increased costs, but rather a quality improvement of the operations and a quantitative reduction of the required resources.

Key words Artillery, fire support, globalization, command systems.

Uvod Ognjena podpora pomeni združeno delovanje artilerijskih, minometnih, zračnih in mornarskih enot, torej vseh, ki z ognjem izvajajo bojne naloge v podporo bojnega delovanja. S svojim delovanjem zagotavljajo ognjeno moč, ki je najpomembnejši dejavnik za doseganje bojnih ciljev. Veliko ognjeno moč najlaže dosegamo z artilerijskimi sistemi ali natančneje sistemi ognjene podpore artilerijskih enot. Artilerijske sisteme vodimo prek sistemov upravljanja in vodenja ognja, ki predstavljajo celovite informacijske sisteme s povezanostjo po celotni hierarhiji in integracijo različnih modulov. Povezani so v nacionalne sisteme in so pomemben del združenih sistemov. Danes so posamezni nacionalni sistemi, v njihove podsisteme spadajo tudi sistemi upravljanja in vodenja ognja, zmožni opravljati zelo zahtevne naloge. Komunikacija poteka po vseh ravneh. Zgrajeni so mrežno, s svojo odprto arhitekturo pa omogočajo integracijo vedno novih, še sodobnejših rešitev.

Večnacionalna udeležba mirovnih misij je prinesla nove izzive. Tako kot se v pogovornem jeziku uporablja neki univerzalen jezik, se to pričakuje tudi v komunikaciji posameznih nacionalnih sistemov.

Velik razkorak med zmožnostmi in resnično izvedbo združenega delovanja je privedel do tega, da so se začeli povezovati nacionalni sistemi posameznih držav na ravni operativnega delovanja. Povezovanje je izvedeno z različnimi vmesniki, ki zagotavljajo nemoten pretok podatkov in skupno sliko. Sistemi ognjene podpore so zelo dobro povezani tudi na ravni taktičnega delovanja. Povezovanje sistemov zahteva predvsem standardizacijo postopkov in opreme, zato standardizacija ni več omejena le na nacionalno raven.

Globalizacijske smernice nam določajo prihodnje rešitve sistemov Slovenske vojske. Sistemi, kakršne ima danes Slovenska vojska, so z vidika potrebnih povezav

neustrezni ali nepopolni. Sedanje stanje je treba nadgraditi tako, da bo rešitev pomenila odgovor na sedanje in prihodnje usmeritve. Za Slovensko vojsko tehnologija sistemov ni nekaj novega. Začetki uvajanja sistemov segajo že več kot desetletje nazaj. Sistem upravljanja in vodenja ognja artilerijskih enot (SUVO) štejemo za prvi pravi sistem Slovenske vojske (Jurtela, 2008). V nadaljnjih letih se je nabavilo še nekaj sistemov po posameznih področjih. Za vse sta bili značilni njihova avtonomnost in samozadostnost (Goričar, 2004).

S pridruženjem Slovenske vojske Natu (North Atlantic Treaty Organization) in delovanju zunaj meja države so se pojavile potrebe po nabavi nacionalnega taktično operativnega sistema, ki bo kos nastalim potrebam. Lastnosti nabavljenega sistema odlično pokrivajo mednarodno interoperabilnost, pozabilo pa se je na svoje sisteme. Danes imamo operativni sistem, ki deluje mednarodno, vendar brez povezave z lastnimi podsistemi. Z nabavo bojnega sistema – battle management system (BMS) smo pokrili taktično raven operativnih enot. Tako je Slovenska vojska dobila sistem bojevnika 21. stoletja. Da bo ta lahko deloval suvereno in avtonomno na vseh zahtevanih področjih, bo potreboval celovito podporo (ognjena, logistika, obveščevalna dejavnost).

Ali lahko zagotovimo celovito ognjeno podporo s trenutnim sistemom v današnjem načinu bojevanja? Aplikacijo rešitve moramo povzeti tudi za druge avtonomne sisteme, kot je sistem za zagotavljanje obveščevalnih podatkov ali informacijski sistem logistike, ki je v nastajanju in prav tako brez možnosti povezave v sistem na operativni ali taktični ravni.

Rešitve, ki so v sodobnem svetu že stalna praksa, lahko Slovenska vojska večinoma povzame s pravilnim ovrednotenjem svojih potreb in sredstev.

Naj nas vodi zavest, da nova standardizacija in mednarodna povezanost ne pomenita povečanja stroškov, temveč kakovostno izboljšanje delovanja in količinsko zmanjšanje potrebnih sredstev.

1 STRATEŠKI IN OPERATIVNO TAKTIČNI SISTEMI POVELJEVANJA IN KONTROLE

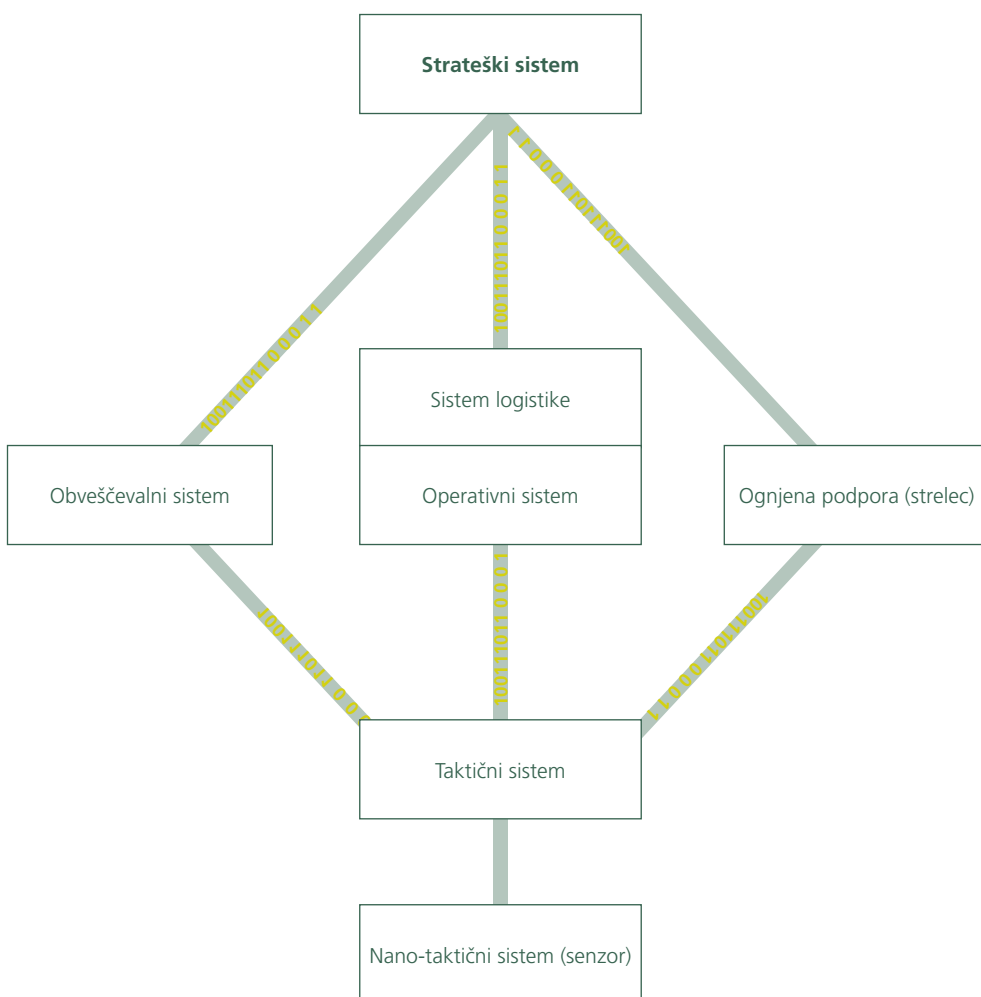
Sestavo nekega sistema določa predvsem njegova namembnost. Od nalog, ki jih želimo reševati z njim, sta potem odvisni tudi njegovi velikost in konfiguracija. Današnji razvoj je usmerjen predvsem v modularnost sistemov, kar precej olajša načrtovanje in izvedbo. Povezovanje sistemov zahteva standardizacijo postopkov in opreme.

Če nacionalni sistem opredelimo kot sistem, ki ga uporablja posamezna država, se sistemi v oboroženih silah sveta v osnovi delijo na strateške in operativno taktične (Janes's, 2006). Razdelitev sistemov na strateške, operativne in taktične izhaja predvsem iz ravni odločanja.

Združene države Amerike so kot najmočnejši svetovni predstavnik vsekakor primerne za prikaz tako strateških kot operativno taktičnih sistemov. Prikazali bomo tudi rešitev Nemčije kot zelo razvite evropske predstavnice in rešitve nekaterih drugih evropskih držav.

Na sliki 1 je prikazana osnovna zamisel povezave nacionalnih sistemov. Taka povezava zagotavlja poveljevanje in kontrolo po celotni hierarhiji. Vodilne predstavnice Nata večinoma sledijo tej osnovni zamisli. Razlikujejo se le glede na nacionalne značilnosti.

Slika 1: Sistemi poveljevanja in kontrole

1.1 Sistemi upravljanja ognjene podpore

Ognjena podpora je ključen dejavnik pri doseganju bojnih ciljev, torej ključen element bojevanja. Tako je samoumevno, da dajejo oborožene sile posamezne države velik poudarek razvijanju in delovanju teh sistemov. Danes sta osnova teh sistemov avtomatizacija postopkov poveljevanja in kontrole ter horizontalna in vertikalna povezanost vseh delov. Zaradi združenega mednarodnega delovanja se je pokazala potreba po mednarodni povezavi sistemov, predvsem zaradi zagotavljanja nenehne ognjene podpore brez podvajanja resursov in z občutnim zmanjšanjem sredstev. Zato danes nastaja nova mednarodna povezava sistemov ognjene podpore, ki temelji na skupnih standardih. Imenuje se Artillery Systems Cooperation Activities (ASCA). Razvija se v vseh vodilnih članicah Nata.

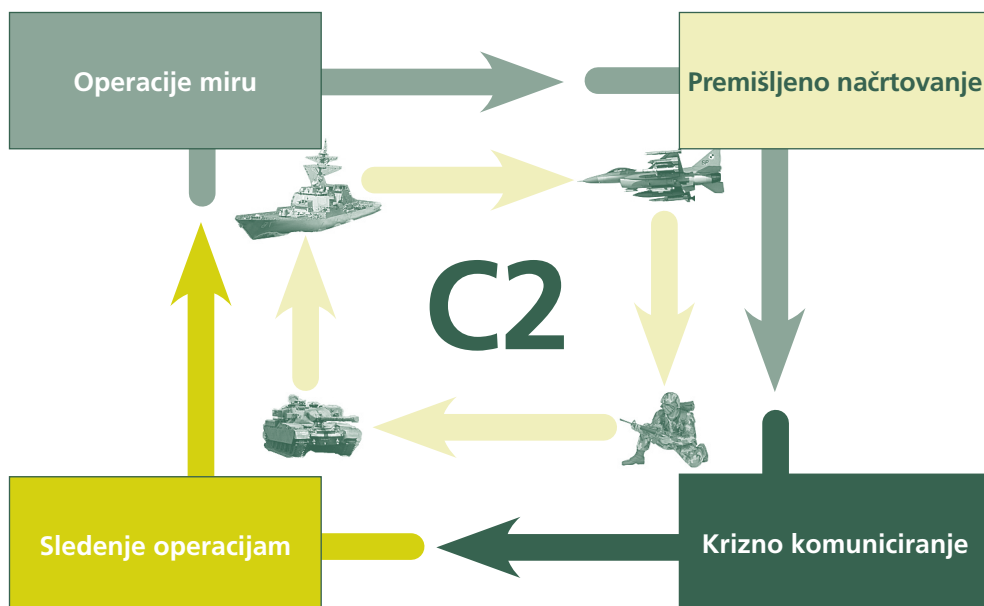
2 MEDNARODNI SISTEMI POVELJEVANJA IN KONTROLE

2.1 Strateški sistemi ZDA

Na strateški ravni imajo oborožene sile ZDA več sistemov.

Najbolj znan je globalni poveljniško-informacijski sistem Global Command Control System Joint (GCCS-J), ki združuje sisteme kopenske vojske – Global Command Control System Army A (GCCS-), mornarice – Global Command Control System - Maritime (GCCS-M), letalstva – Global Command Control System - Air Force (GCCS-AF) ter marincev – Global Command Control System - Marine Corps (GCCS-MC) (Globalsecurity, 2009).

Slika 2:
Večplastnost
povezanosti
sistemov

Poveljniško-informacijski sistem GCCS-J združuje strateške funkcije in funkcije bojišča ter podpira pripravo, načrtovanje in izvedbo, vključno s kriznim upravljanjem za mobilizacijo, z razvojem, angažiranostjo in podporo kopenskih sil. GCCS-J je avtomatizirani informacijski sistem, ki je bil razvit za podporo situacijske slike pri kriznem načrtovanju z uporabo združenih analitičnih orodij.

Slika 2 prikazuje kompleksnost sistemov. Posamezne zvrsti oboroženih sil (kopenska vojska, mornarica, letalstvo in marinci) so prek zaščitenega omrežja SECRET Internet Protocol Router Network (SIPRNET) povezane v združeni strateški globalni sistem ameriške vojske.

2.1.1 Operativno-taktični sistemi v ZDA

Glavni predstavnik operativno-taktičnega sistema je Army Battle Command System (ABCS), (U.S. Army Quarter Master Center and School, 2009), ki vsebuje veliko poveljniško informacijskih sistemov. V ABCS spadajo:

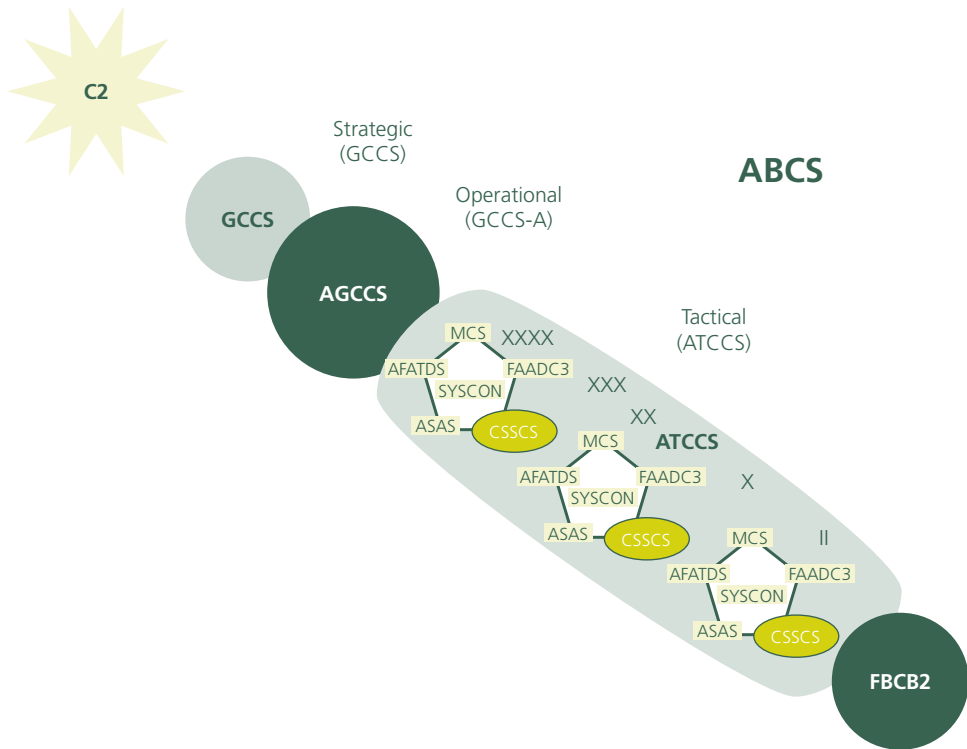
- strateški poveljniško-informacijski sistem kopenske vojske – Global command control system-Army (GCCS-A),
- taktični poveljniško-informacijski sistem – Army Tactical Command and Control System (ATCCS),
- sistem kontrole manevra – Maneuver Control System (MCS),
- taktični integrirani sistem nadzora zračnega prostora – The Tactical Airspace Integration System (TAIS),
- integrirani meteorološki sistem – The Integrated Meteorological System (IMETS),
- artilerijski taktični podatkovni sistem – Advanced field artillery tactical data System (AFATDS),
- zračna in raketna obramba – Air and Missile Defense Workstation (AMDWS),
- sistem za analizo vseh virov – All Source Analysis System (ASAS),
- sistem za bojno podporo delovanja – Combat Service Support Control System (CSSCS),
- sistem za digitalno topografsko podporo – Digital Topographic Support System (DTSS),
- sistem 21. stoletja za raven brigade in navzdol – Force XXI Battle Command Brigade and Below (FBCB2).

Za uspešno delovanje tako velikega sistema je potrebno veliko znanja, organizacijskih sposobnosti in komunikacijske discipline.

Operativno-taktični sistem kopenske vojske ABCS pomeni povezanost vseh ravni poveljevanja, kar se vidi na sliki 3.

Spremljamo lahko dogajanje v prvih bojnih vrstah do ravni korpusa. To je zelo pomemben dejavnik v današnjem načinu tako imenovanega razpršenega delovanja (Kočevar, 2008), saj lahko en na videz neznaten dogodek povzroči nepredvidene posledice.

Slika 3:
Soodvisnost
strateške,
operativne in
taktične ravni

Zelo pomemben dejavnik je integracija vodenja in poveljevanja ter pritoka informacij različnih bojnih operacijskih sistemov. Združena slika danes predstavlja ključen element vodenja in poveljevanja.

2.1.1.1 Sistem upravljanja ognjene podpore AFATDS (The Advanced Field Artillery Tactical Data System)

AFATDS je sistem poveljevanja in kontrole, ki usklajuje naloge ognjene podpore in druge s tem povezane informacije. Omogoča optimizacijo uporabe vseh sistemov ognjene podpore, vključno z minometi, artilerijo, jurišnimi helikopterji, zračno podporo in podporo mornarice (Sailers, 2000).

Z uporabo razpoložljivih ognjenih sistemov, ki omogočajo izvedbo nalog z najmanjšimi mogočimi sredstvi v vsakem trenutku, obvladuje situacijo in optimizira potrebne in razpoložljive sile. Avtomatizacija procesov omogoča povečanje zmognosti manevra in ognja. Med izvajanjem ognjenih nalog sproti zagotavlja informacije z bojišča, analizo ciljev in statuse enot. Hkrati prek senzorjev ocenjuje stopnjo nevtralizacije cilja in se ustrezno odzove.

Vključevanje vseh sistemov ognjene podpore v en sistem kaže večjo stopnjo taktične mobilnosti in interoperabilnosti ter omogoča, da se naloge opravijo hitreje in učinkoviteje. AFATDS opravlja tudi druge naloge, kot so upravljanje kritičnih virov, zbiranje in posredovanje obveščevalnih podatkov, krmiljenje oskrbe, vzdrževanje in druge logistične funkcije. Zagotovljeni sta popolna strojna in programska povezanost, saj deluje na različnih strojnih platformah.

Danes se sistem uporablja v vseh enotah ZDA, od ognjenih vodov do mornariških sil. Prek sistema ASCA je povezan z drugimi sistemi ognjene podpore zavezniških sil, kot so angleški BATES, nemški ADLER II, francoski ATLAS in italijanski SIR. Sistem AFATDS so Portugalska, Turčija, Bahrajn in Egipt izbrale za svoj osnovni ognjeni sistem.

2.2 Strateški sistem Nemčije

Na strateški ravni nemška vojska uporablja poveljniško-informacijski sistem, imenovan Automatisiertes Korpsstammnetz (AUTOKO, 90). Sistem sestavljajo tranzitna in dostopna vozlišča, digitalne vozliščne centrale, radiorelejne postaje in linijski oddelki. Vmesniki omogočajo povezavo z digitalnimi omrežji, omrežji EUROCOM in s sistemom Breitbandiges Integriertes GefechtsSTAnd Fernmeldenetz (BIGSTAF), to je s poveljniškimi mesti brigad, divizij in korpusov (Jane's, 2008).

2.2.1 Operativno-taktični sistem Nemčije

V Nemčiji na operativno-taktični ravni uporabljajo sistem Command and Control and Information System HEROS (HEROS). Sistem HEROS je v celoti prilagojen kopenskim silam nemške vojske, na ravni korpusa, divizije in brigade (Armed Forces International, 2008).

HEROS je poveljniški, kontrolni in informacijski sistem, ki deluje kot ključni element za prenos podatkov. Z vmesniki pridejo do najbolj pomembnih nacionalnih in zavezniških sistemov prek standardov programa za doseganje multilateralne povezljivosti (MIP), ki so razviti za ta namen. Namen MIP je doseči povezanost nacionalnih sistemov poveljevanja in kontrole v mednarodnem okolju na vseh ravneh poveljevanja, od ravni korpusa do bataljona in nižje, vključujoč vse države članice Nata.

2.2.1.1 Sistem upravljanja ognjene podpore ADLER II (Artillery, Data, Situation and Deployment Computer Network)

ADLER II pomeni modularno-taktični sistem ognjene podpore, ki zagotavlja podporo v realnem času za vse enote na bojišču. Sestoji predvsem iz sistemov poveljevanja in kontrole, vseh trenutno razpoložljivih senzorjev ter sistemov za upravljanje in vodenje ognja.

Najpomembnejši značilnosti sta njegovi modularnost in možnost prilagajanja v različne sisteme sodelujočih enot. ADLER II temelji na izkušnjah, pridobljenih med

dolgo fazo razvoja projektov, kot sta ADLER in DVA (Fischer, 2006). Sistem zagotavlja hitro in zanesljivo posredovanje podatkov vseh udeležencev na vseh izbranih ravneh. Prav tako je integriran mednarodni vmesnik ASCA, ki omogoča komunikacijo in sodelovanje v mednarodnem okolju.

2.3 Francija

Za Francijo je značilno, da se zanaša predvsem na svoje zmožnosti. Kot zagovornica vojaških sil EU daje poudarek predvsem sodelovanju z evropskimi državami. Od nedavnega je spet članica Nata (Adams, 2004).

Zagovarja prilagodljivost svojih oboroženih sil in izgradnjo različnih oborožitvenih sistemov.

2.3.1 Sistem upravljanja ognjene podpore ATLAS (automated field artillery fire support system)

ATLAS je najnovejša generacija sistema ognjene podpore, ki ga uporablja francoska vojska in je del programa digitalizacije bojišča (Jane's, 2009). Omogoča pridobivanje podatkov in opravljanje nalog v realnem času. ATLAS je zasnovan tako, da je zagotovljena popolna interoperabilnost z drugimi sistemi, udeleženi v zagotavljanju ognjene podpore v operacijah miru (ASCA). Je naslednik sistema ATILA, ki ga je razvil Thomson-CSF (zdaj Thales). V operativni uporabi francoskih oboroženih sil je od leta 1980 in izvožen v približno ducat držav. Sistem zagotavlja podatke, potrebne za ognjeno podporo od strelca do brigade (cilji, pridobivanje sredstev, meteorološki podatki, kontrabatiranje), posreduje sporočila v mednarodni obliki, spremlja stanje v realnem času in optimizira ognjeno nalogo. Konfiguracija sistema je mrežno dinamična in zmožna prilagoditve operativnemu stanju enot. ATLAS uporabljajo tudi za minometne enote 120 mm.

2.4 Nizozemska

Nizozemska ima veliko razvitih sistemov. Značilno je, da vse nove sisteme razvija skladno s STANAG-i. Za Slovensko vojsko je morda zanimivo, da uporablja sistem BMS, kakršnega uvaja tudi sama, in ima artilerijski sistem VUIST. Ta je od istega proizvajalca kot naš artilerijski sistem SUVO.

2.4.1 Sistem upravljanja ognjene podpore VUIST

Nizozemski sistem s simbolnim imenom VUIST (pest) je zanimiv predvsem zaradi dejstva, da je to predhodna različica slovenskega sistema SUVO (AFDVA, 2009). Nizozemci so imeli s sistemom VUIST precej težav pri uvajanju in so krepko zamujali z roki. Tako so medtem posegli tudi po predhodnem sistemu VUVA in ga uporabljali do uvedbe sistema v poznih devetdesetih letih. Od zamisli do uresničitve in uvedbe sistema je tako preteklo kar 26 let. Uvedba novega oborožitvenega sistema (PZH 2000) je povzročila nove potrebe. Tako Nizozemci zdaj uvajajo sistem Artillery Fire Support Information System-Battalion (AFSIS), ki bo zadovoljeval

vse sodobne potrebe in omogočal vse sodobne zmožnosti delovanja. Tako naj bi sistem deloval prek sistema BMS. V sodelovanju z Nemčijo pa so skupaj razvili opazovalno vozilo FENEK.

2.5 Italija

Italija kot razmeroma razvita država zavzema majhen delež razvitih sistemov. Razen sodelovanja pri razvoju Evrofighterja nima lastnega razvoja. Zanaša se na nabavo sedanjih sistemov, pretežno izdelanih v ZDA. Po nabavi in uvajanju skladno s potrebami sprejema potrebno standardizacijo.

2.5.1 Sistem upravljanja ognjene podpore SIR (Sistema Informatico Reggimentale) ali ATAFS (Artillery Tactical Automatic Fire System)

SIR je taktični sistem ognjene podpore italijanske vojske. Sistem ravni baterije ali bataljona obsega vse glavne in pomožne funkcije, zahtevane za ognjeno podporo (Jane's, 2008). Prek Fire Direction Center (FDC) omogoča povezavo z vsemi drugimi enotami. Podatki obsegajo lastne sile in podatke o nasprotniku, varnosti in področju delovanja. Prav tako imamo podatke z meteorološke postaje, ki so pomembni za kakovost streljanja.

Omogočeni so povezanost z vsemi enotami v sistemu, avtomatsko sledenje in nadzor nad posredovanimi nalogami. Osnovna povezava je na ravni bataljona, baterije, orožja in opazovalca z nadrejenim poveljstvom. Glavne funkcije sistema so analiza ciljev, podpora načrtom ognja v realnem času, operativna in ažurna poročila stanja enot, stanja streliva, podatki o začetni hitrosti in meteorološki podatki, ki se samodejno obnavljajo, ter samodejni nadzor nad ognjem med enotami.

Z upoštevanjem Natovih standardov je prek ASCA omogočena povezanost z mednarodnimi sistemi ognjene podpore.

2.6 Finska

Morda bi omenili še sistem ognjene podpore, ki smo ga imeli priložnost spoznati. AHJO (Asianhallinnan järjestelmäkokonaisuus), sistem ognjene podpore finske vojske, je bil prikazan kot možna izbira sistema ognjene podpore za Slovensko vojsko. Je popolnoma avtomatiziran sistem finske vojske, ki so ga Finci razvili sami. Predstavitve je potekala v simulacijskem centru z dinamičnim prikazom. Globljega vpogleda v sistem finska vojska ni omogočila.

Iz prikaza lahko sklepamo, da je funkcionalno in organizacijsko zelo podoben drugim prikazanim sistemom.

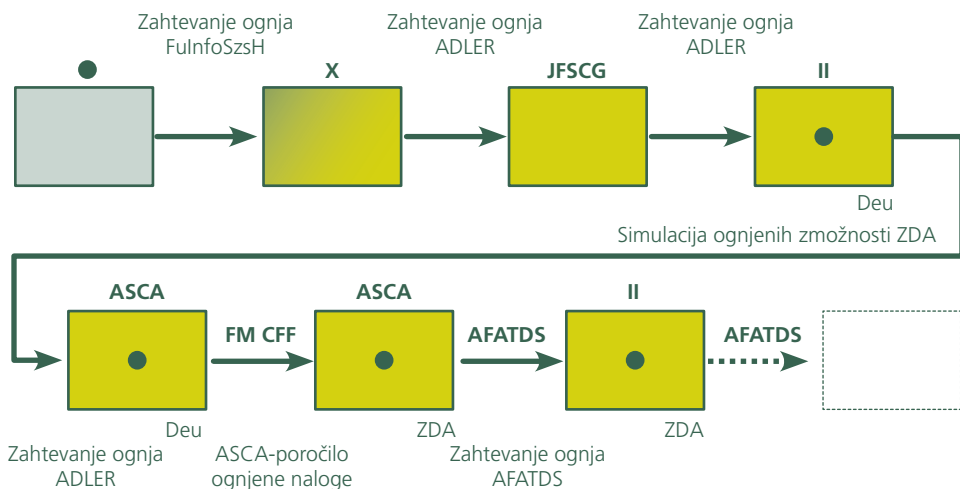
3 ASCA (ARTILLERY SYSTEMS COOPERATION ACTIVITIES)

ASCA je mednarodni standard, (ESG, 2008) ki predpisuje obliko in vsebino podatkov ter sporočil. V njem so povezani vsi največji sistemi ognjene podpore držav članic Nata. Cilj tega sodelovanja je usklajevanje operativnih zahtev in specifikacije vmesnika. Vsak posamezni sistem ASCA država samostojno uvaja, nato pa se skupaj testirajo. Najnovejša različica podpira načrtovanje, izvajanje in nadzor artilerijskega ognja. Standardni pogoji so definirani v različnih standardih in dokumentih.

Trenutno se izvaja testiranje že pete različice programa. Poudarek je na skupnih izvidniških senzorjih, kot so brezpilotna letala in radarji. Prav tako se izvaja testiranje pametnega streliva SMART.

Postopek izvajanja skupne naloge je načrtovan tako, da se prek nacionalnega taktično-operativnega centra sproži zahteva v nacionalni sistem ognjene podpore (Nemčija), ta pa prek ASCA posreduje zahtevo naprej v drugi nacionalni sistem ognjene podpore (ZDA), kjer se naloga naprej izvaja po nacionalnem ključu.

Slika 4:
Zahtevanje
ognja po ASCA

S sistemom ASCA ima artilerija že danes sposobnost vodenja, opazovanja in delovanja v večnacionalnih operacijah. Pri tem se sredstva za delovanje pri posameznih udeležencih ne spreminjajo. Trenutno se prek sistema ASCA zagotavlja ognjena podpora v Afganistanu, in sicer jo zagotavljajo enote ameriških in nemških sil.

S pravilnim usklajevanjem in delitvijo teh sredstev je mogoče v veliki meri tudi zmanjšati tako materialna kot finančna sredstva.

Tako s skupno taktično uporabo ognja v sistemu ASCA udeležene vojske niso sposobne samo nacionalnih bojnih operacij, temveč lahko večnacionalno povezani bojno delujejo.

To je mogoče brez dodatnih časovnih in tudi denarnih vložkov za osebje ali izobraževanje, saj lahko brez posebnih dodatnih izobraževanj obdrži nacionalne delovne procese.

4 SISTEMI POVELJEVANJA IN KONTROLE SLOVENSKE VOJSKE TER NJIHOVA MEDNARODNA POVEZLJIVOST

Slovenska vojska v okviru svojih zmožnosti sledi razvoju na področju sistemov upravljanja. Kot majhna, sodobno opremljena vojska se je zelo zgodaj začela zavedati potrebe uvajanja takšnih sistemov v operativno uporabo. Zaradi kratke zgodovine Slovenske vojske se ne uporabljajo starejši primerki, temveč se nabavljajo novi sodobni sistemi z vsemi lastnostmi, ki jih zahteva sodoben način bojevanja. Osnova so povezanost navzven, horizontalna in vertikalna komunikacija ter mrežno delovanje. Prav tako je treba omogočiti priključitev tako domačih kot tujih senzorjev, odvisno od trenutne potrebe. Vsekakor so v Slovenski vojski takšne potrebe spoznane kot podlaga, na kateri se bo gradilo naprej, skladno s potrebami in zmožnostmi.

Slovenska vojska na strateški ravni nima sistema. Takšna zasnova ne pomeni primanjkljaja, saj zaradi svoje majhnosti trenutno še ni velikih potreb po takšnem sistemu, kar pa se lahko zelo hitro spremeni. V današnjem času vsaka kaotična situacija na kriznem žarišču zahteva takojšnje seznanjanje in odziv odgovornih prav na vrhu.

Kot ugotavljajo (Prezelj, 2003), je podlaga za tak sistem že zgrajena z ustreznim taktičnim telekomunikacijskim sistemom (TTKS), ki lahko pokriva komunikacijske potrebe od najvišjega poveljstva pa do posameznika na terenu. Omenjeni komunikacijski sistem s seboj prinaša tudi zmožnosti, ki jih do zdaj ni bilo, in so vezane na vzpostavitev podatkovnih tokov.

Na operativni ravni je v Slovenski vojski prvič v uporabi informacijski sistem poveljevanja in kontrole (IS PINK) od ravni brigade navzdol. Namen IS PINK-a je po eni strani vezan na dvig bojne pripravljenosti (učinkovitosti poveljevanja in kontrole) enot Slovenske vojske, po drugi strani pa na zadovoljevanje novonastalih potreb kot posledica priključevanja zvezi Nato in na delovanje Slovenske vojske v mirovniških operacijah zunaj ozemlja Slovenije (Systematic, 2007).

Učinkovitost procesov poveljevanja in kontrole je neposredno povezana s predstavo bojišča, ki jo ima poveljnik ob sprejemanju svojih odločitev. Naloga sistema IS PINK je zagotoviti kritične in pravilne informacije tam in takrat, ko so potrebne. Ob tem se je treba zavedati, da je to le prvi korak na poti k celovitemu sistemu. Danes so osnove vsakega sodobnega sistema združena slika, predstavljena v realnem času, dojemanje bojišča, zmožnost poveljevanja in odzivanja na situacijo tako vertikalne kot horizontalne koordinacije, nujne za normalno delovanje, ter tekoč proces in povezovanje brez nepotrebnih vmesnikov z drugimi udeleženci na vseh ravneh.

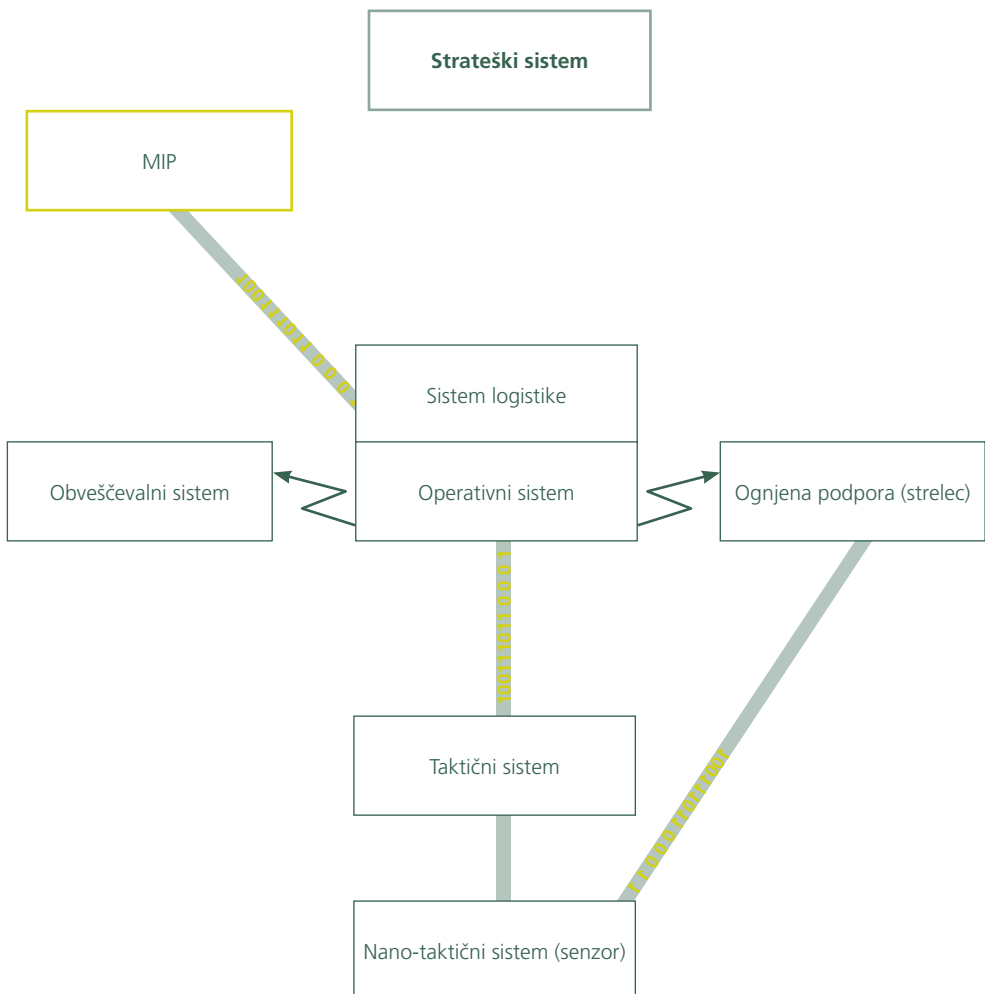
Osnovne značilnosti in pomen sistema IS PINK se kažejo v skrajšanju odzivnih časov in povečanju tempa delovanja. Vse smernice sodobnega bojevanja se gibljejo v smeri sprejemanja hitrih odločitev in povečanja angažiranja enot.

Na taktični ravni je izvedena povezava IS PINK z aktivnimi enotami na terenu prek sistema BMS, ki je trenutno v fazi preizkušanja (Systematic, 2008).

Predstavlja integracijo sistema na ravni vozila s povezavo prek LAN-a (komunikacijska, računalniška oprema, senzorji, strelci) in omogoča:

- glas po celotni liniji poveljevanja in kontrole,
- izmenjavo podatkov po celotni liniji poveljevanja in kontrole,
- povezanost z IS PINK-om višje ravni,
- interoperabilnost z Natom (Natovi in MIP-standardi),

Slika 5:
Povezava
sistemov SV –
trenutno in
potrebno stanje

Z zgoraj opisanim projektom je Slovenska vojska prvič stopila na pot informacijsko podprtega poveljevanja in kontrole. Sistem, ki ga uporabljamo, predstavlja le ogrodje za razvoj v naslednjih letih. Naloge, ki s tem prihajajo, so obsežne in vezane predvsem na integracijo vseh vojaških sistemov:

- vključitev trenutnih sistemov (ISTAR, SUVO),
- vključitev sistemov v nastajanju (ISLOG – informacijski sistem logistike),
- pokritje funkcijskih področij (RKBO, ZO, inženirstvo ...).

Sistem IS PINK je popolnoma primerljiv s podobnimi operativnimi sistemi v svetu. Izveden je tako, da omogoča povezavo z drugimi sodelujočimi državami brez dodatnih vmesnikov. Programska izvedba baze je v osnovi enaka, kot jo uporabljamo v povezavah MIP.

Kot zanimivost lahko tukaj omenimo rešitev Velike Britanije, ki je sistem Sitaware prav zaradi MIP-a kupila za delovanje na misijah, medtem ko v domovini uporablja drug sistem. Na sliki 5 je prikazano sedanje stanje, ki ponazarja predvsem nepovezanost lastnih sistemov, in stanje, ki bi ga bilo treba doseči.

4.1 Sistem upravljanja artilerijskega ognja (SUVO)

Sistem za upravljanje in vodenje artilerijskega ognja (SUVO) je opredeljen kot artilerijski sistem bataljonske ravni (Jurtela, 2008).

Namenjen je zagotavljanju podpore ognjenim nalogam artilerijskega bataljona.

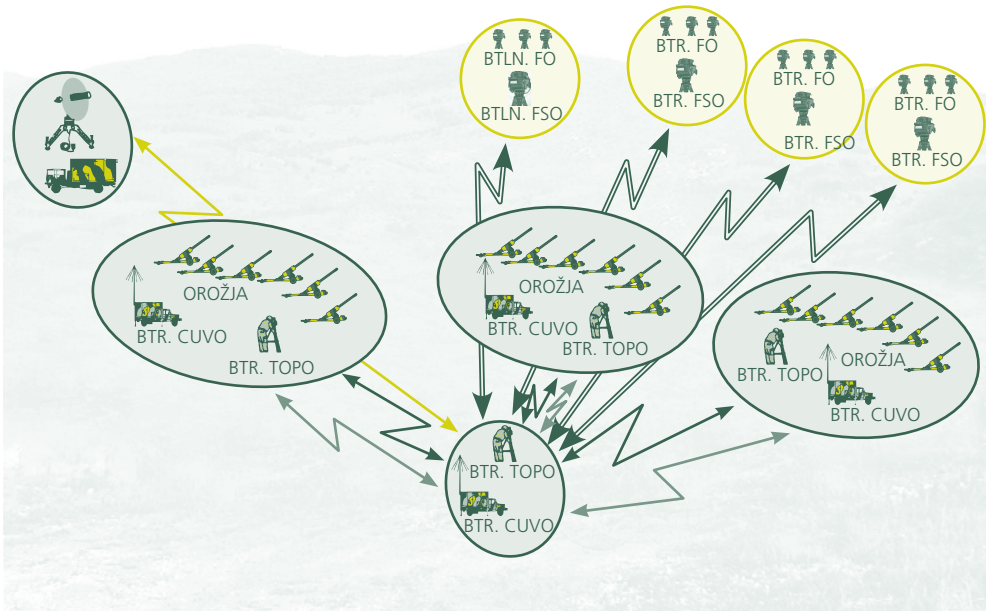
Glavne naloge sistema:

- zbiranje, razvrščanje in upravljanje nujnih podatkov,
- upravljanje bojnih operativnih enot,
- taktični in tehnični nadzor nad ognjem v vseh nalogah,
- jasna in sprotna informacija o vseh geografskih podatkih na delovni karti.

V času nabave sistema SUVO se je Slovenska vojska oboroževala z visoko zmogljivim artilerijskim orožjem in v duhu nabave se je kupoval ustrezen sistem. Sistem SUVO je s svojimi funkcijami tudi danes, deset let od nabave, še popolnoma konkurenčen sodobnim sistemom. Uporabna vrednost se dokazuje na številnih vajah in streljanjih. Takrat zelo sodobne rešitve so danes standard znotraj sistemov ognjene podpore. Uporabnost tega sistema pa je kljub sodobni zasnovi omejena na delovanje znotraj bataljona.

Brez povezave z lastnim taktičnim sistemom tako sistem izgubi obilico prednosti, ki so bile našteje na začetku in veljajo tako za sistem upravljanja ognjene podpore kot druge sisteme.

Slika 6: SUVVO

Sklep Ognjena podpora je ključen dejavnik bojnega delovanja. V povezavi z najsodobnejšo računalniško tehniko danes takšne enote pomenijo veliko ognjeno moč in avtonomnost delovanja. Za operativno doseganje zmožnosti delovanja pa je nujno usklajevanje z drugimi udeleženci. Danes je velika večina nacionalnih sistemov poveljevanja in kontrole izvedena tako, da omogoča izvajanje najrazličnejših nalog, pred katere jih postavljajo nastali izzivi. Tudi širša povezanost teh sistemov z drugimi državami je postala že standard, ki se ga zavedajo in ga uresničujejo.

Naloge vojske so danes usmerjene v podporo miru po svetu. V njih redko ali nikoli ne sodelujejo samostojno, temveč v sodelovanju s članicami Nata.

Operacije, pri katerih vojske različnih držav z različnimi rodovi delujejo skupaj, zahtevajo celosten pristop in sodelovanje. Cilj sta usklajevanje vseh zmogljivosti udeleženih sil in izvedba v smislu učinkovitega doseganja postavljenega cilja.

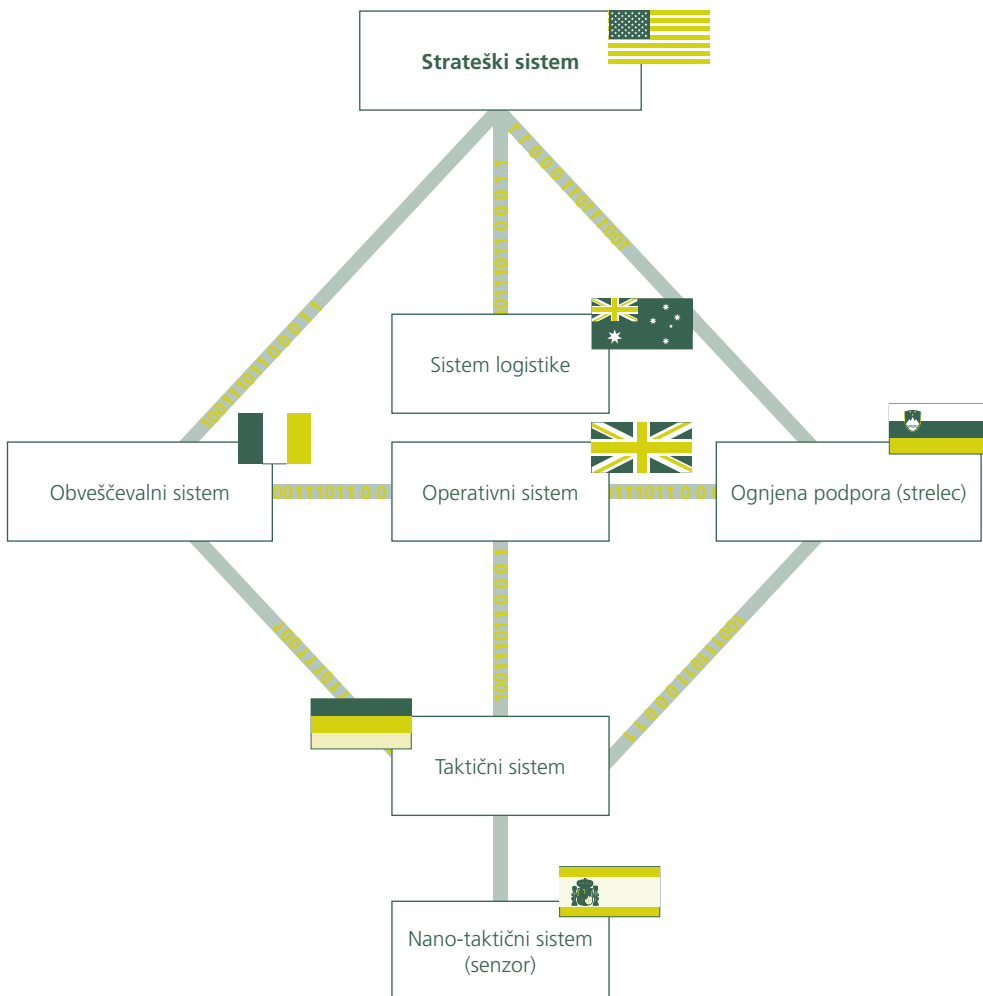
V ospredju je sposobnost vojske kot celote in ne sposobnost posameznega organizacijskega področja. Najsodobnejši sistemi ognjene podpore so danes zmožni to nalogo opraviti avtonomno, brez posredovanja in nepotrebne izgubljanja najpomembnejše komponente, časa. Rešitev je hiter in varen prenos podatkov med posameznimi delnimi sistemi prek vseh relevantnih sistemov odločanja.

Dobra rešitev je sistem ASCA, ki nam omogoča skupno delovanje ognjene podpore na taktični ravni. Nenehne izboljšave sistema in nove rešitve pa nam odpirajo nove možnosti uporabe. Šesta in sedma generacija vmesnika predvidevata nove zmožnosti

uporabe. Tako bo informacija, pridobljena na ravni senzorja, avtomatsko prevzeta in obdelana. Glede na zahtevano nalogo (prioritete in nujnost) se bo ustrezno aktivirala enota, primerna za doseganje tega cilja. Posredovano nalogo bodo letalstvo, pomorstvo in pehota mednarodnih sil ustrezno usklajevali. Vse skupaj pa bo ustrezno logistično podprto.

Ob dejstvu, da za povezovanje v tak sistem ne potrebujemo dodatnih sredstev, temveč le ustrezno programsko opremo, se zdi dana rešitev zelo ustrezna. Še posebno ob zavedanju, da lahko s takim sistemom delno koristimo zmožnosti drugih držav ali jih sami ponujamo. Za primer navedimo skupno sliko bojišča ali pridobivanje meteoroloških podatkov. Idealna za naloge zagotavljanja miru je rešitev, prikazana na sliki 7, ki nam omogoča nemoteno večnacionalno delovanje z delitvijo sredstev. Vsak udeleženec se prek svojega sistema priključi na skupni vmesnik.

Slika 7:
Povezovanje
sistemov

Zadanim ciljem Slovenske vojske o majhni, visoko zmogljivi vojski je najlažje slediti s povzemanjem ali sledenjem rešitev velikih vojsk in razumnim prilagajanjem na raven potreb svojih sil.

Nacionalni operativno-taktični sistem ob vseh opisanih lastnostih v veliki meri sledi sodobnim smernicam v svetu. Mednarodna povezanost danes pomeni standard, ki smo se ga vsi začeli dobro zavedati.

Načrtovane nadgradnje (BMS, Nano BMS) z ustreznimi podsistemi bodo precej povečale operativnost tega sistema. Z odprto arhitekturo BMS pa imamo možnosti povezave drugih ustreznih sistemov, kot je sistem ognjene podpore, pri čemer Slovenska vojska še išče rešitev za ustreznost nabave novega sistema. Vsekakor morajo biti dosedanja spoznanja o pomembnosti povezav in globalizacijske smernice osnovno vodilo. Predvsem zaradi dejstva, da nam taka rešitev omogoča tako zmanjšanje resursov kot finančnih sredstev.

Čeprav sedanji sistem SUVVO po desetletju uporabe ne deluje kot izrabljen in zastarel ter so njegove operativne funkcije povsem na ravni najsodobnejših, je vprašanje zagotovitve celovite ognjene podpore povsem primerno. Nezmožnost povezave v celovit sistem poveljevanja in kontrole nam omeji delovanje sistema na ravni bataljona. Glede na dosedanje ugotovitve pomembnosti povezav in skupnega delovanja lahko trdimo, da sedanji sistem ne zagotavlja teh zahtev. Zaradi precejšnje starosti sistema pa je vprašljiva tudi možnost nadgradenj oziroma posodobitev. Nekaj dobrih rešitev glede sistema lahko iščemo v možnostih šolske uporabe ali uporabe posameznih komponent (meteorologija, opazovalni moduli). Ta sredstva se lahko uporabijo tudi pri novih sistemih.

Ob nabavi novih ognjenih sistemov, ki bodo upravičeno zagotavljali veliko ognjeno moč, lahko pričakujemo sistem upravljanja in vodenja ognja, ki bo ustrezal potrebam sodobnega časa, s povezavo prek ASCA z drugimi državami, in hkrati zagotavljal povezanost z nacionalnim sistemom.

Prednostna naloga Slovenske vojske, ki izhaja iz teh spoznanj, je ob dejstvu, da smo s sedanjim sistemom že pridobili veliko izkušenj o delovanju sistemov, zagotovitev sodelovanja v organizaciji ASCA. Z aktivnim delovanjem v ASCA bomo prišli do optimalne rešitve sistema zagotovitve upravljanja ognjene podpore, ki bo ustrezal vsem zahtevam sodobnega časa. Ustrezal bo sedanjim in prihodnjim potrebam. S smotrnim in odgovornim povezovanjem pa bomo zmanjšali tako materialna kot finančna sredstva.

Danes nabava takega sistema zahteva velika finančna sredstva, ki se z minimalnimi naročili žal samo povečujejo, hkrati pa se zmanjšujejo tudi pogajalske zmožnosti. Dobra rešitev je najem ustreznega sistema za posamezno nalogo. Tako rešitev uporablja kar nekaj držav v okviru mednarodnega sodelovanja.

Na trgu je veliko zelo dobrih razvijalcev sistemov. Proizvajalci sledijo najnovejšim usmeritvam in programske rešitve že vsebujejo najsodobnejše rešitve, kot je integracija vmesnika ASCA.

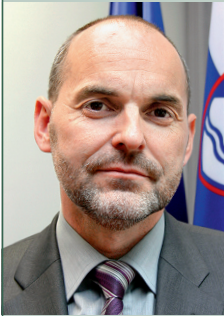
Ob spoznanju in definiranju potreb smotrnost nabave takega sistema nikoli ne sme biti vprašanje.

Literatura

1. Adams, G., Ben-Ari, G., Logsdon, J., Williamson, R., 2004. *Bridging the Gap - European C4ISR Capabilities and Transatlantic interoperability*. Washington DC: Center for Strategic and International Studies.
2. Fischer, H., 2006. *Artillerieschule Idar-Oberstein*. Infomape: Idar-Oberstein.
3. Globalsecurity, 2009. *Force XXI Battle Command, Brigade-and-Below (FBCB2)*. <http://www.globalsecurity.org/military/systems/groud/fbc2.htm>, 19. 2. 2011.
4. Goričar, M., 2004. *Operativno taktični sistemi C4I*. Bilten Slovenske vojske, december 2004 – 6(1). Ljubljana: GŠSV, str. 105–136.
5. Jurtela, J., 2008. *Navodilo za uporabo sistema za upravljanje in vodenje ognja – baterija*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino razvoj izobraževanje in usposabljanje.
6. Kočevar, I., 2004. *Digitalizirano bojišče*. Bilten slovenske vojske december 2004 – 6(1). Ljubljana: GŠSV, str. 83–104.
7. Prezelj, I., Goričar, M., Cimprič, B., 2003. *Vloga C4I sistemov v sodobnih oboroženih silah*. Poljče: Višji štabni tečaj.
8. Sailers, B., 2000. *Fire support digitization*. <http://www.dtic.mil/ndia/cannon/sailers.pdf>, 24. 3. 2010.
9. AFDVA, 2009. *Vuurregeling bij de veldartillerie*. <http://www.41afdva.net/Vuurregeling.htm>, 9. 4. 2009.
10. Armed Forces International, 2008. *HEROS 2/1*. <http://www.armedforces-int.com/categories/mobile-command-systems/heros-command-control-information-system-multinational.asp>, 17. 3. 2010.
11. ESG, 2009. *TARANIS Modulares taktisches Einsatzführungssystem*. <http://www.esg.de/leistungen/itk/entwicklung/TARANIS.html>, 12. 3. 2009.
12. Jane's, 2008. *AUTOKO 90 (Germany) Systems*. <http://www.janes.com/articles/Janes-Military-Communications/AUTOKO-90-Germany.html>, 22. 4. 2010.
13. Jane's, 2008. *Artillery Tactical Automatic Fire System (ATAFS) Italy, Command information systems – Land*. <http://www.janes.com/extracts/extract/jc4i/jc4i0062.html>, 26. 4. 2009.
14. Jane's, 2006. *C4I systems edition 2006–2007*. Coulsdon: Jane's Information Group.
15. Jane's, 2009. *ATLAS automated field artillery fire support system (France), Command information systems – Land*. <http://www.janes.com/articles/Janes-C4I-Systems/ATLAS-automated-field-artillery-fire-support-system-France.html>, 23. 4. 2010.
16. Systematic, 2007. *Systematic SitaWare – Command and Control*. <http://www.systematic.com/business+areas/defence/products/command+and+control>, 17. 4. 2010.
17. Systematic, 2008. *Systematic SitaWare Battle Management*. <http://www.systematic.com/businessareas/defence/products/command+and+control/sitaware+battle+management>, 17. 4. 2010.
18. U.S. Army Quarter Master Center and School, 2009. *Organization*. <http://www.quartermaster.army.mil>, 19. 4. 2010.

Avtorji

Authors

Igor Kotnik

Dr. Igor Kotnik je magistriral (1994) in doktoriral (2000) na Katedri za obramboslovje, FDV. Vojaško znanje in izkušnje je pridobil kot slušatelj in inštruktor v ŠROP Bileća (1985–1986), poveljnik voda v JOd TO (1987–1991) ter rezervni častnik S-1 v 24. OKMB (1992–2000). Od leta 2000 je bil v dveh mandatih svetovalec ministra za obrambo in namestnik generalnega direktorja za obrambno politiko. V letih 2010–2011 je končal RCDS v Londonu. Trenutno je svetovalec NGŠSV za obrambno in vojaško politiko.

Igor Kotnik, PhD *obtained his master's degree (1994) and PhD (2000) at the Faculty of Social Sciences. He acquired military knowledge and experience as a student and instructor in Infantry Officer School in Bileća (1985-1986), platoon commander in the Territorial Defence Assault Detachment (1987-1991) and S-1 reserve officer in the 24th Armoured Mechanised Battalion (1992-2000). Since 2000, he has been Advisor to the Minister of Defence during two tenures and Deputy Director of the Defence Policy Directorate. In 2010-2011, he graduated from RCDS, London. Currently, he works as Defence and Military POLAD to the Chief of the SAF General Staff.*

Viktor Potočnik

Stotnik Viktor Potočnik je v SV zaposlen od leta 2001. Opravljal je dolžnosti poveljnika MOTV, namestnika poveljnika MOTČ, pomočnika v S3 MOTB, poveljnika MMC, častnika za povezavo z letalstvom v poveljstvu 1. BRSV. Sodeloval je v operacijah Sforja v BiH (poveljnik MOTV) in Kforja na Kosovu (vodja TOC v sestavi BBSK in poveljnik MOTČ). Leta 2011 je končal šolanje na Command and General Staff College v ZDA, skupaj z MMAS-Master of Military Art and Science. Trenutno je na dolžnosti v S3 1. BRSV.

Captain Viktor Potočnik *has worked in the SAF since 2001. He has performed the duties of Motorised Platoon Commander, Motorised Company Deputy Commander, Assistant in S-3, Motorised Battalion, Mortar Company Commander, and ALO in the SAF 1st Brigade. He has been deployed to operations SFOR, BiH (Mot Plt Cdr) and KFOR, Kosovo (Head of TOC within Battalion BG, and Mot Coy Cdr). In 2011, he graduated from Command and General Staff College, USA (Master of Military Art and Science). He currently holds a post of S-3 officer in the 1st SAF Brigade.*

Mojca Pešec

Polkovnica Mojca Pešec je magistrica obramboslovja in magistrica strategije nacionalne varnosti. Junija 2011 je po prihodu s šolanja na Nacionalni univerzi za obrambo v ZDA prevzela poveljevanje na Šoli za častnike SV. Njeno strokovno delo obsega številne članke. Je soavtorica več strateških dokumentov Slovenske vojske in strokovnih člankov, ki jih je objavila med službovanjem v Natovem poveljstvu za transformacijo (ACT). Za izjemne dosežke in osebni prispevek pri Natovih aktivnostih je dobila NATO Meritorious Service Medal.

Colonel Mojca Pešec holds master's degrees in defence science and national security strategy. She joined the Slovenian Armed Forces in 1991. After her studies at the US National Defense University, she assumed the position of the Officer Candidate School Head in June 2011. She has written several professional articles and co-authored several SAF strategic documents published during her term of duty at ACT Norfolk. She has been awarded NATO Meritorious Service Medal for her exceptional service and personal contribution to NATO activities.

Uroš Krek

Mag. Uroš Krek je generalni sekretar Urada predsednika republike. Pred tem je bil državni sekretar na Ministrstvu za obrambo, kjer je pred tem opravljal tudi funkcije v. d. generalnega direktorja Direktorata za obrambno politiko, direktorja Urada za obrambno politiko, koordinatorja za članstvo v Natu ter direktorja Uprave za oborožitev in Uprave za razvoj. Je udeleženec osamosvojitvene vojne in ima čin podpolkovnika. Leta 2001 je magistriral na Univerzi za nacionalno obrambo v ZDA in je predavatelj vojaške strategije na generalštabnem tečaju SV.

Uroš Krek, MSc, is Secretary-General at the Office of the President of the Republic of Slovenia. Before that, he was State Secretary at the Ministry of Defence, where he also worked as Acting Director General of the Defence Policy Directorate, NATO Membership Coordinator and Director of the Armament Administration and Development Administration. He participated in the War for Slovenia and carries the rank of Lieutenant Colonel. In 2001, he obtained his master's degree at NDU, USA. He teaches military strategy in the SAF general staff course.

Vladimir Prebilič

Izredni profesor dr. Vladimir Prebilič je magistriral na obramboslovju, kot štipendist nemškega zveznega obrambnega ministrstva – štipendija Manfreda Wörnerja – pa je pripravil doktorsko disertacijo z naslovom Vojaška logistika nemških oboroženih sil v drugi svetovni vojni, s katero je doktoriral na Fakulteti za družbene vede. Od leta 2007 do 2010 je bil predstojnik Katedre za obramboslovje na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani.

Assoc. Prof. Vladimir Prebilič, PhD, holds a master's degree in defence studies. As a holder of the Manfred Wörner fellowship of German Federal Ministry of Defence, he prepared a doctoral dissertation entitled *Military Logistics of German Armed Forces During WW II* and obtained his PhD at the Faculty of Social Sciences. Between 2007 and 2010, he held the Chair of Defence Studies at the Faculty of Social Sciences.

Jelena Juvan

Asist. dr. Jelena Juvan je univ. dipl. politologinja in doktorica znanosti s področja obramboslovja. Kot raziskovalka je od leta 2003 zaposlena na Obramboslovnem raziskovalnem centru Fakultete za družbene vede. Leta 2008 je doktorirala s temo *Vojaške družine: usklajevanje delovnih in družinskih obveznosti v vojaški organizaciji*. V študijskem letu 2010/2011 je sodelovala v pedagoškem procesu na Fakulteti za družbene vede pri predmetih polemologija, sociologija in politologija vojske ter skupna zunanja in varnostna politika Evropske unije.

Assist. Jelena Juvan, PhD, holds a degree in Political Science and a PhD in Defence Studies. She has worked as researcher at the Defence Research Centre of the Faculty of Social Sciences since 2003. In 2008, she obtained her PhD with a thesis entitled *Military Families: Coordinating Work and Family Obligations in a Military Organisation*. In the academic year 2010/2011, she participated in the teaching process at the Faculty of Social Sciences with subjects such as: *Polemology, Sociology and Political Science of Armed Forces and Common Foreign and Security Policy of the EU*.

Žarko Henigman

Polkovnik mag. Žarko Henigman je vodja sektorja podpore znanja v združenem operativnem poveljstvu v Brunssumu. Diplomiral je na Fakulteti za varnostne vede, na kateri je tudi magistriral. Uspešno je zaključil višje štabno in generalštabno izobraževanje na Poveljniško-štabni šoli SV. Opravljal je dela na kadrovskih in vodstvenih obveščevalno-varnostnih dolžnostih na MO in v SV. V svojih prispevkih se posveča izzivom varovanja tajnih podatkov in obveščevalno-varnostni dejavnosti.

Colonel Žarko Henigman, MSc, leads the Knowledge Support Division at Allied Joint Force Command, Brunssum. He obtained his diploma and master's degree at the Faculty of Criminal Justice and Security and completed the advanced staff course and general staff course at the SAF Command and Staff School. He performed personnel and management intelligence and security duties in the MoD and SAF. His articles focus on the challenges concerning the protection of classified information and intelligence and security activities.

Anže Rode

Major dr. Anže Rode je diplomiral na Fakulteti za strojništvo in magistriral na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. V okviru višjega štabnega šolanja na Poveljniško-štabni šoli SV je magistriral na Fakulteti za logistiko Univerze v Mariboru, kjer je tudi doktoriral z doktorsko disertacijo z naslovom *Vojaška obveščevalna dejavnost – aktivna obramba pred JRKB/E terorizmom*. V Slovenski vojski je opravljal različne poveljniške in štabne dolžnosti. Leta 2010 je bil poveljnik SVNKON 13 Isafa v Afganistanu. Trenutno je poveljnik 132. gorskega bataljona.

Major Anže Rode, PhD, graduated from the Faculty of Mechanical Engineering and obtained a master's degree at the Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana. As a student of the SAF Command and Staff School, Senior Staff Programme, he obtained a master's degree at the Faculty of Logistics, University of Maribor; and later PhD degree from the same faculty with a paper entitled *Military intelligence – active defence against CBRN/E terrorism*. He has performed various commanding and staff duties within the SAF. In 2010, he was Commander of SVNCON 13 ISAF in Afghanistan. Currently, he is Commander of the 132nd Mountain Battalion.

Jurij Jurtela

Višji vojaški uslužbenec Jurij Jurtela je v Slovenski vojski kot učitelj artilerije zaposlen od leta 1996. Od nabave prvega sistema artilerije v SV leta 1996 aktivno sodeluje pri razvoju in usposabljanju. Na Fakulteti za logistiko je magistriral na področju sistemov ognjene podpore, kjer nadaljuje z doktorskim študijem. Trenutno predava v Poveljstvu za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje v Mariboru.

Senior Military Specialist Jurij Jurtela has been employed in the Slovenian Armed Forces as an artillery trainer since 1996. Ever since the first artillery system was purchased, he has actively participated in the corresponding development and training. He obtained his master's degree in fire support systems at the Faculty of Logistics, where he continues with PhD studies. Currently, he works as lecturer in the Doctrine, Development, Education and Training Command in Maribor.

Navodila avtorjem
za oblikovanje prispevkov

Instructions for the authors
of papers

NAVODILA AVTORJEM ZA OBLIKOVANJE PRISPEVKOV ZA SODOBNE VOJAŠKE IZZIVE IN VOJAŠKOŠOLSKI ZBORNIK

Vsebinska navodila

Splošno

Sodobni vojaški izzivi je interdisciplinarna znanstveno-strokovna publikacija, ki objavlja prispevke o aktualnih temah, raziskavah, znanstvenih in strokovnih razpravah, tehničnih ali družboslovnih analizah z varnostnega, obrambnega in vojaškega področja.

Vojaškošolski zbornik je vojaškostrokovna in informativna publikacija, namenjena izobraževanju in obveščanju o dosežkih ter izkušnjah na področju vojaškega izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja.

Kaj objavljamo?

Objavljamo prispevke v slovenskem jeziku s povzetki, prevedenimi v angleški jezik, in po odločitvi uredniškega odbora prispevke v angleškem jeziku s povzetki, prevedenimi v slovenski jezik.

Objavljamo prispevke, ki še niso bili objavljeni ali poslani v objavo drugi reviji. Pisec je odgovoren za vse morebitne kršitve avtorskih pravic. Če je bil prispevek že natisnjen drugje, poslan v objavo ali predstavljen na strokovni konferenci, naj to avtor sporočiti uredniku in pridobiti soglasje založnika (če je treba) ter navesti razloge za ponovno objavo.

Tehnična navodila

Omejitve dolžine prispevkov

Prispevki naj obsegajo 16 strani oziroma 30.000 znakov s presledki (avtorska pola), izjemoma najmanj 8 strani oziroma 15.000 znakov ali največ 24 strani oziroma 45.000 znakov.

Recenzije

Prispevki se recenzirajo. Recenzija je anonimna. Glede na oceno recenzentov uredniški odbor ali urednik prispevek sprejme, če je treba, zahteva popravke ali ga zavrne. Pripombe recenzentov avtor vnese v prispevek.

Zaradi anonimnega recenzentskega postopka je treba prvo stran in vsebino oblikovati tako, da identiteta avtorja ni prepoznavna.

Avtor ob naslovu prispevka napiše, v katero kategorijo po njegovem mnenju in glede na klasifikacijo v COBISS spada njegov prispevek. Klasifikacija je dostopna na spletni strani revije in pri odgovornem uredniku. Končno klasifikacijo določi uredniški odbor.

Lektoriranje

Lektoriranje besedil zagotavlja OE, pristojna za založniško dejavnost. Lektorirana besedila se avtorizirajo.

Prevajanje	Prevajanje besedil ali povzetkov zagotavlja OE, pristojna za prevajalsko dejavnost oziroma Šola za tuje jezike PDRIU.
Navajanje avtorjev prispevka	Navajanje avtorjev je skrajno zgoraj, levo poravnano. <i>Primer:</i> Ime 1 Priimek 1, Ime 2 Priimek 2 V opombi pod črto se za slovenske avtorje navede, iz katere ustanove prihajajo. Pri tujih avtorjih je treba navesti tudi ime države.
Naslov prispevka	Navedbi avtorjev sledi naslov prispevka. Črke v naslovu so velike 16 pik, natisnjene krepko, besedilo naslova pa poravnano na sredini.
Povzetek	Prispevku mora biti dodan povzetek, ki obsega največ 1200 znakov (20 vrstic). Povzetek naj na kratko opredeli temo prispevka, predvsem naj povzame rezultate in ugotovitve. Splošne ugotovitve in misli ne spadajo v povzetek, temveč v uvod.
Povzetek v angleščini	Avtorji morajo oddati tudi prevod povzetka v angleščino. Tudi za prevod povzetka velja omejitev do 1200 znakov (20 vrstic).
Ključne besede	Ključne besede (3-5, tudi v angleškem jeziku) naj bodo natisnjene krepko in z obojestransko poravnavo besedila.
Besedilo	Avtorji naj oddajo svoje prispevke na papirju formata A4, s presledkom med vrsticami 1,5 in velikostjo črk 12 pik Arial. Na zgornjem in spodnjem robu naj bo do besedila približno 3 cm, levi rob naj bo širok 2 cm, desni pa 4 cm. Na vsaki strani je tako približno 30 vrstic s približno 62 znaki. Besedilo naj bo obojestransko poravnano, brez umikov na začetku odstavka.
Kratka predstavitev avtorjev	Avtorji morajo pripraviti kratko predstavitev svojega strokovnega oziroma znanstvenega dela. Predstavitev naj ne presega 600 znakov (10 vrstic, 80 besed). Če je avtorjev več, se predstavi vsak posebej, čim bolj zgoščeno. Avtorji naj besedilo umestijo na konec prispevka po navedeni literaturi.
Strukturiranje besedila	Posamezna poglavja v besedilu naj bodo ločena s samostojnimi podnaslovi in ustrezno oštevilčena (členitev največ na 4 ravni). <i>Primer:</i> 1 Uvod 2 Naslov poglavja (1. raven) 2.1 Podnaslov (2. raven) 2.1.1 Podnaslov (3. raven) 2.1.1.1 Podnaslov (4. raven)

Oblikovanje seznama literature

V seznamu literature je treba po abecednem redu navesti le avtorje, na katere se sklicujete v prispevku, celotna oznaka vira pa mora biti skladna s harvardskim načinom navajanja. Če je avtorjev več, navedemo vse, kot so navedeni na izvirnem delu.

Primeri:

a) knjiga:

Priimek, ime (lahko začetnica imena), letnica. *Naslov dela*. Kraj: Založba.
Na primer: Ulrich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press.

b) zbornik:

Samson, C., 1970. Problems of information studies in history. V S. Stone, ur. *Humanities information research*. Sheffield: CRUS, 1980, str./pp. 44–68. Pri posameznih člankih v zbornikih na koncu posameznega vira navedemo strani, na katerih je članek, na primer:

c) članek v reviji

Kolega, N., 2006. Slovenian coast sea flood risk. *Acta geographica Slovenica*. 46-2, str. 143–167.

Navajanje virov z interneta

Vse reference se začenjajo enako kot pri natisnjenih virih, le da običajnemu delu sledi še podatek o tem, kje na internetu je bil dokument dobljen in kdaj. Podatek o tem, kdaj je bil dokument dobljen, je pomemben zaradi pogostega spreminjanja www okolja.

Ulrich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press, str. 45–100. <http://www.mors.si/index.php?id=213>, 17. 10. 2008. Pri navajanju zanimivih internetnih naslovov v besedilu (ne gre za navajanje posebnega dokumenta) zadošča navedba naslova (<http://www.vpvs.uni-lj.si>). Posebna referenca na koncu besedila v tem primeru ni potrebna.

Sklicevanje na vire

Pri sklicevanju na vire med besedilom navedite le priimek prvega avtorja in letnico izdaje. *Primer:* ... (Smith, 1997) ...

Če dobesedno navajate del besedila, ga ustrezno označite z narekovaji, v oklepaju pa poleg avtorja in letnice navedite stran besedila, iz katerega ste navajali.

Primer: ... (Smith, 1997, str. 15) ...

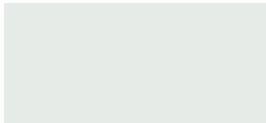
Pri povzemanju drugega avtorja napišemo besedilo brez narekovajev, v oklepaju pa napišemo, da gre za povzeto besedilo. *Primer:* (po Smith, 1997, str. 15). Če avtorja navajamo v besedilu, v oklepaju navedemo samo letnico izida in stran (1997, str. 15).

**Slike,
diagrami
in tabele**

Slike, diagrami in tabele v prispevku naj bodo v posebej pripravljenih datotekah, ki omogočajo lektorske popravke. V besedilu mora biti jasno označeno mesto, kamor je treba vnesti sliko. Skupna dolžina prispevka ne sme preseči dane omejitve.

Če avtor iz tehničnih razlogov grafičnih dodatkov ne more oddati v elektronski obliki, je izjemoma sprejemljivo, da slike priloži besedilu. Avtor mora v tem primeru na zadnjo stran slike napisati zaporedno številko in naslov, v besedilu pa pustiti dovolj prostora zanjo. Prav tako mora biti besedilo opremljeno z naslovom in številčenjem slike. Diagrami se štejejo kot slike. Vse slike in tabele se številčijo. Številčenje poteka enotno in ni povezano s številčenjem poglavij. Naslov slike je naveden pod sliko, naslov tabele pa nad tabelo. Navadno je v besedilu navedeno vsaj eno sklicevanje na sliko ali tabelo. Sklic na sliko ali tabelo je: ... (slika 5) ... (tabela 2) ...

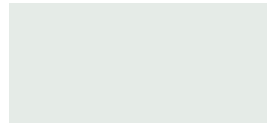
Primer slike:

Slika 5: Naslov slike

Primer tabele:

Tabela 2: Naslov tabele

**Opombe
pod črto**

Številčenje opomb pod črto je neodvisno od strukture besedila in se v vsakem prispevku začne s številko 1. Posebej opozarjamo avtorje, da so opombe pod črto namenjene pojasnjevanju misli, zapisanih v besedilu, in ne navajanju literature.

Kratice

Kratice naj bodo dodane v oklepaju, ko se okrajšana beseda prvič uporabi, zato posebnih seznamov kratic ne dodajamo. Za kratico ali izraz v angleškem jeziku napišemo najprej slovensko ustreznico, v oklepaju pa angleški izvirnik in morebitno angleško kratico.

**Format
zapisa
prispevka**

Uredniški odbor sprejema prispevke, napisane z urejevalnikom besedil MS Word, izjemoma tudi v besedilnem zapisu (text only).

**Naslov
avtorja**

Prispevkom naj bosta dodana avtorjeva naslov in internetni naslov ali telefonska številka, na katerih bo dosegljiv uredniškemu odboru.

**Kako poslati
prispevek**

Na naslov uredništva ali članov uredniškega odbora je treba poslati tiskano in elektronsko različico prispevka.

**Potrjevanje
sprejetja
prispevka**

Uredniški odbor avtorju pisno potrdi prejetje prispevka. Avtorjem, ki sporočijo tudi naslov svoje elektronske pošte, se potrditev pošlje po tej poti.

Korekture Avtor opravi korekture svojega prispevka v treh dneh.

**Naslov
uredniškega
odbora** Ministrstvo za obrambo
Generalštab Slovenske vojske
Sodobni vojaški izzivi
Uredniški odbor
Vojkova cesta 55
1000 Ljubljana
Slovenija
Elektronski naslov
Odgovorna urednica:
liliana.brozic@mors.si

Prispevkov, ki ne bodo urejeni skladno s tem navodilom, uredniški odbor ne bo sprejemal.

INSTRUCTIONS FOR THE AUTHORS OF PAPERS FOR THE CONTEMPORARY MILITARY CHALLENGES AND THE MILITARY EDUCATION JOURNAL

Content-related instructions

General

The Contemporary Military Challenges is an interdisciplinary scientific expert magazine, which publishes papers on current topics, researches, scientific and expert discussions, technical or social sciences analysis from the field of security, defence and the military..

The Military Education Journal is a military professional and informative publication intended for education and informing on achievements and experiences in the field of military education, training and improvement.

What do we publish?

We publish papers in Slovene with abstracts translated into English. If so decided by the Editorial Board, we also publish papers in English with abstracts translated into Slovene.

We publish papers, which have not been previously published or sent to another magazine for publication. The author is held responsible for all possible copyright violations. If the paper has already been printed elsewhere, sent for publication or presented at an expert conference, the author must notify the editor, obtain the publisher's consent (if necessary) and indicate the reasons for republishing.

Technical instructions

Limitations regarding the length of the papers

The papers should consist of 16 typewritten double-spaced pages or 30,000 characters. At a minimum they should have 8 pages or 15,000 characters and at a maximum 24 pages or 45,000 characters.

- Reviews** All papers are reviewed. The review is anonymous. With regard to the reviewer's assessment, the Editorial Board or the editor accepts the paper, demands modifications, if necessary, or rejects it. Upon receiving the reviewers' remarks, the author inserts them into the paper.
Due to an anonymous review process, the first page must be designed in the way that the author's identity cannot be recognized.
Next to the title, the author should indicate the category the paper belongs to according to him and according to the classification in the COBISS¹. The classification is available on the magazine's internet page and at the responsible editor. The Editorial Board determines the final classification.
- Proofreading** The organizational unit responsible for publishing provides the proofreading of the papers. The proofread papers have to be approved.
- Translating** The translation of the papers or abstracts is provided by the organizational unit competent for translation or the School of Foreign Languages, DDETC.
- Indicating the authors of the paper** The authors' name should be written in the upper left corner, aligned left.
Example:
Name 1 Surname 1,
Name 2 Surname 2,
In the footnote, Slovenian authors should indicate the institution they come from. Foreign authors should also indicate the name of the state they come from.
- Title of the paper** The title of the paper is written below the listed authors. The font in the title is bold, size 16 points. The text of the title is centrally aligned.
- Abstract** The paper should have an abstract of a maximum 1,200 characters (20 lines). The abstract should include a short presentation of the topic, particularly the results and the findings. General findings and reflections do not belong in the abstract, but rather in the introduction.
- Abstract in English** The authors must also submit the translation of the abstract into English. The translation of the abstract is likewise limited to a maximum of 1,200 characters (20 lines).
- Key words** Key words (3-5 also in the English language) should be bold with a justified text alignment.
- Text** The authors should submit their papers on an A4 paper format, with 1.5 line spacing, fontArial size 12 points. At the upper and the bottom edge, there should be approx. 3 cm of space; the left margin should be 2 cm wide and the right margin 4 cm. Each page consists of approx. 30 lines with 62 characters. The text should have a justified alignment, without indents at the beginning of the paragraphs.

¹ Co-operative Online Bibliographic System and Services

A brief presentation of the authors

The authors should prepare a brief presentation of their expert or scientific work. The presentation should not exceed 600 characters (10 lines, 80 words). If there are several authors, each should be presented individually, as shortly and as comprehensively as possible. These texts should be placed at the end of the paper, after the cited literature.

Text structuring

Individual chapters should be separated with independent subtitles and adequately numbered.

Example:

- 1 Introduction
- 2 Title of the chapter (1st level)
- 2.1 Subtitle (2nd level)
- 2.1.1 Subtitle (3rd level)
- 2.1.1.1 Subtitle (4th level)

Referencing

In the bibliography, only the authors of references one refers to in the paper should be listed, in the alphabetical order. The entire reference has to be in compliance with the Harvard citing style.

Example:

Surname, name (can also be the initial of the name), year. *Title of the work*. Place. Publishing House.

Example:

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press.

With certain papers published in journals, the author should indicate, at the end of each reference, a page on which the paper can be found.

Example:

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press. p. 45-100.

Referencing internet sources

All references start the same as the references for the printed sources, only that the usual part is followed by the information about the Internet page on which the document was found as well as the date on which it was found. The information about the time that the document was found on the Internet is important, because the WWW environment changes constantly.

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press. p. 45-100. <http://www.mors.si/index.php?id=213>, 17 October 2008.

When referencing interesting WWW pages in the text (not citing an individual document) it is enough to state only the Internet address (<http://www.vpvs.uni-lj.si>). A separate reference at the end of the text is therefore not necessary.

Citing

When citing sources in the text, indicate only the surname of the author and the year of publication. *Example:* (Smith, 1997) ...

When making a direct reference to a text, the cited part should be adequately marked with quotation marks and followed by the exact page of the text which the citing is taken from.

Example: ...(Smith, 1997, p.15) ...

Figures, diagrams, tables

Figures, diagrams and tables in the paper should be prepared in separate files which allow for proofreading corrections. The place in the text where the picture should be inserted must be clearly indicated. The total length of the paper must not surpass the given limitation.

Should the author not be able to submit the graphical supplements in the electronic form due to technical reasons, it is exceptionally acceptable to enclose the figures to the text. In this case the author must write a sequence number and a title on the back of each picture and leave enough space in the text to include it. The text must likewise contain the title and the sequence number of the figure. Diagrams are considered figures.

All figures and tables are numbered. The numbering is not uniform and not linked with the numbering of the chapters. The title of the figure is stated beneath it and the title of the table is stated above it.

As a rule, the paper should include at least one reference to a figure or a table.. Reference to a figure or a table is: ... (Figure 5) (Table 2)

Example of a figure:

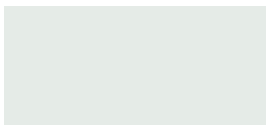
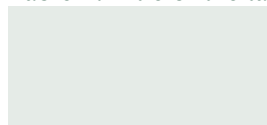

Figure 5: Title of the figure

Example of a table:

Table 2: Title of the table

Footnotes

The numbering of the footnotes is not related to the structure of the text and starts with number 1 in each paper. We want to stress that the aim of the footnotes is to explain the thoughts written in the text and not to reference literature.

Abbreviations

When used for the first time, the abbreviations in the text must be explained in parenthesis; therefore no additional list of abbreviations is needed. If the abbreviations or terms are written in English, the appropriate Slovenian term should be written along with the English original and possibly the English abbreviation in the parenthesis.

Format type of the paper

The Editorial Board accepts only the texts written with a MS Word text editor and only exceptionally those in the 'text only' format.

- Author's address** Each paper should include the author's address, e-mail or a telephone number, so that the Editorial Board can reach him or her.
- Sending the paper** A print or an electronic version of the paper should be sent to the address of the Editorial Board or the members of the Editorial Board.
- Confirmation of the reception of the paper** The Editorial Board sends the author a written confirmation regarding the reception of the paper. The authors who also list their e-mails receive the confirmation via e-mail.
- Corrections** The author makes corrections to the paper within three days.
- Editorial Board address** Ministry of Defence
Slovenian Armed Forces
General Staff
Contemporary Military Challenges
Editorial Board
Vojkova cesta 55
1000 Ljubljana
Slovenia
Electronic address:
Editor in Chief:
liliana.brozic@mors.si

The Editorial Board will not accept papers, which will not be in compliance with the above instructions.

Vsebina

Branimir Furlan	UVODNIK EDITORIAL
Igor Kotnik	PROFESIONALIZACIJA SLOVENSKE VOJSKE – CILJ ALI POT PROFESSIONALIZATION OF THE SLOVENIAN ARMED FORCES – A GOAL OR A PATH
Viktor Potočnik	VOJAŠKA PROFESIJA IN PROFESIONALNI ČASTNIK VČERAJ, DANES IN JUTRI MILITARY PROFESSION AND A PROFESSIONAL OFFICER YESTERDAY, TODAY AND TOMORROW
Mojca Pešec Uroš Krek	ALI LAHKO PROCES PROFESIONALNEGA VOJAŠKEGA IZOBRAŽEVANJA USTVARI VOJAŠKE STRATEGE? CAN THE PROCESS OF PROFESSIONAL MILITARY EDUCATION CREATE MILITARY STRATEGISTS?
Vladimir Prebilič Jelena Juvan	(NE)OBSTOJ SLOVENSKE VOJAŠKE IDENTITETE (NON)EXISTENCE OF SLOVENIAN MILITARY IDENTITY
Žarko Henigman Anže Rode	SMERNICE RAZVOJA OBVEŠČEVALNO-VARNOSTNE DEJAVNOSTI 21. STOLETJA GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF 21 ST CENTURY INTELLIGENCE AND SECURITY ACTIVITIES
Jurij Jurtela	SISTEMI UPRAVLJANJA OGNJENE PODPORE V SODOBNIH OBOROŽENIH SILAH FIRE SUPPORT MANAGEMENT SYSTEMS IN MODERN ARMED FORCES